

TÖBBDIMENZIÓS ZENEI FELADATOK ALKALMAZÁSA, ÉS AZOKNAK
A ZENEI KREATIVITÁSRA GYAKOROLT FEJLESZTŐ HATÁSA
A 3-6 ÉVES KOROSZTÁLYBAN

KÉSZITETTE:

BURIÁN MIKLÓS

1988.

V Á Z L A T

Oldal

1. A kutatás előtörténete, indokoltsága, időszere- sége, a metodika kialakulása	1.
2. Hipotézis, cél	36.
3. A kísérlet leírása: a/ helye b/ időzítése c/ a csoportok elemzése	37.
4. A kísérlet metodikája, programelemzés	43.
5. A program időzítése	103.
6. Mérések: a/ a tesztek ismertetése, metodikája b/ A mérések időzítése	117
7. Eredmények a/ részletes bemutatás /nyerspontok, alapadatsorok/ b/ statisztikai műveletek és eredmények	120.
8. Konklúziók a/ értékelések b/ a hipotézis és a cél realitásának a méltatása	146.
9. Szakirodalom	

A kísérlet előzményei, helye a tudományos kutatások sorában

A mai kor gyermeke az információk áradatában él. A gyorsabb és biztonságosabb eligazodás érdekében reformok születtek bizonyos tárgyak tanításában /matematika, nyelv/. Az ének-zene tanításában is időszerűvé vált az új elvek kipróbálása /komplexitás, integritás/.

Már zeneiskolai tanár koromban sokat foglalkoztatott a probléma, miként lehetne javítani a gyermekek zenei figyelemmegosztását. A zongorázni tanuló gyermeknek alkalmanként kettő-három illetve négyfelé is figyelnie kell. Természetesen figyelmének nem minden objektuma zenei, pl. a pedálozás, kar- ujjemelés fizikai mozgássorok, amelyek azonban valamilyen módon kapcsolódnak a zenei folyamathoz. A zenén belül ugyanakkor megjelenik a zenei hang, melodia, ritmus, ehhez alkalmazott tempo, mindez két vagy három szólamban, hangerő különbségek stb. Egyszóval a zongoratanulás, mint megannyi más hangszer tanulása igen fejlett figyelemmegosztást követel, ill. fejleszt ki. Sajnos sokszor marad ki gyerek az iskolából, mert éppen az ilyen jellegű problémákat nem tudja megoldani. Feltételezésem szerint, mint minden képesség, a figyelemkoncentráció és megosztás is bizonyos fokig és körülmények között kialakítható és fejleszthető, csak hogy ehhez idejében kellene hozzákezdeni.

Az általános iskola első osztálya már késői időpontnak

bizonyul a figyelemfejlesztés megkezdésére. "A koncentrációkéesség jelentősége olyan nagy és iskolakezdésre olyan nélkülözhetetlen, hogy ezért célszerű lenne a fiziológiai lehetőségek alaposabb ismerete mellett az óvodában a kis-középső és a nagycsoportnak e tekintetben jól átgondolt és külön-külön is megfelelő fejlesztési gyakorlatokat keresni." Az óvodás korú gyermek /Gyermekelektani előadások/ Tankönyvkiadó, 1958/59. 32-33.p.

Módszerünk kidolgozásában egyik kiindulópont a figyelem fejlesztése: a koncentráció terjedelmének kibővítése, intenzitásának növelése és a figyelemmegosztás problematikája.

Rubinstein alábbi megállapításai sietnek segítségünkre:

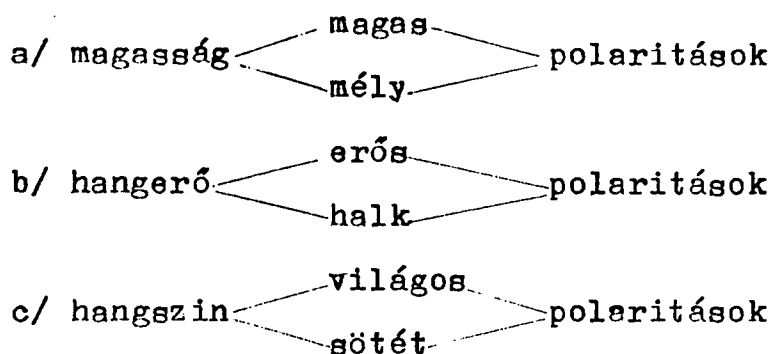
"A figyelem a tudat valamennyi megismerési folyamatának oldala." /Általános pszichológia alapjai. Akadémiai Kiadó Bp. 1983. 691.p./.

Tehát a megismerési folyamat lényeges tartozéka, a tanulás pedig megismerés, így a tanulási folyamat lényeges tartozéka is. Az óvodai munkánk során a megismerés, tanulás kapcsán foglalkozunk a figyelem problémájával, olyan anyag összeállításával, amely ezt a műveletet élesíti, ugyanakkor a tanulás tempóját gyorsítja. Mint címünkben is megfogalmaztuk: /a harmonikus hallás kérdéseit vizsgáljuk óvodai szinten/ kutatásaink során többdimenziós zenei feladatokkal foglalkozunk.

Mielőtt témánk mélyére hatolnánk, szeretnénk tisztázni

néhány ezzel kapcsolatos fogalmat.

A zenei hang önmagában 3 dimenzióval rendelkezik.



Az elektronikus zene irány és sebesség dimenziókat is ismer.

Eljárásaink során a dimenziókat először osztva /pl.: magas-mély/ egymásutániségükben alkalmazzuk.

Később ugyanazon dimenziót saját polaritásában osztva szimultán alkalmazzuk /pl.: magas-mély egyszerre/.

A továbbiakban két vagy három részdimenzió kapcsolata ill. szembeállítás is előfordul /pl.: mély-halk, magas-erős-világos/.

Dimenzió osztásaink didaktikai jellegűek. A különböző megfigyeltetési szempontok és azok kontrasztálásának újabb és újabb lehetőségei vezettek bennünket a bontáshoz. Ugyanakkor megjegyezzük, hogy az általunk használt zenei hangok mindig három ill. az elektronikus zene szerint öt dimenzióban jelennek meg.

El kell tekintenünk a gépi úton előállított sinus hangtól, amelynek hangszíne nem osztható, mivel nincsen felhangrendszere.

Miután feladataink bázisát a gyermekdalok és mondókák ké-

pezik, összefüggő dallammotívumokkal és szövegadta ritmusmotívumokkal van dolgunk. Ezek viszont új minőséget képviselnek: a zenei hangok építményekké állnak össze. Megszületik a zenei folyamat a maga melodikai vonalával, ritmusával és tempójával.

Ezen új minőség hangzósíkot alkot, és egyben magába foglalja a zenei tempót, amely utóbbiakat szintén a gyakorlás és megfigyeltetés médiumaként emeltünk ki.

A mai zene terminusait próbáljuk óvodai anyagra adaptálni, már csak azért is, mert az óvodai zene gyakorlatának a mai zene megértéséhez való közelítése szerepel célrendszerünkben. Hangzósíkon a hangzóközeg egy-egy rétegét értjük. A hangzóközeget, vagy anyagot az egyidejűleg felcsendülő hangzó rétegek alkotják. Esetünkben pl. a mondóka ritmikus egyenletes mérővel /lüktetéssel/ deklamált rétegéhez vagy szólamához gyermekhangszerek /dal, csengő-bongó triangulum, cintányér, csengő/ szabad improvizációja mint második réteg vagy szólam járul, miközben valamely gyerek szabadon elmondja a mondókát függetlenül a fenti két hangsík adta alaplüktetéstől, ritmustól. A háromféle hangsík egymástól dinamikában különbözik, lehet kiemelt szólam, szólam-szerepcsere, variálgatás stb.

Kísérletünk befejezése után derült ki, hogy a hangzó anyag effajta variálgatása már máshol is születőben van.

Erről ír Richterné Kropf Anikó a Kenyeremmé vált a zene

cikkében, amely egyben önvallomás is. /Ma és Holnap XIII. évf. 1985. 1. sz. 29.p./. Dimény Judit Hangjátéka szintén gazdag választékot nyújt az efféle tevékenységekben, bár megjegyzendő, hogy gyakorlatait elsősorban iskolás korosztálynak szánta.

Módszerünk részletes taglalása előtt azonban tisztáznunk kell, hogy az ilyen jellegű gyakorlatoknak van-e helye az óvodában. A kérdés ezért is fontosnak minősül, mert a kísérlet folyamán a legtöbb opponens a tiszta éneklés kialakításának akadályait látja a többsikú hanganyagban. A tiszta éneklés, a tiszta intonáció fontosságát mi is aláhúzzuk, sőt mi több gyakorlatunk egyik célja, hogy azt fejlesszük, kialakítsuk. A tiszta éneklés nagy figyelmet és biztonságot kíván a gyerektől. Ezt a fokozott figyelmet, és biztonságot a többsikú hangzó anyag szervessé tételével próbáljuk kifejleszteni, megteremteni. Idézzük ismét Rubinsteint, aki a következőket írja: "A figyelem intenzitásának és szűk körének egyesítése a koncentráció fogalmában abból az előfeltevésebből indul ki, hogy a figyelem intenzitása és terjedelme fordított arányban állnak egymással. Ez a feltevés általánosságban csak akkor helyes, ha a figyelmi mező egymással nem kapcsolatos elemekből áll. Amikor azonban a különböző elemeket a figyelemben értelmi kapcsolatok egyesítik egymással, akkor a figyelmi mező kiszélesítése kiegészítő tartalmával nemcsak hogy nem csökkenti, hanem néha még növelheti is a koncentrálttságot." /Rubinstein id.m. 704.p./.

Fenti példánkban a mondóka ritmikusan és szabadon kapcsolódott, mint értelmi kapcsolat. Gyakorlataink zöme értelmi kapcsolatot létesít a különböző hangsíkok között pl. a mondóka vagy dal ritmikus előadása és a mondóka vagy dalból kivett osztató között. Valamely mondóka és tartalmilag hozzákapcsolódó dal együtthangoztatása dinamikai szintkülönbséggel: "Ez elment vadászni" - újj játék a Kerecske, gombocska záró motívumaival /Forrai Ének az óvodában 28/ a Kerecske dombocska dallal összeköve /Forrai id.m.102./. Miután a dal halkán, mintegy háttérből kíséri a mondókát a figyelemspektrum szélesedésén kívül más jelenség is fel léphet, amit Rubinstein így ír le: "A pszichológiai kutatások kimutatták, hogy a figyelem folyamatában a különböző gyenge ingerek hozzájárulhatnak a figyelem koncentrálásához." /Rubinstein id.m. 700.p./.

Majd így folytatja: "Meumann kísérleti úton megállapította, hogy az intellektuális tevékenység folyamata a szokásos körülmények között sokkal hatásosabban folyik, mint abszolút siri csendben. A monotóniát megzavaró bizonyos kiegészítő ingerek fokozzák a szervezet általános tónusát."

/Rubinstein id.m. 700.p./. Meumann észrevétele valószínű a csendben tanulásra vonatkozik. Óvodai munkánkra úgy tehetnénk át, hogy amikor a daltanítás esetében már tizenötödször ismétlik a dalt, annak valahányszori felhangzása-kor jelenlévő hangzó közeg monotóniájának megváltoztatása nélkül, akkor érthető módon lankad a gyermek figyelme, bármilyen szép is a dalhoz készített szemléltető eszköz,

újat az már nem tud adni. Az újat, ami "megzavarja" a monotóniát, valami hangzó anyagban kell keresnünk, amely, vagy amelyek az ún. "kiegészítő ingerek" szerepében "fokozzák a szervezet általános tónusát", a gyermek koncentrációját, figyelmét.

Ilyenkor alkalmazzuk a kiegészítő hangsíkokat, a mondóká-dallam osztinátókat stb.

A hangsíkok, mint egységek globális használata a gyermek ontogenetikus fejlődésében fellelhető filogenetikus örökséget idézi.

Feltehető ugyanis, hogy őseink, mint a ma élő primitív népek a hangmagasság szerint különböztették meg a nemeket, sőt egymás nevét különböző hangmagasságok komplexusában adták meg. A részleteket kevésbé feltáró, dallamokat globálisan feldolgozó, érzékelő jobboldali agyfélteke funkcionálásának lehattunk és lehetünk a fenti esetekben tanúi.

V.V. Ivanov ezekről így ír: "... érdekes az a tény, hogy ezeknél a népeknél vannak külön dalok, dallamok, amelyek a közösség egy-egy tagjának jelét /megkülönböztető rendszerét/ képviselik." /V.V. Ivanov Neuropszichológia és Zeneelmélet Pszichológia 1983/2. 286.p./.

Visszatérve még egyszer a dallal kísért újj-játékunkhoz, el kell mondanunk saját feltételezéseinket. Valamennyiünk szerint, ha egy idegközpont kerül huzamosabb ingerlés alá, akkor mint ezt Pavlov is megírta: "Az agykéregben keletkező

bármely ingerlési góc létrehozza a környező részek gátlását." /Pavlov által felállított indukciós törvény Rubinstein id.m. 699.p./.

Ugyanakkor az ingerelt központ a huzamosabb igénybevétel miatt lemerül, a környező részek gátlása rá is kiterjed. Ez az eljárás érvényesül a szűrőfényes altatásnál. Ezt elkerülendő, ha más gócot is ingerlünk pl. mondóka beszéd-központja mellett a dallamot percipiáló gócot /természetesen még nem egészen tisztázott probléma, hogy a beszéd analitikus góca a balagyféltekében mennyire különül el a jobb félteke szintetikus, szubdomináns funkciójától/ a kettő mindenképpen segíti egymást annál fogva, hogy egymással szemben kiegészítő funkciót is el tudnak látni.

A leárnyékolás, a gátlás éppen a figyelem dominánsának vándorlása miatt /hol a domináns bal félteke góca lesz a szubdomináns, hol a szubdomináns jobb félteke góca lesz a domináns/, nem tud eluralkodni, azaz éber marad a figyelem, növekszik az átfogóképeség, a tartalmak értelmi kapcsolhatósága ezt lehetővé teszi. Az újszerű hangzás érzelmekeket szül, ami egyrészt a figyelem tapadását, valamint az emlékek mélyebb bevésoódését segíti elő.

Eszmefuttatásunk közben Rubinstein id. művében található tételre szeretnénk utalni, amely egyben fenti álláspontunkat erősíti és igazolja. "Domináns ingerlés esetén a másodrangú, szubdomináns ingerek erősíthetik a dominánst, mert a domináns hatása mindenekelőtt a következő ingerületeknek

az uralkodó ingerületi központ felé, e központ gerjesztett állapotának erősítésére és a vele kapcsolatos levelező útra való bekapcsolásra irányuló törekvésben fejeződik ki. /a domináns erősítésének szabálya/. /Rubinstein id.m. 700. p./.

Több kritikát kaptunk azzal kapcsolatban, hogy a gyerekek megosztott munkában egymástól függetlenül, paralell dolgoznak. Véleményünk szerint ezen a szinten egyáltalán nem baj, hogy egymáshoz kapcsolódásuk a zenei munkában még nem teljesen szerves. Nagy előrelépés viszont, hogy tudnak mégis egyszerre dolgozni. Az ellenszólamot hallják akaratlanul is. Megkezdődik a tudat alatti rétegződés. Munkájuk szervessé válásához hosszú idő és gyakorlás szükséges, de az ehhez vezető utat lerövidíti az idejében megkezdett tapasztalatszerzés, tudatos és tudatalatti képződmények mozaikszerű kapcsolatba rendeződése. Ennek során érvényesül a domináns effektus: önmaga szólamára jobban koncentrálni, a figyelemi mező kiszélesedése ösztönzi is erre, sőt értelmileg kapcsolódó anyag esetén segíti azt. Ha az egymáshoz illesztett hangsikok értelmi kapcsolata lazább, a figyelemmegosztás funkcionálni kezd, ami szintén nagyon hasznos tevékenység a gyermek életében, s ha alaposabban megvizsgáljuk a figyelemmegosztás szintén a figyelemi mező kiszélesedésével jár, amíg objektumai összetartoznak, vagy azok automatizált cselekvések, addig a domináns effektus alapján nő a gyermek figyelmének intenzitása, csökken vi-

szont, "ha a figyelmi mező egymással nem kapcsolatos elemekből áll." /Rubinstein id.m. 704.p./. Érdekes tehát úgy szervezni az anyagot, hogy az még a figyelem intenzitását is növelje, növeli a gyermek saját produkciójára való figyelmét, miközben háttérben hallja társát vagy társait, a jól hangzó anyagkomplexumban biztonságban érzi magát, a közös munkában való nagyobb felelősség nagyobb önkontrollra serkenti. Mindezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a tiszta intonáció kialakításának efféle módját kizárólagosnak tekintjük, csupán azt, hogy az egyszólamú intonációs gyakorlatok mellett a többszólamúság még kezdeti formában is, ha az jólszervezett, növeli a gyermek intonációs biztonságát, felelősségérzetét.

Kodály, ha elsősorban nem is óvodás korosztályra gondolt, számunkra is megszívlelendő érveket sorakoztatott fel a többszólamúság mellett: "A kétszólamú éneket eddigi tanterveink túlságosan későre hagyták. Inkább csak dísznek tartották, nem a haladás eszközének. Pedig alig felbecsülhető a fejlesztő értéke minden irányban, nemcsak a polifon hallás, hanem már az egyszólamú ének tisztasága szempontjából is. Mondhatni nem tud tisztán énekelni, aki mindig csak egyszólamban énekel."

/Kodály Visszatekintés I. Énekeljünk tisztán! Előszó. Zeneműkiadó Bp. 1982. 83.p./.

Máshol Kodály ezeket írja: "... A kezdő énektanulásnak is fel kellene használnia a kétszólamú éneklést. Ebben fontos

szerepe van a kánonnak" /Kodály Zoltán Magyar hangszer-tanítás - előadás és vita - Kodály Intézet Évkönyve 1982.

13.p./.

Kodály szavai arra bátorítanak bennünket, hogy az efféle munka előkészítését, mégha kezdetleges szinten is, már az óvodában elkezdjük.

A többszólamúság mellett tör lándzsát Rostetter Szilveszter a Parlandó 1981 decemberi számában. Megállapítja, hogy miután egyszólamú népi kultúránk következtében az alsófokú oktatásban nem fordítunk elég gondot a többszólamúságra, a tanulók többszólam iránti érzékenysége nem fejlődik. Mint írja: "A többszólamúság fejlesztésének fontosságára pedig aligha kell a figyelmet felhívni, hiszen anélkül bajos volna hangversenylátogató közönséget nevelni, s a társadalom zenei orientációját növelni." /17.p./.

Buday Péter egyik cikkében arról számol be, hogy pedagógus-képző intézeteink nem készítik fel kellőképpen jelöltjeiket a többszólamú munkára, és ennek következtében az alábbi jelenségek tapasztalhatók: "A többszólamú dalok feldolgozása is differenciált képet mutat. Nevelőink egy része idegenkedik e daloktól, kikerülik, mintha félnének a többszólamúságtól - főleg a nem szakosok." /Buday Péter A zenei készségek kialakításának helyzete Szolnok megye általános iskoláiban, Ének-Zene Tanítása 1980/3. 103. p./.

Bár Buday Péter az általános iskola problémáival foglalko-

zik, számunkra érdekesek megállapításai az általános iskolai zene tanításról, mert azok gyökerei az óvodai énekzene tanításban keresendők.

Ugyanilyen meggondolásból említjük meg Dimény Judit művét: Hang- Játék /Zeneműkiadó, Budapest, 1981./, amelyben az általános és középiskolai tanulóknak játékos gyakorlatanyagot nyújt a többszólamúsághoz. Érdekes hangzásokat eredményeznek a mai zene sugallta zörej, sziszegő és egyéb expresszionista színek. Az elméleti, formatani rész észrevétlen kerül a gyerekek tudatába.

A könyv nagyon jó - kaput nyit a mai zene felé. Sajnos a mai pedagógus gárdánk nincs felkészítve az egyébként igen hasznos könyv alkalmazására. Mentségükre legyen mondva a könyv rendhagyó volta. A térjátékok nehezen illeszthetők bele az alsófokú oktatás óra- és követelményrendszerébe.

Sokkal inkább kapcsolódik a tananyaghoz Kocsárné Herboly Ildikó Többszólamúság, harmónia és forma tanítása az általános iskolában /Zeneműkiadó Bp. 1976/ c. műve. "A többszólamúságra nevelés, a harmonikus hallás fejlesztése és a formaérzék kialakítása a zenetanítás három különböző, de egymástól elválaszthatatlan területe". /5.p./ Mindazonáltal nem törekszik egy átfogó rendszer kialakítására.

Mint írja: "Csupán néhány pedagógiai fogást ismertet, melyek egy bő évtized tanári tapasztalatainak eredménye."

/5. p./.

Számos ötlete rokon a miénkkel. Amit megjegyzünk csupán

annyi, hogy az ötletek nagyon hamar olyan nehéz feladatok elé állítják a tanulókat, amelyek ének-zenei tagozaton igen, de normál tagozatú általános iskolában aligha oldhatóak meg. Számos megállapításával egyetértünk pl.: "A különböző olvasógyakorlatokhoz játszott ritmusosztinátók nemcsak a gyerekek olvasási és ritmikai készségét javítják, hanem erősen fejlesztik a többirányba figyelés képességét - s ez mint láttuk, alapkészsége a sokszólamú zenélésnek." /18.p./.

Mint írja, az alapkészség kialakítása a fontos: "A kétszólamú művektől a 3-4 szólamúakig eljutni már nem nehéz. /Ez a különbség valóban csak mennyiségi és nem minőségi/" /22.p./ Majd így folytatja máshol: "Mai művek hangzásvilágával is foglalkozunk gyakorlási szinten: " Hisz korunk zenéjét "csak" zenehallgatással nem lehet befogadtatni, megszerettetni, megértetni. Tehát ezeket a gyakorlatokat is korán kell kezdeni." /27.p./.

Szót kell még ejtenünk Papp Géza Készségfejlesztés az általános iskolai ének-zene órán c. művéről /Tankönyvkiadó Bp. 1981./.

A gyűjtemény kiváló példatár. A gyakorlatban talán még sikeresebben alkalmazható lenne, amennyiben a tananyaghoz kronológikus sorrendben adna magyarázatokat, tanácsokat. Számos gyakorlatát mi is alkalmazzuk azzal a megjegyzéssel, hogy azokat gondos, pretöbbszólamú gyakorlatoknak kell megelőzniük.

Ide kíváncsoznak Szabó Helga Énekes improvizáció az iskolában kötetei. /Bp. Zeneműkiadó, 1967./. Ezekből elsősorban az első kötet érdekel bennünket. Az általános iskola első tagozatának számos, kitűnően felhasználható gyakorlatot ad, bár többnyire egyszólamban.

Többszólamú improvizációs ajánlata sajnos elég szűk körű. Ötletet azért ezekből is lehet meríteni.

Többszólamúság, figyelemmegosztás többnyire együtt jelentkeznek, mint a megismerési folyamat és annak egyik oldala, megnyilvánulási formája. Ugyanakkor az egész én kibontakoztatásában nagy szerepe van ennek az oldalnak. Erre hívja fel a figyelmet Arthur Whimbey az egyik írásában:

"Attentional processing skills are closely related to the broad psychological phenomena termed selective attention. All perception and information processing, all thinking, is dependent on selective attention." /Linda Shaw: Intelligence can be taught, New York. 1975. Dutton./.

Whimbey máshol azt írja, hogy a zenei műélvezet, a hangmagasságok, hangszinek, ritmusok, akkordmenetek követése mind a figyelemmegosztásra apellálnak.

Kokas Klára kísérleti módszerében hangsúlyozza a "megosztott figyelem" gyakorlatát. Példát is hoz rá: "A lépés az egyenletes lüktetést adja, a dalnak más a ritmusa. Ezután következik az egyszerű osztinató-tapsolás járás közben. Itt háromfelé oszlik a figyelem: lépés, taps, éneklés ritmusa."

/Kokas Klára Képességfejlesztés zenei neveléssel Zeneműkiadó, Bp. 1972. 47. p./.

Máshol Wallonra hivatkozik, amikor megállapítja: "Tehát az egyidejűleg több témára irányuló cselekvési módok a váratlan ingerek számára nyitott, de egyben rendezett tudattevékenység gyakorlatai. A gyermek megosztott figyelmének ez a tréningje ily módon igen fontos értelmi funkció fejlődését segíti elő." /Id.m. 48.p./.

Ez az a transzfer, amelyet nem vitathatunk el a zenei neveléstől, mert mint Kodály mondta, "... a zenei nevelés nem szorítkozhat pusztán a zenei képességek fejlesztésére. A zenei nevelés célja, hogy részt vállaljon a teljes személyiség formálásából /Kokas id.m. 32.p./.

Figyelem, többszólamúságról alkotott gondolatmenetünket egy valóban óvodai utalással szeretnénk folytatni.

Selmeczi Marcella, egykori Kodály növendék az alábbiakat írja: "... a játékra, a szép éneklés kialakítására, a fellelgetős énekek, valamint a kánonok, ostinato /osztinató/: "makacs ritmussal" vagy orgonaponttal /kitartott alaphang/ ellátott dalok a többszólamúság megalapozását segítik elő." /Csigabiga palota Bukarest 1971. 136.p./.

Selmeczi Marcella nem tartja lehetetlennek, hogy az óvodás dalokat furulya vagy más hangszer kísérje: "A dallamot kísérheti furulya, hegedű vagy más olyan hangszer, melyen az óvónő esetleg tud játszani. A fémcimbalom csilingelő hangja új szín lehet az óvodai zenélésben." /id.m. 138.p./.

A fenti idézetekkel azt akartuk prezentálni, hogy zenélésünkben, ill. annak oktatásában a többszólam mennyire problematikus, jóllehet gyakorlata fokozott mértékben kívánatos lenne.

A többszólamú gyakorlatok a figyelem szélesebb skáláját, a koncentráció magasabb nivóját, és emellett a figyelem-megosztás képességét feltételezik és egyben fejlesztik.

A figyelem fejlődése és fejlesztése pedagógiai, pszichológiai szempontból fontos feladat. A figyelem ugyanis a kognitív szféra fontos alkotóeleme, így fejlődése a személyiség teljes kognitív működésére kihat. A figyelemmel kapcsolatos gondolatmenetünket még számos formában szeretnénk folytatni a későbbiek folyamán.

Eljutottunk dolgozatunk második kérdésköréhez, a globalizációhoz.

A globalizálás fogalma egy belga orvos-pszichológus-pedagógus nevéhez fűződik, Ovide Decroly-éhoz. /1871-1932./

A mai pedagógia integrációs törekvéseivel, ha nem azonos értelemben kidolgozott tematika szerint is, de alapelvei indítékai tekintetében Ovide Decroly-hoz igazodik, mert Ovide Decroly "szakit az ismeretanyag tárgyak szerinti túlzott szétbontásával, és a hasznos ismereteket összefüggő egésként tárgyalja" /Faragó László - Kiss Árpád: Az új nevelés kérdései, Egyetemi Nyomda, Bp. 1949. 16.p./.

A globalizáció különösen a kisgyermek tanulására jellemző.

A gyermek így tanulja az anyanyelvét, s szeretnénk, ha zenei anyanyelvét is ily módon sajátítaná el. Emlékképeiben a számára értelmileg még nem hozzáférhető, mint tudatalatti, vagy félig tudatos raktározódik, s mindez a már kitisztult tudatossal egyidőben rögzül, s épül majdan összefüggő szerves rendszerekké.

A globalizációban benne rejlik a szimultanitás.

Ugyanakkor mi éppen a szimultán gyakorlatok kapcsán próbáljuk kiépíteni a prepolifoniát, a hangzó síkok konfrontációit, ahol az ismert a gyerek számára az ismeretlen mellett a maga globalitásában, egységében jelenik meg, mintegy kirajzolva azt a halmazt, amelyet a gyereknek előbb utóbb el kell sajátítani. Ha mindez egyben analitikus jellegű volna /a résznek az egészben elfoglalt helyét analizálva/ beszélhetnénk akár strukturális tanulási módszer-ről is.

Az összetett feladatokat mindig úgy tervezzük, hogy a kevésbé tehetséges gyerektől a tehetségesig lehetőleg mindegyik megtalálja benne a számára realizálható feladatot.

Pl. valamely csoportfél éneкли a dalt, a csoport másik feléből néhányan ritmikusan, de prózai szövegmondással ezt kánonban követik /ügyesebb gyerekek/, a többi pedig ritmusosztinátót hangoztatva ritmushangszereken kíséri a munkát. /Ha az osztinátó problémás, az egyenletes lüktetés hangoztatása is helyettesítheti azt./ A legutóbbi feladatokat inkább a kevésbé ügyes gyerekekkel végeztetjük.

Célunk nem a végleges elkülönítés. A komplexumban az ügyesebbek által megoldott feladatok a többiekben, mint tudatalatti rétegződik, és építőkövei halmozódnak, megteremtve annak lehetőségét, alapját, hogy a mozaikok tudatossá szerveződése pillanatában bármelyikőjük sikerrel küzdje le a valamikor még nehéz feladatot. A komplexumot alkotó, különböző értékrendű feladatok az egyénre szabott, ugyanakkor a közösségen belül szimultán realizálódó, integratív munkát eredményeznek, ahol éppen a közösség magasabb szintű tevékenysége miatt a frusztráció minimálisra csökken.

A tudatalatti felhalmozás fontosságára hívja fel a figyelmet a német waldorfi pedagógia, melynek erre vonatkozó megállapításaival mélységesen egyetértünk: "Das Kind zeigt sich in den ersten sieben Lebensjahren nach Steiner in seiner ursprünglichen Geistigkeit als ein Wesen von höchster organischer und seelischer Plastizität, das bewusst und unbewusst alle von aussen kommenden Eindrücke aufnimmt und einem ständigen Prozess leiblich-geistiger Formung ausgesetzt ist. Die Erkenntnis, dass alle Erfahrungen der frühen Kindheit einen Einfluss auf das spätere Schicksal des Menschen haben, erhält in der Anthroposophie deshalb besonderes Gewicht Deshalb ist für die Waldorf-Pädagogik besonders wichtig, dem Kind der ersten Lebensjahre wohltuende, harmonische Sinneseindrücke zu vermitteln, z.B. sanfte Farben, gerundete Formen, wohltuende Klänge, ansprechende

rhythmische Bewegungsvollzüge. Dabei sollen dem Kind möglichst lebendige Eindrücke vermittelt werden, die die in ihm schlummernde Phantasie zur Entfaltung bringen. Im Kindergarten geschieht dies durch Spiel, Lied, ausdrucks-gestaltende Rhythmik /Eurythmie/, aber auch den Gebrauch einfacher Werkzeuge zur Herstellung eines selbstgeschaf-fenen Werkproduktes." /Handbuch der Früh-und Vorschul-pädagogik, Bd. II, Düsseldorf, 1978 145.p./.

A fenti idézetből számunkra különösen két mondat érdekes:

1. ... als ein Wesen von höchster organischer und seelischer Plastizität, das bewusst und unbewusst alle von aussen kommenden Eindrücke aufnimmt...
2. ... alle Erfahrungen der frühen Kindheit einen Einfluss auf das spätere Schicksal des Menschen haben ...

Ezek alapján megkövethetjük azt a kijelentést, misze-rint az óvodában a globális pedagógiának tekintélyes szere-pe van. Ennek felmérését nemcsak kiindulópontnak tekintet-tük, hanem módszerünk felépítésének pedagógiai-pszicholó-giai bázisaként is értékeltük. Feladataink között számos olyan gyakorlat fordul elő, amelyek a prepolifonia kiala-kitását a globalitás elve alapján kísérlük meg. Az eddigi óvodai gyakorlat, jóllehet számos szerzőnél találunk erre való utalásokat, javaslatokat /Kodály 11-12.p. Selmeczi Marcella 15-16.p. a dolgozatban/, lényegében nem alkalmaz-za a prepolifon anyagokat, eljárásokat. S éppen ezért érezzük szükségét annak, hogy a kérdést tőlünk telhetőleg

tisztázzuk: van-e helye, pedagógiai-pszichológiai jogosultsága a prepolifoniának a 3-6 éves korosztály zenei gyakorlatában?

A 3-6 éves korosztály életkori sajátosságaihoz tartozik a szándékos figyelem rohamos fejlődése. "Ha lelkesednek valamilyen játékért, teljesen belemerülnek ebbe a foglalkozásba. Figyelmük már lehet eléggé koncentrált, azonban kevésbé állhatatos." /F.N.Gonobolin: A figyelem fejlesztése, Tankönyvkiadó, Bp. 1979, 54.p./. Sőt - folytatja Gonobolin "A gyermeki figyelem intenzitása nemhogy kisebb, hanem néha még nagyobb is a felnőttekénél" /Gonobolin id.mű 55.p.

Közhely, de mégis idekiváncozik: "Az óvodáskorú gyermekek figyelmének fejlődésében a legfontosabb tényező a játék" /id.mű 56.p./.

A játék, mint módszer is megjelenik Ráplthy Viktor írásában "A játékoság, mint módszer az ének-zene tanításában" fejezet cím alatt a következők állnak: "A Kodály-módszerben a játékoság elve az ének-zene tanításában kidolgozottak mondható, bár folyamatos továbbfejlesztésére még tér nyílik. E módszer, mellyel ma már a világ számos országában kísérleteznek, a modern nevelési és tanulási eljárások alapjának a játékoság elvét tekinti."

/Ráplthy Viktor: A játékos módszerek szerepe a zenei készségek megalapozásában. Az érzelmek tanítása /1979/5./.

Visszatérve a figyelem problematikájára még egyszer idéznünk kell Gonobolint "... az óvodás korú gyermek képes rá,

hogy huzamosabb ideig koncentráljon olyan ténykedésre, /pl. kivágásra/, ami számára unalmas, viszont e tevékenység révén valami őt érdeklő tárgyat tud elkészíteni" /id.m. 57.p./. Tehát az örömszerzés időbeli elcsúsztatására is képes.

A fentiekkel csupán azt próbáltuk érzékeltetni, hogy az óvodás gyermeket a játékoság elvének megtartásával könnyebb-nehezebb feladattal terhelhetjük meg. A vita azonban legtöbbször nem erről folyik, hanem arról, hogy milyenek legyenek ezek a feladatok, meddig mondhatók az életkori sajátosságoknak megfelelőnek, behatárolhatók-e az életkori sajátosságok szabta feladatok minden területen, stb.

Véleményünk szerint, s ebben osztozunk a JATE Pedagógiai Tanszékének kiterjedt kutatás alapján kialakult véleményével, az emberi agy kihasználatlansága óriási mértékű.

Erre már korábban rájöttek matematikusaink, és sokkal magasabb szintű, gondolkodást fejlesztő programot javasoltak az általános iskola alsó osztályai számára. De az óvodai előkészítő matematikáról is elmondhatjuk ugyanezeket.

Hozzá kívánjuk tenni - amint azt a játékoság terén Rápolthy Viktor is hangsúlyozta - ezen a téren óvodai zenei nevelésünkben komolyabb előrelépés nem történt.

Az eddig "jóll bevált" gyakorlatot követjük, a játékoságot a mindenkori sikerélménynek rendeljük alá, nemegyszer a tanítandó anyag primitivizálása révén. S mindezt tesszük a népi anyag, népi gyermekjátékok és mondókák alkalmazása

során, s nem vesszük észre, hogy sok esetben mennyire tartalomszegény az a forma, amit oktatunk a népi, eredeti formákhoz képest. Pl. mondókáztatunk körbenjárással, ritmikus hangsúlyokkal az egyenletes lüktetés szerint, s nem vesszük észre, hogy a szabadabb sokszor kántált népi mondókázáshoz már semmi közünk. Az "Erzsébet asszony" játékdalt a szép ruhákért, "Kinn a bárány benn a farkas" játékdalt a futásért, kergetőzésért játszadjuk, ami egyrészt rendben is van, de legfőbbször elsikkad a játék tartalmi mondanivalója: a népszokás eredeti szépsége, gazdagsága, miliójének feltárása.

Mondhatnánk azt is, hogy az óvodás énekes anyagunkat, ami egyébként elég gazdag, nem ismerjük eléggé, a forgalomban lévőket pedig azok prakticizált formájában oktatjuk.

Kritikánk önvallomása. A továbblépést kísérletünkben nem ezirányban tettük, ez külön kutatás tárgyát képezné, hanem a gyermekek mentális képességeinek jobb kiaknázása irányában.

A könnyebb feladat nálunk együtt jelentkezik a nehezebbel. Célunk ezzel az volt, hogy a tehetségesebb gyerekek is találják magukat szemben problémákkal és részesüljenek azok megoldásának örömeiben. Problémamegoldás nélkül számukra a munka érdektelen, a fejlesztés elképzelhetetlen. Ugyanakkor a közepes és gyengébb teljesítményűek is kapjanak a saját szintjüknek megfelelő feladatot, hogy a nehezebb problémák a teljesség kedvéért feltárt, de egykor elér-

hető lehetőségek tárházát csillantsák meg előttük. A differenciált feladatvégzés munkánk során nemcsak az individuumokra szabott, hanem elsősorban közös munkát jelent, amelynek során az igényesebb alakulatok, gyakorlatsorok globális, sokszor tudatalatti nyomot hagynak a gyerekekben. A megoldási szintig csak bizonyos hányad jut el, de a játékoság és szereposztások változtatásainak hevében ez nem válik bántóvá, vagy degradálóvá, ugyanakkor a tudatos-tudatalatti tapasztalatok ilymértékű halmozása mindenképpen gyorsabb fejlődést eredményez, mintha minden tekintetben ragaszkodnánk a lépcsőzetes oktatás pedagógiai elvéhez. Az óvodai ének-zene tanításban a feladatok szélesebb skálájára, nehézség szerint való megoszlására, a velük való munka integritására és komplexitására a globalitás nyújt megfelelő módszert.

Elismerjük, hogy vannak olyan tárgyak, ahol az ismeretek és problémák szépen, nehézség szerint adagolva jelennek meg, ahol ez szükségszerű és célravezető pl.: matematika, fizika, geometria, ahol nem tanácsos a bonyolultabbhoz nyúlni, amíg az egyszerűbbet meg nem oldottuk. A nyelvek, a zene, a képzőművészet már többet is megenged, s éppen a tudatalatti nyomok kialakítása érdekében. Más úton közelít meg a valóságot, mint a reál tudományok... Az életre való felkészítés gazdag lehetőségei kínálkoznak itt, amelynek eredményeképpen feltételezhető egy egészséges döntési képesség kialakulása, amely segíti az egyént eligazod-

ni az élet bonyolult, kusza szövevényeiben, segíti, hogy felismerje a rendszertelenben a rendszert, és felfedezze a dolgok kapcsolatában a szükségszerűt és véletlent, a törvényt és törvényszerűséget, a dialektikát.

Ugy gondoljuk, hogy a gyermek zene tanulása sokban hasonlít a beszéde tanulásához. Kodálytól sem idegen ez a gondolat. A gyermeki zene tanulást számtalanszor, mint a zenei anyanyelv tanulását említi.

Más kérdést vet fel a követelményszintek meghatározása. A tudatos, félig tudatos és tudatalatti elemek zenében és egyéb művészeti tárgyban való integrálódása olyan nagy fokú, hogy egyértelmű követelményrendszer kidolgozását nem teszi lehetővé.

Ennek lehettünk tanúi az ONP kidolgozóinak a követelményszintekkel kapcsolatos vitájában, ahol az új álláspont a követelményszintek merev felállítása helyett a lehetőségek maximális kiaknázását hangsúlyozta mind az óvónő, mind a gyermek részéről, s egyben garantálta, hogy annak bevezetéséért teljes felelősséget vállal.

A régi elmélet hívei erre válaszként a játék mindenekfelett való szerepét kezdték hangoztatni, elmarasztalva mindent ami a tanulás látszatát kelti. S tették mindezt az életkori sajátosságokra hivatkozva, s önmaguk igazolásaként néhány hazai és külföldi pszichológusnak az iskolaelőkészítő gyakorlatok ellen intézett heves támadásait sorakoztatták fel.

Minden elvontabb fogalom: - hangmagasság, hangerő, tempo - kialakítását a zenei gyermekjátékokhoz harmad, negyedrangúnak tartanak. A mindent játszani elv viszont hamarosan visszájára fordul, amikor kiderül, hogy a gyermek nem születik a játékdal tudásával, hanem azt valamilyen módon meg kell tanulni, valamilyen stratégiát alkalmazni kell, hogy azt a gyermek elsajátítsa. Az egyes eltúlzott, valóban iskolás iskolaelőkészítő gyakorlatokból levont kritikátlan általánosítás a játék és tanulás egymástól való erőszakolt elválasztásához, a játék egyfajta primitivizálásához vezetett.

Véleményünk szerint a probléma megoldásához nagyban hozzájárulna egy a gyermekjátékdalok eredetével, miliőjével, népi gyökereivel foglalkozó kiterjedtebb kutatás, amely az óvodai gyakorlatot ebben az értelemben befolyásolhatná, módosíthatná. Ami a zenei elemeket illeti /ritmus, dallam, dinamika, hangerő, hangszin, tempo/, azok újabb és újabb kapcsolatainak felfedeztetése, mondókákban, gyermekjátékdalokban való kipróbálása, gyakorlása nemcsak a tudatosítás játékos formáinak egyes lépcsőit képviselik, hanem újabb kreatív kapcsolatok létrehozására ösztönöznek, s ezzel együtt az egykoron önmagában állandóan variálódó népi gyermekjáték és dalirodalom újraéledését, reneszánszát akkumulálják.

Mindehhez azonban a gyerekek és az óvónő intenzív, kreatív munkája szükséges. Mielőtt azonban belemennénk a kér-

dés vizsgálatába, ejtsünk még néhány szót a többdimenziós zenei feladataink figyelemmegosztó jellegére, funkciójára.

F.N. Gonobolin a figyelemmegosztással kapcsolatban a következőket írja: "Ha a tevékenységek egy egészet alkotnak, vagy ha sok a közös vonásuk, akkor könnyebben végezhetők el, mint az egymástól teljesen különböző tevékenységek." /I.m. 45.p./.

A figyelemmegosztás műveletének kedvez a globalizáció, ahol a problémák együttesen jelentkeznek az önmaguk alkotta halmazokon belül: "A gyermek nagyban és egészükben ragadja meg a dolgokat ... Valami módon azonban eligazodik ebben a látszólagos rendetlenségben, kezdi megérteni magát: megteremti a káoszból a rendet." /Faragó László - Kiss Árpád Az új nevelés kérdései, Egyetemi nyomda Bp. 1949. 118.p./.

Majd így folytatja: "Természetesen nem lehet kizárni annak lehetőségét, hogy a globalizációban már végbemegy egy tudattalan, nem szándékos elemzés, amelyet az alkalmazkodni igyekvő egyén érdeke vagy szándékos érdeklődése irányít. Világos az is, hogy a globális kép nem marad meg változatlan, hanem folyton helyesbedik ..." /Id.m.119.p./.

Amint azt korábban mi is megállapítottuk, a globális módszerrel az élet dialektikáját próbáljuk sejtetni, Decroly iskolájának jelszava is erre hívja fel a figyelmet: "az élet megismertetése útján kell az életre nevelniök." /id. m. 116.p./.

A problémaerdőben való keresgélés, tájékozódás szükségességéről már szoltunk. Megállapításainkat az alábbi Kiss ill. Decroly idézetekkel támasztjuk alá: "Azok a szakemberek, akik a különböző fokozatokat megszabják, nagyon jóindulatúak lehetnek, de már régen elfelejtették azokat a kerülő utakat, azt a sok tapogatózást és tévedést, amelyeken keresztül oda jutottak, ahol jelenleg vannak. Eljárásuk - írja Decroly - hasonló a hegymászóéhoz, aki sok kitérő és kanyargó után végre feljut a csúcsra, utána pedig azt tanácsolja mindazoknak, akik követni akarják, hogy jöjjenek egyenes úton a hegy lábától a csúcsig." /Id.m. 117.p./.

A tudatalatti rétegződés eredménye, hogy a még korábban érthetetlen dolog, probléma a megoldásra megérett gyermek számára később régi ismerősként jelenik meg. Nagy segítség ez a gyermeki megismerési folyamatban. Nem szükséges bizonyítanunk, hogy a globális megismerési módszer ebben a vonatkozásban időmegtakarító jelleggel bír azon módszerekkel szemben, amelyek hivatkozva az életkori sajátosságokra és a gyermeki frusztrációra rettegnek olyan problémát említeni, amely a gyermek pillanatnyi értelmi felfogóképességét meghaladja. Véleményünk szerint problémájuk megoldható, ha a jelenleg még érvényben lévő követelményszinteket nem mint az elkülönítés eszközeit használjuk, hanem azokat rugalmasabban kezelve a sokszínű gyermeki produkciók mérésének szélesebb skálájú lehetőségeit és rendszerét látjuk bennük.

Ezért hangsúlyoztuk korábban, hogy a túl szűk határok között mozgó követelményrendszer elmossa a globalitás előnyeit.

Alapvető irodalomnak érezzük Székácsné Vida Mária Művészeti nevelés hatásrendszere c. könyvét /Akadémia Kiadó, Bp. 1980./, valamint Kokas Klára Képességfejlesztés zenei neveléssel c. kötetét.

"A kisgyermek a játékdalt mozgásának örömélményével együtt őrzi meg és később, ha csak a hangot hallja, az is az előidéző körülmények összességét jelenti számára ... Ha a zenei ismeretek ehhez az érzelmi felerősítéshez csatlakoznak, akkor az érzelmi reakciók megfelelő alapot adnak a zenei fogalmak memorizálásához." /Kokas Klára id.m. 27.p./.

A fenti idézet erősíti a gyermek kezdeti globális látásmódjáról vallott nézeteinket "ha csak a hangot hallja, az is az előidéző körülmények összességét jelenti számára".

/Ld. fent/ "A nagyban és egészben látott dolog" vetődik fel ismét /Faragó-Kiss id.m. 118.p./.

A zenei fogalmak memorizálásáról, az érzelmi felerősítésről vallott nézet rokon az általunk korábban kifejtett zenei fogalmak játékos beépítéséről szóló eszmefuttatással.

Bár nem új, de nagyon lényeges megfigyelésekkel gazdagította Székácsné Vida Mária a gyermekdalokkal való zenei munka eredményességéről vallott nézeteket. Vizsgálatait Kokas Klarával közösen, állami gondozott gyerekek körében folytatta. Megállapításai ugyanakkor általános érvényűek. Mint

írja: "A gyermekdalok szép zenei világának, a mozgás- és ábrázoláskultúra közvetítésének akkor van eredménye, ha gyerekek állandó, megbízható személyes kapcsolatban élnek a felnőttel." /Székácsné id.m. 14.p./. Ugyanilyen eredményről és eredménytelenségről számolhatunk be a gyermekek kreativitásával kapcsolatban, ha maga az óvónő nem kreatív.

Kokas Klára Wallon alapján máshol ezt írja: "A dalosjátékok érzékszervi mozgásos funkciót töltenek be, de egyben differenciált értelmi fejlesztő szerepük is van. Ha az ilyen játékkal átadjuk a falun élő gyermekektől gyűjtött eleven játékformákat, tánclépéseket, gesztusokat, akkor a gyermek számára gyermektől származó külső mintákkal szolgálunk, amelyeket könnyen megtölt belső tartalmával."

/Kokas id.m.27.p./ Csakhogy ez sem megy olyan könnyen, mint ahogy azt Wallon gondolja, mert a forma tükrözi a tartalmat, mégpedig főleg a tizenévesek játékaiknak tartalmát.

Esetünkben pedig a három-hatéves korosztály értelmi-érzelmi színvonaláról és játékfelfogásáról van szó. A tizenévesek játékformáiban tükröződő miliő hiányát az óvónő személyes varázsa esetenként ugyan pótolhatja valamennyire, de a paraszti életforma ezen megnyilvánulásai visszahozhatatlannak.

E.Paul Torrance kreativitásról vallott nézetei arra engednek következtetni, hogy a még ismeretlen problémák jelenléte fokozza a kreativitási szintet. Itt kapcsolódik a

globalizáció a kreativitáshoz. A beszéd tanulásánál a gyermek szüntelen találkozik ismeretlen szavakkal, hangzásokkal; játékos szóismétlésekkel próbálja az ismeretlent megszelídíteni, a maga formájára gyúrni. A felnőttek szavai-
ból elferdített játési szavak, rigmusok a felnőttek számára sokszor érthetetlenek, ugyanakkor a gyermekek számára rendkívül hasznosak, a hangzások leképezésében, a szavak utánzásában funkcionális szerepük van. A globális módszer az ismertet az ismeretlennel maga szerves egységében találja, bőven van tehát lehetőség az ismeretlennel való konfrontációra, a kreativitás serkentésére és kibontására. Torrance a kreatív folyamatot a következőképpen definiálja: "A kreatív folyamat, amelynek összetevői a problémák, a tudásanyagban jelentkező hiányosságok és elégtelenségek, a hiányzó elemek, a diszharmónia stb. iránti szenzibilitás, a problémák felismerése, a megoldások keresése, a hiányosságokkal kapcsolatos találgatások és hipotézisek kipróbálása, és újabb próbára tévése, valamint ezek szükséges módosítására való képesség, és végül az eredmények kommunikálása." /E.Paul Torrance: A Torrance-féle kreatív gondolkodási teszt értelmezése, Issues and advances in educational psychology, ed. by E.P. Torrance, W.F. Hite, 1969. 120-126.pp./.

Természetesen nem állíthatjuk azt, hogy a Torrance-féle elgondolás a globális módszerre apellál, csupán azt, hogy a globalitásnak vannak kapcsolódó pontjai a kreativitással.

A zenében a kreativitás sajátos arculatával lesz előttünk nyilvánvalóvá.

Kokas Klára erről így ír: "Ha a gyermek megtanulja, hogy egyes részeket kiszakíthat kész kapcsolataikból, a kiszakított zenei egységeket pedig más kapcsolatokba tudja behelyettesíteni, más kombinációkban felhasználni, akkor ismereteiben sokoldalú összefüggéseket teremthet ... A relációk variánsai egyben a gyermek improvizálásainak alapkövei is ... Az improvizáció tehát a beépült zenei mikrostruktúrák felhasználásának, egyszersmind az ismétlésnek és az új kapcsolat alkotásnak is eszköze ... Egymás számára készült variáció az osztinató /a legegyszerűbb ritmus improvizáció/, éppúgy, mint a dallamhoz improvizált ellenpont vagy ritmuskiséret stb. Az improvizáció tehát közös alkotó tevékenység, a közösség számára, a közösségből kibontakozó élményforma." /Kokas Klára id.m. 44-45.p./.

A zenében a kreativitás egyfajta permutáló készséget feltételez, amelynek legevidensebb formája a ritmus, dallam önálló kitalálása, ill. több szólam esetén ritmus-, dallami osztinátók és ellenszólamok szerkesztése, improvizációja.

A kreativitás fogalmával, megjelenési formáival mind a mai napig számos híres szerző foglalkozott így pl.: Torrance, Guilford, Barron, Prloff, Delhess, Vernon, Crawford, Kalmár, Barkóczi, Pléh, de igazán kikristályosodott definíciót egyik sem ad. Talán azért, mert a kreativitás mindig új oldaláról jelentkezik. Részünkről azokat a megfogalmazásokat tartjuk valószínűbbnek, amelyek a kreativitást a kognitív szféra egyfajta, speciális megnyilvánulásaként, funkcionálásaként

fogják fel. Fluencia, flexibilitás, originalitás, elaboráció stb. fogalmainak ismertetésétől eltekinthetünk, miután feladatunk elsősorban az, hogy felkutassuk milyen munkák születtek a zene és kreativitás címszó alatt.

Kalmár Magda említést tesz a gyermekkori elemi kreativitás megnyilvánulási formáiról: "építő játékok, rajzolás, tárgyak szétszedése és átalakítása, történetkitalálás, énekes-improvizáció" /Óvodapedagógiai Nyári Egyetem Kecskemét 1980. 228.p./.

Az ONP /Tankönyvkiadó, Budapest, 1973./ zenével foglalkozó része Forrai Katalin tollából a következőket tartalmazza: "A zenei aktivitást 6 éves korban nemcsak az önálló éneklés jelenti, hanem az is, ha a gyermekek maguk kezdenek énekelni, maguk szervezik a dalosjátékokat, ötleteket adnak szemléltető eszközökre, mozgásmotívumokra, énekes beszédre. A gyermekek improvizálása, dalkitalálása vagy emelt hangú beszéde /pl. bábozásnál/ már céltudatos. Nemcsak önmaga örömeire teszik, hanem mások szórakoztatására is. Az ilyen örömátélés fokozza másirányú aktivitásukat is." /278-79 p./.

Nem hagyhatjuk ki Árvay Ágnes cikkét, aki a zene személyiségre gyakorolt transzferhatását fejtegeti, de cikkének fő vonalát a cím fémjelzi: "A zenei alkotókészség jelentősége a tanulók személyiségének fejlődésében." /Ének-zene tanítása 1980/1. sz. 45-48.p./.

A zenei kreativitás, az alkotójellegű játékok tárháza található a már korábban idézett szerzőnél, Dimény Judit Hang-játék c. könyvében. Alkotó-jellegű játékok, kreativitás rokonfogalmak. Ezt tapasztaljuk Rápolthy Viktornál, aki a játékos módszereket, mint a készségek megalapozóját emlegeti. /Ének-zene tanítása 1979/5. sz. 212-219.p.; 6.sz. 264-268.p./.

A játék és kreativitás kapcsolatát hangsúlyozza Delhess, amikor Guilford szavaival élve a kreatív emberek újra meg újra megfigyelhető tulajdonságáról a "játékosság"-ról szól. /Delhess K.H., A kreatív személyiség képességei, tulajdonságai és indítékai. Schweizer Erziehung - Rundschau 1975. No 9. 15.p./.

Említést érdemel Barkóczy Ilona - Pléh Csaba kecskeméti kutatása, amelynek során számos hasznos adattal gazdagították a zene-kreativitás, zene-intelligencia kérdéskörét: "általános intelligenciaszinvonal a zenei nevelés hatására nem változik ... A kreativitásban viszont a zenei nevelés fejlesztő hatása egyértelmű volt ... A zenei nevelés hatására megnő az intelligencia és a kreativitás korrelációja." /Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata 1977. Kecskemét 141.p./.

A mű azért fontos számunkra, mert az általános kreativitás pozitív és az intelligencia negatív viszonylatában a zenei kreativitás alakulására, transzferére enged következtetni.

Végül idézzük Szabó Helga "Énekes improvizáció az iskolá-

ban" köteteit. A már idézett szerzőnél kiemeljük az improvizáció szót, amelynek művelése zenei kreativitás egyik legfontosabb elemének művelését jelenti. Összefoglalva az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy a zenei kreativitást mi is többretegű, összetett fogalomnak érezzük, s annak újbóli megfogalmazása helyett utalunk az ONP-ben megfogalmazottakra, amely ha talán nem is teljes és pontos, minden tekintetben, megközelíti a zenei kreativitásról általunk alkotott fogalom tartalmi vonatkozásait.

Ugy érezzük, hogy a címben foglaltak hozzávetőleges tisztázása és a kutatás előtörténetének leírása alapján kísérletünk beállítását időszerűnek és indokoltnak tarthatjuk. Megjegyezzük, hogy többdimenziós feladatok, prepolifon gyakorlatok szisztematikus alkalmazására 3-6 éves korosztályban tudomásunk szerint eddig csak a mi kísérletünkben került sor. Ezért terjedt ki figyelmünk egyéb személyiségtényezők pedagógiai-pszichológiai hatásvizsgálatára: ált. zenei képességek, a zenei kreativitás leginkább kézzelfogható megnyilvánulási formájára az improvizáció, az intelligencia és ált. kreativitás.

A kísérlet beállítását egy előkísérlet előzte meg, amelynek során az óvónőképzős hallgatók énekóráján új, kreativitást fejlesztő oktatási eljárást alkalmaztunk, és kiegészítettük azt annak pszichológiai hatásvizsgálatával.

Az eredmények biztatóak voltak, csupán a kis létszám miatt általánosításuk korainak bizonyult.

Összegezve az eddig elmondottakat megállapíthatjuk, hogy prepolifon gyakorlataink kialakításában nagy szerepe volt a zenei dimenziók, a globális módszer, a figyelemmegosztás, a figyelemintenzitás, és a zenei kreativitás alkalmazásának, összekapcsolásának.

Mint eddig látható volt az egyes problémaköröket egymással való átfonódottságukban tárgyaltuk, mert izolációjuk szinte lehetetlennek bizonyul, legalábbis, ha a kísérleti metodikánkat próbáljuk velük magyarázni. A módszer kialakítása és kialakítása során érintőlegesen tárgyalnunk kellett olyan problémaköröket, amelyek az óvodai nevelési programmal; anyagával, követelményrendszerével kapcsolatosak.

Ebből fakadóan szót kellett ejtenünk a népi hagyomány jelenlegi helyzetéről, és ápolásának, szisztematikus feltárásának szükségességéről, életben tartásának lehetőségeiről.

Ha a kutatás távlati célját meg akarjuk fogalmazni, akkor a következőkben foglalhatnánk össze mondanivalónkat. A globálisan szervezett prepolifon gyakorlatokkal, a figyelem fejlesztése és fejlődése révén zeneileg kreatív egyéneket nevelünk, akik a hivatalos program adta követelményeket könnyedén elérik, sőt az eredmények bizonyossága szerint jelentősen túl is szárnyalják.

Feladatmegoldásaik globálisnak mondható, mert legtöbbször az egészen belül szimultán hajtják végre a kiosztott vagy vállalt feladatokat, amelyek tehetségük szerint fajsúlyban különböznek, de a szimultanitás miatt nem vonhatják ki

magukat az "egész" percipiálása alól, amely percipiálás fejlettségi fokuk és felhalmozott tapasztalati anyaguk függvényében lehet tudatos, félig tudatos, vagy tudatalatti. A zeneileg komplex és integratív kísérleti program a hivatalos program mellé egy kiegészítő programot ajánl, amely a figyelem és kreativitás fejlesztésből fakadó transzfer mellett a tehetséggondozás alkalmas eszközének minősülhet.

Az eddig leírtak alapján elértünk ahhoz a ponthoz, ahol megfogalmazhatjuk kísérletünk hipotézisét és szűkebb, vagy közvetlen célját.

Hipotézis:

A többdimenziós zenei feladatok elősegítik a prepolifonia kialakulását, a figyelemmegosztás fejlődését, s ezáltal egy kibővült spektrumú koncentrálttságot eredményeznek, amely lehetővé teszi a gyermek számára a többszólam adta permutációs lehetőségek feltárását, és azok kombinatív gyakorlatát.

Közvetlen cél

Elemi többszólamúság kialakításával a figyelemmegosztás fejlesztése és a többszólam adta permutációs lehetőségek feltárásával a zenei kreativitás fejlesztése.

Most pedig rátérünk a kísérlet körülményeinek leírására, a kísérleti csoportok és személyek elemzésére.

A kísérletet a Művelődési Minisztérium pénzügyi támogatásával két óvodában indítottuk be egy harmadik óvodában lévő kontroll csoporttal. A kísérleti terv azóta már másodszor is elfogadást nyert /1981, 1986./, mint kontroll kísérlet. Az első kísérlet rövid összefoglalása megjelent a Tudományszervezési és Informatikai Intézet gondozásában: Az 1982-85 évi állami megbízási kutatások I. Társadalomtudományok, Bp., 1985. 117.p.

A kísérlet helye

- | | | |
|-------------------------------------|-------------|---------------------|
| a/ László Károly utcai honvéd óvoda | 17 k.sz.-el | |
| b/ Szabadkai utcai óvoda | 13 k.sz.-el | kísérleti csoportok |
| c/ Hosszú utcai óvoda | 30 k.sz.-el | kontroll csoport |

A csoportok jellemzése

a/ László Károly utcai óvoda.

1981-ben 27 fővel indult a csoport, de ezekből 6 mini csoportos gyerek volt, akiket mérés szempontjából nem vettünk figyelembe. A második évben még 4 gyerek távozott, így a megmaradt gyerekanyag 17 fő volt a harmadik évben.

A szülők foglalkozása alapján a gyerekeket csoportosítani nem tudtuk, mivel valamennyi szülő a honvédség kötelékében dolgozott, és további információt beosztásukról nem szerezhettünk. Így csupán születési adataikat közölhetjük, amelynek alapján megállapíthatjuk, hogy a csoport kora alapján homogén közeget alkotott.

Sorsz.	K.Sz. neve	Születési idő
1.	Nyitrai Zita	1977. okt.21.
2.	Csurgó Krisztina	1978. febr.14.
3.	Kocsis Róbert	1978. július 17.
4.	Horváth Szilvia	1978. febr. 1.
5.	Polyák Sándor	1977. szept.13.
6.	Várkonyi Klára	1978. aug.20.
7.	Lestyán Zsolt	1977. szept.24.
8.	Kovács András	1978. jun. 19.
9.	Dudás István	1977. nov.2.
10.	Tollas Ferenc	1978. május 22.
11.	Farkas Bálint	1978. aug.13.
12.	Maros Csilla	1978. márc.20.
13.	Stix Attila	1978. május 24.
14.	Ádám Judit	1978. jun.28.
15.	Komáromi Anita	1977. nov.8.
16.	Bács Timea	1978. aug.30.
17.	Veres Attila	1978. jul.20.

Az óvoda pedagógiai szempontból jól felszerelt, a kísérleti kellékek beszerzésénél is sokat segítettek saját vállalkozással.

b/ Szabadkai utcai óvoda _

A csoport 1981-ben 19 fővel indult. Ebből 2 gyerek mini csoportos volt. A 17 főből 7 fő a második év folyamán távozott, 3 fő a második év elején csatlakozott, így a 3 éves mérésben 13 gyerek vett részt. A gyerekek életkoruk alapján homogén csoportot alkottak.

1.	Sasvári Szilvia	1978. aug.11.	gépkocsivez.	gépirónő	7500,- Ft
2.	Klein Ildikó	1978.jan.10.	nyomozó /B.M./	gondnok	8886,-
3.	Bene Mónika	1978. juli.29.	kazánfűtő	női szabó	5400,-
4.	Biró Krisztina	1978. márc.38.	műszerész	betanított műsz.	7306,-
5.	Csikai Aranka	1978. jan.6.	felszolgáló	könyvelő	5600,-
6.	Turi László	1978. juli.11.	víz-gáz szerelő	eladó	6200,-
7.	Horváth Gábor	1978. jun. 7.	elvált	fodrász	3400,-
8.	Fazekas Mónika	1977. okt.21.	karbantartó lakatos pincér		6830,-
9.	Kránitz Andrea	1978. jan.29.	darukezelő	eladó	8980,-
10.	Kiss Ádám	1977. dec.20.	üzemtechnikus	főkönyvelő	12093,-
11.	Kelecsényi Irén	1978. ápr.10.	ács	kocsifelirő	6411,-
12.	Mócza Krisztina	1978. május 20.	gépkocsivezető	bet. műszerész	7828,-
13.	Müller Anasztázia	1978. aug.8.	targoncás	bet. munkás	5915,-

A szülők foglalkozása alapján megállapítható, hogy a gyermekek túlnyomó része munkás származású. Az apa foglalkozása alapján 16,66 % értelmiségi

Az anya foglalkozása " 23,07 % értelmiségi

A kettő átlaga alapján 19,86 % értelmiségi.

c/ Hosszú utcai óvoda

A csoport 1981-ben 35 fővel indult. A három év folyamán 2 fő eltávozott. A mérésben 30 fő vett részt. Ezek a három éves képzésben valamennyien részesültek. A gyerekek születésük alapján homogén csoportot alkottak.

A szülők foglalkozása alapján megállapítható, hogy a gyerekek túlnyomó része értelmiségi származású.

Az apa foglalkozása alapján 83,33 % értelmiségi

Az anya foglalkozása alapján 80,00 % értelmiségi

A kettő átlaga alapján 81,66 % értelmiségi.

Sorsz.	K.Sz.-ek neve	született	Apa fogl.	keresete	Anya fogl.	keresete
1.	Vasadi Judit	1978.márc.23.	szakoktató	5530,-	raktárvezető	5000,-
2.	Villám Andrea	1977.nov.23.	szobafestő	5000,-	normatechn.	4951,-
3.	Dömötör Antal	1977.szept.21.	előlkalkulátor	5455,-	gépiró	3000,-
4.	Várkonyi Katalin	1978.febr.28.	-	-	laborvezető	6500,-
5.	Szekér Timea	1977.dec.14.	főelőadó	5977,-	elektroműszerész	3000,-
6.	Dánffy Hajnalka	1978.febr.14.	kisiparos	3294,-	tanítónő	3000,-
7.	Leitner Judit	1978.jun.10.	igazgató	10000,-	adminisztrátor	3200,-
8.	Borbély Gábor	1977. okt.7.	-	-	csoportvezető	10171,-
9.	Kis Szabolcs	1977.szept.30.	programozó	4000,-	vételjegyző	3200,-
10.	Papp Nóra	1978.febr.10.	építésvezető	6500,-	könyvtáros	4000,-
11.	Bogovics Barbara	1978.jan.30.	gépkocsivez.	4400,-	gyors-gépiró	3000,-
12.	Varga Péter	1978.márc.15.	bíró	5600,-	birdésági elnök	10000,-
13.	Polyák Ildikó	1978.jul.22.	-	-	eladó	2838,-
14.	Pozta Norbert	1977.okt.29.	-	-	szakács	3000,-
15.	Rigó Gergő	1978.máj.24.	előadó	4640,-	elszámoltató	4200,-
16.	Csatári György	1978.jan.26.	osztályvezető	5419,-	adminisztrátor	3000,-
17.	Csatári Norbert	1978.jan.26.	osztályvezető	5419,-	adminisztrátor	3000,-

Sorsz.	K.Sz.-ek neve	született	Apa fogl.	keresete	Anya fogl.	keresete
18.	Kovács Viktória	1978.ápr.24.	üzemvezető	6000,-	biró	5000,-
19.	Várkonyi Andor	1978.ápr.28.	mérnök	4950,-	kárpitos	3000,-
20.	Hulane Imre	1978.aug.8.	bádigos	4619,-	pü.előadó	4000,-
21.	Markus Levente	1977.nov.12.	üzemmérnök	4478,-	anyagkönyvelő	4000,-
22.	Roza Zsuzsanna	1978.jun.10.	B.M.dolgozó	7243,-	asszisztens	3000,-
23.	Bajtai Zsuzsanna	1977.okt.30.	műszakvezető	5000,-	női szabó	3000,-
24.	Virágh Zsolt	1977.szept.9.	tanszéki előadó	2755,-	gyógyszerész	5000,-
25.	Bakos György	1978.febr.27.	-	-	minőségi ell.	4000,-
26.	Hajas István	1977.dec.20.	osztályvezető	4100,-	-	-
27.	Kerpics Ferenc	1978.jun.9.	-	-	könyvelő	3500,-
28.	Rakonczay Kamilla	1978.febr.19.	ágazatvezető	6000,-	óvónő	3200,-
29.	Benczúr Barbara	1977.nov.11.	ügyvéd	6000,-	ügyvéd	6200,-
30.	Virányi Viktor	1977.szept.5.	zenetanár	2000,-	üzletvezető	3100,-

A csoportok bemutatása után térjünk rá a kísérlet metodikájának vázlatos és részletes bemutatására, elemzésére.

Címszavaink a következők:

figyelemmegosztás

Többdimenziós prepolifon gyakorlatok /globalitás/

zenei kreativitás

/improvizáció/

Metodikánk főbb pontjai

1. A magyar népi egyszólamúság tiszteletben tartásával a gyermekdal és mondókák többnyire saját anyagukból kivett motivumainak osztinató ill. ellenszólamként való kezelése.
2. Hangmagasság, hangerő, hangszín, gyermekzenekar adta dimenzionális szembeállítások, kánonok, tempóváltások fokozatai: gyorsulás-lassulás.
3. Népi mondókák dallamosítása, dallam és mozgás, dallam és hangszer improvizációk.
 - a/ szabadon
 - b/ füzér formák kialakítása /m-r-d vagy s-m vagy l-s-m/
 - c/ függesztett formák kialakítása /s' - d tengely/.
 - d/ dallamkövetés kézzel, szalaggal, kendővel /cheironomia vonal rajzolása a levegőben./.
 - e/ egyéni dallamimprovizáció két különböző hangszinű dobon való szabad ritmusimprovizációval összekötve /egyéni munka/.

f/ szimultán kétszólamú improvizáció a rendszer osztott /l-s-m és m-r-d/ tartományaiban, esetleg kánonikusan /páros munka/.

g/ Szimultán kétszólamú improvizáció a rendszer egész tartományában /dallam és ellenszólam relációban, de mind a kettő improvizáció/ - páros munka - .

h/ szöveges dallam játékos koreográfiája /1 vagy több gyerekek/

i/ az egyenletes és attól eltérő ametrikus anyag szimultán megszólaltatása.

A dal vagy mondóka egyenletes mérővel /dob v. rumbafa v. taps/, közben kiosztott, a dalból v. mondókából kivett szavak, szótagok alkalmi bekiáltása. A második variációban az egyenletes lüktetéshez csengő-bongó hangszerek szabad improvizációja járul. A harmadik variációban mind a három együtt szerepel, de lehet egy-egy sikot kiemelni, vagy egymással párbaállítani. A párokat érdemes cserélgetni. A produkció érdekes poliritmiát ad, amely sokszor emlékeztet a mai zene effektusaira.

4. A zenehallgatás mozgásos aktivizálással, improvizálással, a zene hatásának és tartalmának szóbeli transzformációi.

A fent leírtak természetesen nem meritik ki a felhasznált és felhasználható eszközök és kellékek tárházát, csupán körvonalazzák azokat a csomópontokat, amelyek köré a koncentrikus körök elve alapján kívülről is, belülről is újabb

és újabb elemek kerülhetnek, és ha a célnak megfelelnek, kerülnek is. A feltöltődés veszélye, mivel nyitott halmazról van szó, nem áll fenn.

Mielőtt gyakorlataink érdemi elemzéséhez kezdenénk, reflektálnunk kell néhány opponensi véleményre, amelyek, ha negativumként is emlitenek néhány dolgot módszerünk kialakulásában és kialakításában, a mélyebb átgondolásra és "tisztításra" ösztönöztek, s ennek folytán pozitív hatásuk elvitathatatlan, s amely véleményeket ezúton is megköszönünk.

A mondóka és népi dalanyag többszólamúsított, mondhatnánk többsikú alkalmazása több helyen vitára adott alkalmat. Fő érvként hozták fel, hogy a mondókákat, gyermekdalokat egyszerűségükben, szép összefoglalt előadásmódban kell a gyerekeinknek átadni ill. azokat velük gyakoroltatni. Javaslataink szerint a többszólamú próbálkozásokhoz egyéb segédanyagot, főleg műdalokat vegyünk elő. Válaszunk az, hogy az anyag előfordulási hányadosát tekintve erősen gyermekdal, játékdal és mondóka centrikus. Ebből kilépve az anyag szokatlan és ritkábban fordul elő. Az általunk alkalmazott gyakorlatok feldolgozási módjukban szintén sok újdonságot tartalmaznak.

Tetézzük-e problematikájukat még ismeretlen, szokatlan anyaggal is? továbbá a változatos gyakorlási formák nem emelik-e a népi anyag begyakorlottsági szintjét?

A végeredmény nálunk is a gyermekdal vagy mondóka egyszerű

és értelmes előadása lesz, legfeljebb gyakorlási módjaiban tér el módszerünk a hagyományostól, s nem bizonyos, hogy a hagyományos feldolgozási mód önnön ismétlései mindig elérik céljukat, olyan készségszintet, amely kívánatos lenne, s éppen a sokszor tapasztalható, különösen a kevésbé kreatív óvónőknél előforduló monotonitás miatt, amely rendszerint a gyerekek érdeklődésében feszültségcsökkenést okoz.

Még egy ellenérvre kell reagálnunk, amely talán a leg súlyosabb. Piaget megállapításait alapul véve a gyermek életkori sajátosságainak nem megfelelő gyakorlatokat, munkát elvetik. Jelen esetben a többszólamúságot ill. annak előkészítő fázisát a gyermek életkori sajátosságait meghaladó szintnek tartják és ezért pedagógia-pszichológia ellenes törekvésnek titulálják. A vád valóban nagyon súlyos, csak az a kérdés marad nyitva, hogy a zenében milyen szint felel meg az egyes életkoroknak, vagy mi az a szint, ami az életkori sajátosságoknak adott esetben megfelel. Az eddigi gyakorlat a világon mindenütt, kiindulva a gyermeki figyelem labilitásából, s talán a pedagógiai fokozatosság elvéből: az egyszólamúság.

A gyakorlat bevett szokássá vált, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a mai gyerekek információ felhalmozása az élettempó és technika felgyorsult fejlődése miatt jelentős mértékben megnőtt.

Erre a jelenségre reagáltak a matematikusok, fizikusok,

amikor a ma követelményeit saját területükön magasabb szinten fogalmazták meg. Követte ezt az óvodai, általános- és középiskolai matematika, fizika oktatásának fejlesztése, integrálása. Anyanyelv területén történtek még jelentősebb fejlesztő lépések. A zeneoktatás terén óvodai és általános iskolai vonatkozásban nem történt jelentős változás.

Ha történt is, nem az élettempó felgyorsulásával kapcsolatosan.

Maradtunk az egyszólamú gyakorlat mellett. A kánonikus éneklést csak hallgatólagosan nagyon fejlett nagycsoportban ill. zeneóvodában javasoljuk.

Kérdésünk tehát az, hogy nem volna-e időszerű az óvodai ének-zene oktatásában is előrelépni, a komplexitást és integritást előbb kipróbálni, mielőtt pálcát törnénk föltötte.

A kipróbálás ellenzői ugyanakkor azzal is érvelnek, hogy az effajta többszólamúsított, komplex módszer tisztán elméleti, és elméleti megfontolásokat, elveket próbál gyakoroltatni és nélkülözi a gyerekek életkori sajátosságai által megkívánt játékosságot, nem a zenéből, nem a népi anyagból merít, stb.

Válaszunk kétrétű. A komplexitás, a megosztott munka már a kiscsoportban elkezdődik változatos feladataival a gyerekek 80-90 %-ának a képzeletét mozgatja meg. A zeneileg legfejletlenebbtől a legfejlettebbig mindegyik megtalálja a

saját szintjének megfelelő problémát, időben nem elszórtan, mint az a hagyományos módszernél tapasztalható, hanem azok struktúrájában, megjelenésük szimultanitásában. Pl.: valamelyik csoportfél éneklí a dalt, a másik csoportfél egy része a dal szövegét mondja először a dallammal egy időben, majd a dallamhoz képest kánonikusan /ügyesebb gyerekek/, néhányan pedig ritmushangszereken kísérik a munkát egyszerű ritmosztinátókat vagy az egyenletes lüktetést hangoztatva /kevésbé ügyesek/. Hozzá kell tennünk, hogy ezek a gyakorlatok kis csoportban még nem realizálhatók.

Egyetértünk természetesen az éneklés tisztasága és a dalok alapos megtanításának pedagógiai elvével, hiszen megosztott munkára addig egy dal v. mondóka sem alkalmas, amíg alapanyaguk nem tisztázott. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a dal v. mondóka 100 %-os tudásáig hagyományos módszert követünk. A változatos módszerek ilyenkor a materia elsajátítását célozzák, és nem feltétlenül a többszólamúságot azonnal. Ilyenkor nyílik tág tere az óvónői és gyermeki találékonyságnak, kreativitásnak.

Az ötletek kipróbálása az óvónő ill. a gyerekek érdekelt-ségi szintjéhez kapcsolódik. A sikeres megoldások erős ösztönzést adnak további megoldások keresésére: az önakkumuláció jelensége játszódik le. A sikertelen megoldások, mivel nem egy előre megszabott követelményszint kapcsán mobilizálódtak, vesztenek súlyukból, és a frusztráció tá-

volról sem hagy olyan mély nyomot, mint ahogy azt a módszer ellenzői állítják.

A komplex módszer célja tehát az, hogy a felgyorsult élettempóban gyorsabban fejlődő gyermeki felfogóképesség a teljesítő képessége határáig eljusson, a problémák különböző szintje, a motiválás oly mértékű alkalmazása révén, hogy a számára több esetben erőfeszítést is jelentő probléma leküzdésére szívesen vállalkozzon, s ezzel, több apró sikeres megoldás esetén, zenei képessége gyorsodjon.

A játékról csak annyit, hogy mind az előkészítő munka, mind a prepolifon gyakorlatok az ötletek, a kipróbálások érvényrejutásának tág teret engednek. Kell-e több, mint a saját ötletekkel való játék, ahol a kívülről jött ötletek, formulákkal szemben az önnön alkotás katartikus élménye jelenti a többletet.

Tapasztalatunk az, hogy a gyerekek fejlődése határozottan felgyorsul. Csoportmunkában olyan osztott feladatokat is képesek elvégezni, amelyek teljesítése az ált. iskola 4. osztályában is a gyerekek dicséretére válna. /Video - kánon/

Zenei megoldásainkban a mai zene eredményei jelentősen befolyásoltak bennünket. Hangsúlyozni kívánjuk viszont, hogy megoldásaink, feldolgozási formáink nem az eredeti népi anyag megváltoztatására irányulnak, a népi anyagot, mint az óvodában leggazdagabb anyagot alapmatériaként kezelik.

Az alapmatériával végzett prepolifon gyakorlatok eszközjellegűek. Alkalmazásuk a zenei fejlesztés felgyorsítása érdekében történik, nem pedig a népi anyag megváltoztatása, elferdítése vagy megsértése érdekében. Célunk tisztaságát megőrzendő veszünk elő minden foglalkozáson sallangtól mentes, népi ihletésű dalosjátékokat, és próbáljuk átadni a gyerekeknek azt a miliőt, amelyben egy-egy dalosjáték feltételezésünk szerint született.

Ötleteink indoklásául még annyit, hogy gyakorlataink a mai zene gyakorlatára való felkészítés is egyben, mégha ez nagyon szerény formában történik is.

Válaszunk második felében a népi anyagot vizsgáljuk meg.

A dal szájról szájra való áthagyományozódása, a játékok mozgásának utánzáson alapuló megtanulása mind arra enged következtetni, hogy a nép körében az átöröklődés globalizáció útján megy végbe. Ennek igazolására számtalan példát lehet felsorakoztatni.

I. 1. Mnt. I/268. Bújj bújj zöld ág. - 6-12 éves leányok játsszák.

2. Mnt. I/1096. Fürdik a kácsa, - A serdültebb és felnőtt lányok ...

3. Mnt I/847. Az erdei vajda, - 7-12 éves lányok, fiúk összefogódzkodtak ...

II. Kerényi Gyermekjátékdalok /Zeneműkiadó Bp. 1957./

70. Érik a dinnye, - A legnagyobb lány leül a földre,

ölébe nagyság szerint a második, s így tovább a többi ... A játék addig ismétlődik, amíg a legnagyobb lány nem kerül sorra ... A kérő erre elkezd húzni a legkisebb lányt."

79. Nem megyünk el messzire, - Körbe fogódnak, a két legnagyobb lány feltartja egymással fogott karját, utána a legkisebbek maguk után vonják a többieket, s átbújnak alatta. Végül a két legnagyobb is kifordul.

80. Mit visztek, mit visztek, - A párok egymással szemben állnak ... Két nagyobb lány egy kicsi lánykát felállít és ...

Gazdag Klára Gyermekevilág Esztelneken /Kriterion Bukarest 1980./

537. Gólya néni, hova sétál? - A kicsik, s négy-nyolc évesek tizen-huszan játszották." /286.p./

539. Sárváron volt egy kápolna, - Öt-tíz éves leánykák és fiúk játszották tizen-huszan." /287.p./.

A kisebbek ott vannak a nagyobbak játékaiban, figyelik őket, még sokat nem értenek, különösen tartalmi vonatkozásokat, de a tudatalatti rögzülés, felhalmozás megindul. Mivel az egész játékot egységükben látják, számukra az érthető az érthetetlennel együtt jelentkezik. Mivel elsősorban összefüggő dallamok és mozgások felfogásáról van szó, a kisgyermek életkori sajátosságának megfelelő /a primitív és természetű népekre is ez jellemző/ a jobboldali szubdomináns,

szintetizáló agyfélteke lép működésbe, utalva ezzel egy kicsit az filogenetikus fejlődésre, a beszéd kialakulása előtti állapotokra, amikor az emberi egyedek egymás nevét dallamba foglalták, a mély hangú zúgattyú a férfit, a magas hangú zúgattyú a nőt jelentette /V.V. Ivanov Id.m.287.p./

Az analitikus balagyfélteke a beszéd kialakulásával válik jelentőssé a filogenézis folyamán. A gyerekeink mint ahogy Kodály is feltételezte, egy kicsit átéliik történelmünket ontogenetikus fejlődésük folyamán.

A népi globalizáció ezen értékeit felismerve és felbecsülve próbáltuk a globalizációt módszerünkbe beépíteni.

A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy a módszerünkben alkalmazott többszólamúságnak, megosztott munkának vannak-e előzményei a népi anyagban. A magyar gyermekjátékdalok népdalok többnyire egyszólamban csendülnek fel.

Ezt az egyszólamot viszont a nép körében sokszor valamilyen hangszer színezi, támasztja meg. A citerák a tonalitásnak egész v. felhangrendszerét hallhatóvá teszik. A dudák az alaphang mellett a kvintet is állandóan hangoztatják /bár ez a forma inkább csak az egy hangszer adta többszólamúságra példa: dallam + dudabasszus/. A régi lant kíséretes darabok szintén a többretegű hanganyag megszólaltatásának példái. Hozzáteesszük, hogy a fenti hangszerek esetében nem a szó szoros értelmében vett polifóniáról beszélünk. Népi gyakorlatnak számított a heterofónia, ahol a furulya vagy vonóshangszer a fő dallamot cifrázta, a fő dallam valamely

más hangszeren vagy énekhangon szólalt meg. A megosztott zenei munkára számtalan példát találunk a népi gyakorlat más területein is, így a gyermekjátékokban.

Ismételten megjegyezzük, hogy a megosztottság általában nem ének és ének között fordul elő, hanem hangszer-ének, hangszer-hangszer, ének-mozgás stb. között, jóllehet ezek még a mozgás és az ének, a zene szerves tartozékai. Lásunk néhány példát a gyermekjátékdalok kapcsán.

Kerényi György: Gyermekjátékdalok.

71. Lopom az úr szőlőjét, - "... A többiek úgy tesznek, mintha valamit szednének a földön és ingerkednek a csósszel. Az kergeti a körülötte szaladgálókat."

A mozgás ének együtt jelentkezik, bár kapcsolódásuk is lazább.

75. Haj ide bella, - "Összefogódzva körben járnak, kettő a középben táncol. Aki elmosolyodik, zálogot ad."

A zene-mozgás kapcsolata szorosabb.

84. Ég a gyertya, - "A leányok egymás kezét fogva körbe járnak és énekelnek."

Az efféle zene-mozgás kapcsolat óvodai követelmény.

87. Hej szénára, szénára, - "kézfogással körbe állnak.

Kettő a középben; lassú léptekkel forognak, megjátsszák a szöveget. "Mind dalban": kezét fogva, egymással szemben táncolnak. Ezzel egyidejűleg a körbenállók is páros táncot járnak. /dramatizálás/.

88. Készül a János -, "Körbe állnak, egy leány a középén megjátssza a dal szövegét: forog, majd csipőre tett kézzel előrehajol." /dramatizálás/.

89. Teríti egy lány a vásznat, - "A gyermekek megjátsszák a dal szövegét." /dramatizálás/.

90. A part alatt, - "... a cselekvést tagjaival kifejezni iparkodik." /dramatizálás/.

MNT. I./847. Az erdei vajda, - "7-12 éves lányok fiúk összefogódzkodtak körben, és járkálva énekeltek." /mozgás + ének/.

Forrai: Ének az óvodában Széles a Tisza /228/ ének-zene; Hopp mókuska /175/. Ispirityi Pál /179/. Kacsát, kacsát komámasszony /220/. mindkét játék változata ének+járás - leguggolás - forgás.

A többrétegű, megosztott munka gyermekjátékainkban egy fennköltebb, bonyolultabb egységben szintetizálódik. Szerves kapcsolódásukról a következőt olvashatjuk: "Szöveg, ritmus, dallam, mozdulat egységét figyelhetjük meg a régebbi "dajka rimek"-nek nevezett mondókákban is." /Ének-zene szakköri füzetek 2. Tankönyvkiadó, 1980. 69.p./.

Más kiadványban ezt olvashatjuk: "A gyermekjáték mindennél mélyebb betekintést enged a népzene őskorába. Mozdulattal, cselekménnyel egybekötött ének sokkal őszibb és egyben bonyolultabb jelenség, mint az egyszerű dal ... Amint a gyermek fejlődésében röviden megismétli az emberiség fejlődését,

úgy zenei formái is mintegy eleven zenetörténet, sőt bepillantunk általuk a zene történet előtti korába."

/Dobszay László: A Magyar Dal könyve, Zeneműkiadó, 1984. Bp. 17.p./.

A szintetizálás az absztrakció bizonyos fokát is eléri a gyermekjátékokban: "A szöveg és a funkció kapcsolata azonban korántsem mindig ilyen egyértelmű. Sőt inkább azt tapasztaljuk, hogy az igazi jellegzetes népi mondókák szövegeiben a valódi funkció csak áttételes formában jelentkezik."

/Népi Kultúra, népi társadalom, Akadémia Kiadó Bp. 1980. 548.p./.

A heterofonia eredeti görög gyakorlatában az ének-ének közötti reláció is előfordult. A primitívebb szólódallamot követte annak cifrázott, sokszor dallamában is eltérő mása. A keleti népek, így a bulgár, román népek zenéjében még a mai gyakorlatban is fellelhető a heterofonia, sőt annak a harmoniai építkezés tekintetében kifejtettebb változatai is. A magyar népzeneben inkább hangszeres zene kapcsán jelentkezett heterofonia.

Erdélyben még jelen van az ének-hangszer heterofonia is, ahol nemcsak diszitásban, hanem néha dallamban is mást játszanak.

Erdélyi mezőségen vonósbanda az alábbiakat játszotta:

$\overline{d} \overline{d} \quad \overline{d} \overline{d} \quad | \quad \overline{ti} \quad sz \quad ti \quad \text{ének}$

$d \quad d \quad d \quad m \quad | \quad r \quad ti \quad ti \quad \text{hegedű}$

/Lázár Katalin tud. munkatárs szóbeli közlése alapján
M. Zenetud.Intézet/.

A magyar nép hangszeres zenéje nem jutott túl a homofonián, de hogy fejlődhetett volna tovább a többszólamúság felé, ezt a környező, szomszédos népek népzenei kultúrája bizonyítja. "Hangszeres zene XV-XVI. századra már nemzetközi méretekben is virágzó hangszeres gyakorlatra mutat. Minden bizonnyal a XV-XVII. századi török megszállásnak és a városi kultúra pusztulásának kell tulajdonítanunk, hogy a továbbfejlődés elmaradt, a harmonia iránti érzék nem alakult ki /mint ahogyan a mai magyar népi éneklés is kizárólag egyszólamú/. A falusi zenekarok játékának alapja is a heterofonia, illetve a bourdon kíséretes egyszólamúság, melyben az összhangzás igénye messzire elmarad a szólódal-lam cifrázatai és hagyományos formulákkal megrakott közjátékai és záradékai mögött."

/Magyar Népzene lemez 3. LPX 18050-53. Előszó 12.p./.

Mindez viszont nem jelenti azt, hogy a hangszeres gyakorlatban éppen a harmónia keresés lehetőségei ne nyilvánultak volna meg helyenként. Az erdélyi három húros brácsának egyenesre vágják a húrtartó lábát, így a három hang szól egyszerre.

A széki gyakorlat a kíséretben csak dúr harmóniát alkalmaz /Lázár Katalin szóbeli közlései/. A primitív összhangzásról ír Lajtha László és Ligeti György népi zenekarok kapcsán. /Kodály Zoltán emlékkönyv I. Zenetudományi tanulmányok Akadémiai Kiadó Bp. 1953. 171-172.p./.

A hangszeres zene dallamát csujogatások, rigmusok teszik zamatossá /Lakodalmos vonulások - Szék, Lázár Katalin közlése./.

Itt jelenik meg az általunk is alkalmazott szöveg-dallam szimultanitása. Pl. Magyar népzene III/A/6. a falusi cigányzenekar-csujogatások; Hüdintések és bekiáltások egymásba torkollnak, egymás alá csúsznak /IV/A./. Az egykori heterofonia nyomait sejteti a duda dallam és kísérete énekes előadása /III/B/5b/.

Összegezve népzenei kitekintésünket, megállapítjuk, hogy bár népi hangszeres és vokális kulturánk rendelkezik bizonyos játékformákkal, amelyek a többszólamúság, ill. harmónia kialakulásának lehetőségeit sejtetik /dudabasszus, bourdon, hármashangzat a kíséretben, ének-hangszer, hangszer-hangszer heterofonia/, de alapjában véve megmaradt az egyzólamúságnál. Népi gyermekjátékaink jóllehet hangzó anyag vonatkozásában egyszólamúak, magasabb szinten egyesítik a dallamot a szöveggel és mozdulattal.

Feladatunknak érezzük, hogy a népi gyakorlatban ma már többé nem remélhető, valamikor elvesztett továbblépés lehetőségeit,

ha primitív fokon is, de óvodai gyakorlatainkban ismét felcsillantsuk, énekes kultúránk efféle kibontakozásához, ha művi úton is, valamivel hozzájáruljunk. A magyar népi anyag fenntartása csak valamilyen módosítások, előrelépések árán sikerül, bár ezt már nem a nép alkotja. /Sebő, Délibáb együttes./.

Az állandó visszafelé tekintés, konzerválási szándék és változtatni nem akarás viszont a népzene biztos és gyors halálához vezet, amikor is bevonul a népzene a porosodó könyvek soraiba. Ami újat mondani nem tud, hamarosan a fedés homályába vész, jobb esetben kizárólag a kutatás tárgya lesz.

A többsikú hangzóanyag használatának jogosságát látszik igazolni Tyeplov néhány megállapítása a zenei hang és akkord szín és magasság szerinti érzékelésével kapcsolatban.

Mint írja: "A hallás egyik legfigyelemreméltóbb sajátossága az úgynevezett hangösszeolvadás jelenségében figyelhető meg."

B.M. Tyeplov A zenei képességek pszichológiája. Tankönyvkiadó Budapest 1960. 217.p. Majd így folytatja: "... a hangszín érzékelése a hangok magasabb fokú összeolvadásánál, a harmonia észlelése pedig az összeolvadás, kisebb fokainál van jelen." /Tyeplov id.mű 218-219.p./. Ide vonatkozik még az alábbi két idézet: "Ez a minőségi ugrás abban fejeződik ki, hogy az egybeolvadás fokának csökkentése esetén bizonyos ponttól kezdve már nem egy hangot hallunk, hanem a hangok komplexusát, illetve más szóval: az "egyszerű" érzékelés

összetett érzékeléssé alakul át /id.mű 220.p./.

Végül: "A hangzat harmóniai észlelésénél mindenkor megvan a magassági mozzanat - "a több tag" mozzanata - és a hangszini mozzanat - "az egység" mozzanata." /id.mű 221.p./.

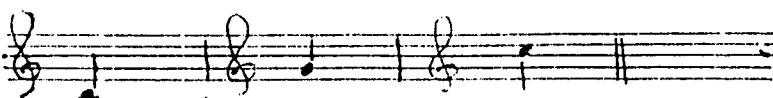
Tjeplov leírja azt is, hogy a zeneileg fejletlenebb hallású felnőtt körülbelül hol kezd áttérni az egyszerű érzékelésről az összetettre. "A nem muzsikusok többségére nézve azonban az oktáv "egyszerű" érzetet ad, vagyis hangszin-szerűen észlelik. Másrészt, minden felnőtt ember számára /a legritkább kivételeket leszámítva, amelyeket sikerült megfigyelnem/ a nagyszeptim "összetett" érzetet jelent.

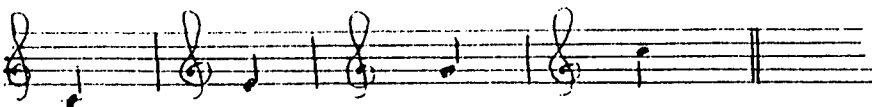
A fentiek alapján megállapítható, hogy gyermekeink hallása /még az u.n. jó hallású gyermekeké is/ tapasztalatok és fejlettség híján az "egyszerű" érzékelés, vagy hangszinhal-lás szavakkal jellemezhető, legyen az egy vagy több hang /esetleg a klasszikus értelemben használt akkord/. Az ana-lizáló akkordelemzést Tjeplov is valószínű a klasszikus hármas ill. négyeshangzatokra értette, mert egy ma használt clus-ter hangmagasságszerinti elemzése enyhén szólva didaktikai túlzás lenne. Legalábbis a teljesség igényével nem lehetne végrehajtani. Mint ahogy a számoknál sem tud az ember 6-7 számnál többet fejben tartani, úgy a zenei hangok analizá-lásánál sem valószínű, hogy valaki 6-7 hangnál többet el tudjon különíteni. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy az analizálásnak nincs értelme, csupán annak nehézségeit ecse-teltük egy kortárs zenemű esetében. Kísérletünkben alkalma-

zott gyakorlatok zöme éppen erről az u.n. "egyszerű" hangszinérzékelésről az u.n. "összetett" hangszin-magasság szerinti érzékelésre való áttérésre készít elő ill. ösztönöz. A klasszikus pedagógia ezt az utat a hangtisztaságra való kínos ügyelés mellett a klasszikus kettős és hármashangzatok analizáltatásával teszi meg. Tanulmányaik során a nagyszeptim valahol a vége felé jár, hivatkozással arra, hogy miután azt nehéz kiénekelni, nehéz felismerni is.

Nem mond ez ellent a Tyeplov által említett "minőségi ugrás" elvének? Milyen alapon várjuk el az egyszerű érzet szintjén álló gyermekeinktől, hogy kétfélét halljanak, ha a felhangrendszer szerinti leginkább egymásbaolvadó hangokat akarjuk velük megkülönböztetni? Pl.: A magas és mély hang érzékeltetésére korcsoportonként az alábbi javaslatokat kapja az óvónő

Kiscsoport: 

Középső csoport: 

Nagycsoport: 

Forrai Katalin: Ének az óvodában 77-78.p.

Jóllehet ezek a bemutatások hangszeren, éneken egymásutánosságukban hozzák a magassat és mélyet, de a hangközök konzonáns jellege még így is rontja az elkülönítés hatásfokát.

Mi sokszor alkalmazunk zenei és nem zenei anyagot egyszerre,

vagy legalábbis olyan hangzó síkokat, amelyek felhangrendszerükben erősen eltérnek egymástól. Feltesszük a kérdést, hogy a pedagógiai fokozatosság nem éppen ezt diktálja-e? Ha^a figyelmet több hang között akarjuk megosztani, ill. egyszerre több hangra irányítani, vajon nem a hallásilag gyengébb felnőtt ill. azzal egyenértékű, tapasztalatokban még szegényebb gyermek pszicho-fiziológiai kompetenciáját kell-e alapul vennünk? /Nem feltételezhető ugyanis, hogy egy gyermek az akkord magasságszerinti megkülönböztetésének képességével születik/.

Tyeplov szerint ez a minőségi ugrás később, valahol az általános iskola szintjén következik be. Kísérletünkkel próbáltuk bizonyítani, hogy a pedagógiai-pszichológiai eredményeket hasznosítva ez az u.n. minőségi küszöb korábban is átléphető, természetesen megfelelő mennyiségű előkészítés után.

Dolgozatunk során többször vitára kényszerülünk a hagyományos módszer képviselőivel, de ez nem azt jelenti, hogy a hagyományos módszert elvetjük. Sőt az alapkészségek kialakításánál /egyenletes lüktetés, elemi tiszta intonáció kialakítása, ritmusképzés/ alapvetőnek tartjuk.

Módszerünk lényegében nem a hagyományos, kialakult gyakorlati formák elvetésén alapszik, hanem azok megőrzésén, szerkesztésén, beépítésén, amely az alapmatéria elsajátításához nélkülözhetetlen. A másság a hagyományos módszer továbbfejlesztésében válik jelenvalóvá, s ebben a tekintetben visszahat

az alapmódszerre bizonyos vonatkozásaiban a megszüntetve megőrzés elve alapján.

Addig nem tudunk hangsikokat szembeállítani, amíg azok önmagukban tökéletlenek, megosztott munkának többnyire az alapmatéria 80-90 %-os elsajátítása esetén van értelme.

Miben áll akkor a módszer lényege, értelme, kérdezhetné valaki, ha az új anyag elsajátítása majdnem egészében hagyományos módszerrel történik.

Válaszunkban kissé ismételve önmagunkat, de felfogásunkat explicitté téve ki kell jelentenünk, hogy módszerünk a hagyományosan elsajátított alapmatéria 80-90 %-os szintjét 110-120 %-ra emeli, azaz az alapanyag rétegezett, szimultán gyakorlatai a gyermekeket olyan készségszintre emelik, hogy azok az újból terítékre kerülő egyszerű alapanyag problémát fölényes könnyedséggel ivelik át. Az összetett gyakorlatok előrevivő ereje és visszahatása az alapanyag tanulásának tempójára olyan nagy, hogy nem túloztunk, amikor 110-120 %-os elsajátítási szintről beszéltünk.

2. Hangerő kontrasztok először mondókák kapcsán kerülnek elő. A mondóka előadásában a suttogástól a telt hangzásig minden dinamikai árnyalat előfordul. Mind az erős és halk, mind a fokozatos erősödések, halkulások a részdimenziók konfrontációját eredményezik.

Gyakoroltatásuk először osztatlan csoportban történik hirtelen váltással az erősből a halkba ill. fordítva. A fokozatos átmenetet is először osztatlan csoportban gyakoroltatjuk.

Második lépésként a csoportot osztjuk és az erős és halk hangoknak egy-egy csoportfél lesz a képviselője. Kiséri ezt a játékot néhány felmutatott báb, vagy kézjel. A szerepek megfelelő jelre cserélődnek. A fokozatos átmenet jelzésére jól bevált a kéz emelése, süllyesztése. Az eddigi gyakorlás egymásutániségében történt. Ezután következik a szimultán gyakorlás. A csoportfelek egyszerre hangoztatják szerepüket /halk-hangos/, majd kézjelre cserélnek.

Érdekes találkozásnak ígérkezik a fokozatos átmenet azon pillanata, amikor egymás szólamába beleérnek, majd újból eltávolodnak egymástól.

A hangmagassággal végzett gyakorlatok kezdetben szintén állatbábok, kézjeles mozdulatokra indulnak, meghatározatlan mélységben és magasságban. Gyakorlásuk fokozatai megegyeznek a hangerővel végzett gyakorlatok fokozataival. Annyival több lehet mind a kettő gyakorlat, hogy a hangerő párosul a magassággal ill. mélységgel, azaz két teljes dimenzió kapcsolódik egymáshoz. A váltások ebben az esetben is gyakoriak. /Ez a fajta kapcsolás egyszólamban a hagyományos módszertanban is megtalálható./.

Hangszingyakorlataink többnyire hangszerhez kötöttek. A csengő-bongó hangszerek: triangulum, metallofon, cintányér, csengő, kiegészülve a dobbal és rumbafával, fadobbal változatos hangszinek forrásai.

A mondókához v. dalhoz adaptált hangszinjátékok többnyire improvizatív jellegűek, bár lehet egy-egy ritmusosztinátót is beállítani az ügyesebb gyerekekkel.

Nem elvetendő a mondóka kánonok, a mondóka természetes hangerejéhez suttogó visszhang párosítása.

A dal és mondókaszerűen elmondott szövege egyszerre kezdéssel, de kánonikus eltolódással is roppant érdekes, szöveg-szöveg, szöveg-dallam, hangerő-hangszin kontrasztokat eredményez. Ezeket általában osztott csoportban játsszák.

Az óvónő félkörben leülteti a gyerekeket, középen egy helyet kihagy, ami a csoportosztást jelzi. A gyerekekkel szemben ül és onnan indítja és tartja szinkronban a csoportok munkáját. A feladatot két körrel is meg lehet oldani, ami annyi-vel szerencsésebb mint az előbbi, hogy a belső körben lépegető gyerekek jobban tudnak egymásra figyelni, továbbá az egyenletes járásuk biztosítja a külső körrel való szinkront. A külső kört az óvónő segíti, csak szükség esetén avatkozik a belső kör munkájába.

Most pedig vegyük szemügyre az egyes gyakorlatok metodikai vázát és pedagógiai célját.


1. Mondókák - hangerő és hangmagasság kontrasztálása a mondóka megosztott síkjai között. Metodikája a következő:


a/ Mondóka az egész csoporttal

b/ Kb. a közepén /2. vagy 3. motívum/ hangerő vagy hangmagasság váltás az egész csoporttal.


Pl.: Forrai Katalin Ének az óvodában /Zeneműkiadó, Bp.


1979. 11.sz./

piano

 Ci-ni, ci-ni, mu-zsi-ka, Tánccal a kis Zsu-zsi-ka.

forte

 Jobbra dől, meg bal-ra dől, Tűcsök ka-ma he-ye-dől.

13.sz.

mély

 Ecc, pecc, ki-me-hetsz, Hol-nap-u-lán be-jö-hetsz!

magas

 Cér-ná-ra, ci-ne-gér-re, U-gorj, ci-ca, az e-gér-re fuss!

c/ Az egyik csoportfél halk /vagy alacsony/ mondókahangját a másik csoportfél erősen /vagy magasan/ folytatja /váltás kb. a felénél./

d/ A csoportok szukcesszive váltják egymást 2 vagy 1 motívumonként, vagy teljesen váratlanul, de a motívumnál nem kisebb osztásban.

e/ A csoportfelek szimultán játéka - erős-halk, magas-mély egyszerre - váltás kézjelre.

A gyakorlat célja a hangerő és hangmagasság fogelmának kialakítása, annak érzéki megjelenítése ismert anyagon keresztül.

Megjegyzés: A dolgozatban jelölt hangmagasság ezen gyakorlatoknál nem fixált intonációs magasságot jelent.

2. Gyermekek dalok - hangerő kontrasztálása

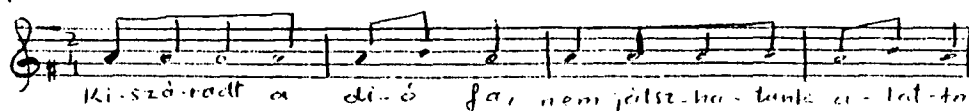
a/ a dal az egész csoporttal

b/ hangerőváltás a dal felénél /egész csoport/

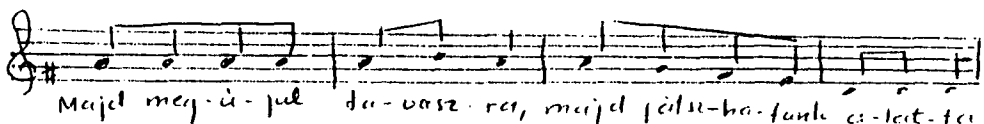
c/ fél csoport a dal feléig halk, a másik félcsoport ezt követően a dal végéig erős.

Pl.: Forrai 109

halk



hangos



d/ fél csoport a dal végéig erősen, a másik fél csoport a dal végéig halkan énekel

e/ A megosztott szerepek váltakoztatása az óvónő kézjelére, aki a hangerőt két kézzel térbeli magasságként érzékelteti.

A gyakorlat célja a hangmagassághoz kötött zenei anyag dinamikai kontraszt lehetőségeinek érzékletessé tétele /ismert anyagon/. A váltások a figyelemkoncentráció, -megosztás és -átvitel fejlesztői.

3. Mondóka szöveggel és megzenésített változata szimultán előadásban az egyenletes lüktetés hangoztatása mellett.

a/ Az egész csoport közösen improvizál, amíg kialakul az egységes dallam

b/ A csoport fele, vagy kiemelt kis csoport, a mondókát ritmikusan, egyenletes mérővel kísérve /taps vagy térdütögetés/ szövegszerűen hangoztatja, miközben a

csoport többi tagja az improvizációban kialakított dallamot hangoztatja a mondóka szövegével együtt. A szerepek cserélődnek.

A gyakorlat célja a beszéd és dallam kontrasztálása. A két komponens együtthangoztatásával új hangszin születik, s ezzel figyelemfelkeltővé válik. Az improvizálás előkészítő fázis, így a tulajdonképpeni hangoztatás közben a mondóka már megtanult dalnak számít. A figyelem így szabadabban oszlik meg a dallam és a beszéd között, ill. könnyebben fogja át a kétféle hangzó anyagot /Rubinstein domináns effektus elmélete/.

4. Dal szöveggel és a dal szimultán hangoztatása

Módszertanilag annyiban különbözik az előzőtől, hogy a dallamot nem improvizáció útján sajátítják el, hanem a daltanulás fokozatai szerint.

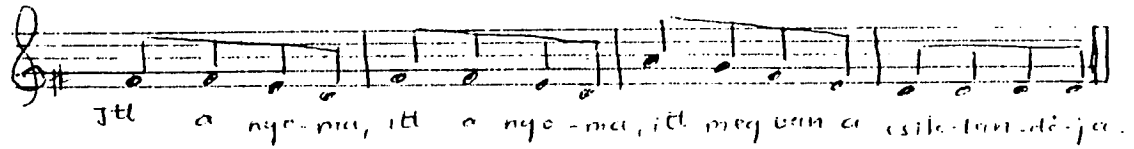
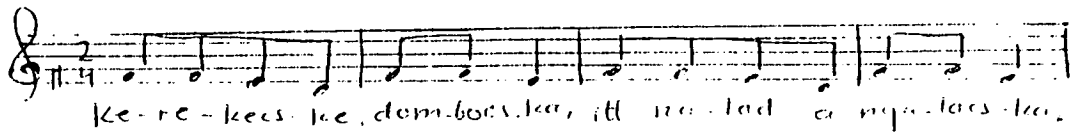
A gyakorlat célja megegyezik a 3. pontban említettekkel.

5. Dal és mondóka kapcsolása

a/ Fontos a dal és mondóka szövegének tartalmi kapcsolata, de azonossága nem szükségszerű. Pl.: Forrai: 28-102.

Ez elment vadászni, Ez meglőtte, Ez hazavitte,
Ez megsütötte, Ez az icike picike mind megette.

re - re - lecs-le, gon-bors-lea, Itt szá-lal a nyu-lacs-lea, itt, itt, itt.



b/ A szerepek fél- vagy kiscsoportos osztásban realizálódnak.

c/ A mondóka szabadon /recitálva/ - a dal a mérő lüktetése szerint folyik.

További példák:

2. Bezere, bezere gomboc-ska /7 mondóka/ - Kerekecske dom-boc-ska /102. játékdal/
3. Szita, szita, sűrű szita /5 mondóka/ - Töröm, töröm a mákot /99. dal/
4. Tente baba, tente /59 mondóka/ - Tente baba /79. dal/.

A gyakorlat célja:

- a/ a szövegszerűség szabad és a dal kötött ritmikájának kontrasztálása. Tartalmi párhuzam /domináns effektus/ kiépítése. A különböző szerepek a csoport koncentráló képességét teszik próbára.
- b/ A mai zene ének-beszéd hangszíneinek gyermekzenei előkészítése.
- c/ Hangszinkeveréssel a gyereket maradandó élményhez juttatni.

6. A dal kötött és szövegének kötetlen, beszédszerű előadása

- a/ A dal éneklése a nagyobb csoport feladata
- b/ A szövegmondás a kiscsoport vagy az egyéni szereplők feladata.

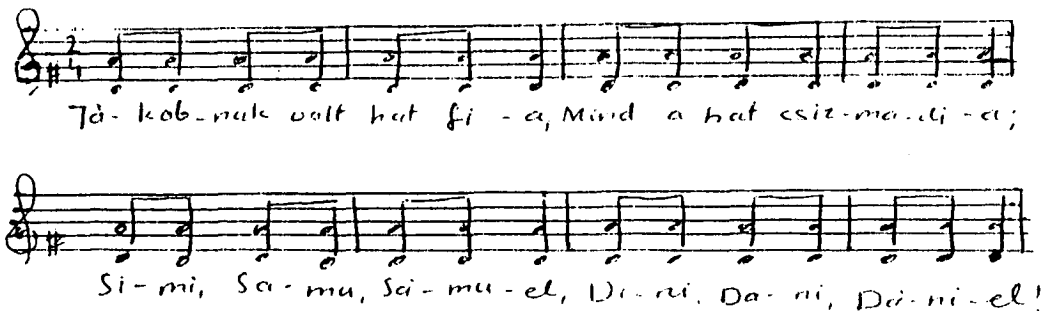
A gyakorlat célja:

- a/ a kötött és kötetlen ritmus /metrikus és ametrikus/ kapcsolása, szimultán kontrasztálása. Saját szerepének az ütközések ellenére való végigvezetése.
- b/ A figyelem terjedelmének, átfogóképességének növelése /domináns effektus/.
- c/ A mai zene effektusainak gyermekzenei adaptálása.

Megjegyzés: A mondóka kötött és kötetlen, szimultán előadása, valamint a dallamosított mondóka és a mondóka kötetlen előadása ugyanezt a problémakört gazdagítja.

7. Mondóka szimultán előadása két fixált hangmagasságon

/d-s/. Pl.: Forrai: 40.



- a/ Az egész csoport először d, majd s' hangon mondja el a mondókát.
- b/ Az osztott csoport elmondja szerepét, majd vált.

c/ A két csoport felváltva stafétaszerűen hangoztatja szerepét.


d/ Az osztott csoportok együtt hangoztatják a mondókat /d-s'/.


A gyakorlat célja:


a/ A hangmagasságérzéknek a tonalitásba való beépítése.


b/ A váltásoknál fokozottabb figyelem és feladattudat fejlesztése.

8. Két mondóka /tartalmilag kapcsolatos/ együtthangoztatása fixált hangmagasságon /d-s'/. Pl.: Forrai 47, 48.


Ma-da-rak vol-tunk, föld-re száll-tunk, Bet-za-sze-met sze-de-get-tünk


Mondd meg ne-kem te, Ha-nyat mon-dasz te?


Me-se, me-se, māt-ka, Pil-lan-gés ma-dár-ka


In-gó, bin-gó ré-zsa, Te vagy a fo-gócs-ka.

a/ A szerepek csoportonkénti betanulása majd váltás

b/ Az együtthangoztatás, miután kétféle szövegről van szó, történhet kánonikus kezdéssel is, ezzel nem lesz nehezebb.

Megjegyzés: azonos mondóka osztott feldolgozásánál a kánon sokkal nehezebb! Itt a "kánon" szót csupán a késleltetett

belépésekre vonatkoztatjuk.

A gyakorlat célja:

a/ hangmagasság és tonalitás kapcsolása

b/ A kánonikus, imitációs technika, előadásmód előkészítése.

9. Két dal, egymást pentatonra kiegészítő hangkészlettel

Az egyik dal l-s-m, a másik m-r-d hangkészletű

Pl.: Forrai: 118, 201.

Handwritten musical notation for two songs in G major, 2/4 time. The first song has lyrics: "Cseltől pád - ca, lő há tá - ca, Bagy - rot lá - tá". The second song has lyrics: "a há tá - ra. Cselt, Cselt, Cselt! sely-met quimbo - lyi - tok. Fecs - két lá - tok stb."

a/ A dalok megtanulása /egész csoport/.

b/ A szerepek kipróbálása, majd csere.

c/ Az összeillesztés késleltetett belépéssel realizálódik /szerepcsere/.

Megjegyzés: A szerepcsere azért fontos, hogy a gyermek, miközben saját szövegét hangoztatja, áthallja és felismerje az általa már egyszer kipróbált hanganyagot a társa szövegében is.

A gyakorlat célja:

a/ A pentaton tonalitás erősítése.

b/ A kánonikus éneklésmód előkészítése.

10. Két azonos vagy különböző hangterjedelmű dal
együtthangoztatása

Pl.: Forrai: 181 hexachord, 101 pentachord.

kánonban

szere

- a/ A dalok megtanulása ill. ismétlése /égész csoport/
- b/ A szerepek kipróbálása, csere
- c/ Szimultán hangoztatás késleltetett, majd egyszerre történő belépéssel.

A gyakorlat célja:

- a/ Azonos tonalitásban való ellenmozgások megvalósítása, ezáltal fokozott dallamvezetési önállóság kialakítása
- b/ A másik szólam /egyazon hangterjedelmű daloknál azonos/ tonalitásának érzékeltetése, s ezáltal saját tonalitásuk biztosabb megőrzése.

További példák a Forrai kötetből:

Eresz alól fecske fia /276/ - Égi búzaszál /277/
Égi búzaszál /277/ - Jön a kocsi /278/
Nagy az ég ablaka /281/ - Nézttem görgő gurigán át /282/
Nézttem görgő gurigán át /282/ - Suttog a fenyves /283/.

11. Mondóka és a mondókából kivett osztinató hangoztatása

Például: Forrai 48.

Me - se , me - se , müt - ka , Pít - lan - gés ma - dár - ka .
Me - se , me - se , müt - ka . Me - se , me - se , müt - ka

Az izoritmia itt segíti a gyereket a közös munkában. Később azonban az egymást kiegészítő /komplementer/ ritmus élményt előnyben részesítjük. Pl.: Forrai: 47.

Ma-da-rek volt-tunk, föld-re száll-tunk, Bú-za sze-met sze-de-got-tunk

Ma-da-rek volt-tunk, föld-re száll-tunk, Ma-da-rek volt-tunk, föld-re száll-tunk

Mond meg ne-kem te, Hát-nyit mon-dasz te?

Ma-da-rek volt-tunk, föld-re száll-tunk, Ma-da-rek volt-tunk, föld-re száll-tunk

a/ Az osztinátó a mondóka jellemző motivuma legyen.

b/ Mind a mondóka, mind az osztinátó egyenletes mérő-
vel gyakorlandó /két kezes térdütögetés/.

c/ A szerepek cserélendőek.

A gyakorlat célja:

a/ A mondóka ritmusának osztinátóval történő gazdagítása

b/ Figyelemmegosztás fejlesztése tartalmilag kapcsola-
tos anyagon.

Megjegyzés: a mondókából kivett, dallamosított osztinátó a
mondókával; a dallamosított mondóka a szövegszerű oszti-
nátóval; és végül a dallamosított mondóka a dallamosított
osztinátóval hasonló módszerrel és céllal valósul meg.

12. Dallam és a dallamból kivett osztinátó mozgással

Összekötve. Pl. Forrai: 93.

Handwritten musical score for three systems of songs. Each system consists of a vocal line (treble clef) and a piano accompaniment line (bass clef). The lyrics are in Hungarian.

System 1:
 Vocal: Játse-szunk, lá-nyok, játse-szunk! U-gyan mit is játse-szunk?
 Piano: Játse-szunk, lá-nyok, játse-szunk, játse-szunk, lá-nyok, játse-szunk, stb.

System 2:
 Vocal: Cim-cse-re-let, buqy-bo-re-let, Jó deim vac-let, uel ba-rac-let.
 Piano: Cim-cse-re-let, buqy-bo-re-let, Jó deim vac-let, uel ba-rac-let.

System 3:
 Vocal: Ten-ge-n quq-ged.
 Piano: Ten-ge-n quq-ged.

a/ A csoport elénekli a dalt.

b/ A belső kör elpróbálja az osztinátót.

c/ A külső kör elpróbálja a dalt.

d/ A belső kör indít lépésben az osztinátóval. Jó, ha néhány ügyesebb gyerek is áll a belső körben, aki vezeti a többi.

e/ Az óvónő indítja a külső kört, miután a belső kört elindította, és az osztinátó legalább kétszer elhangzott önmagában.

A két kör egymással ellentétesen halad.

Megjegyzés: Az óvónőnek szükség esetén segítenie kell a belső körben állóknak is.

A gyakorlat célja:

- a/ A zenei megosztott munka kötése a kinesztétikushoz.
- b/ A kánon előkészítése.

13. Vokális és instrumentális effektusok mondóka vagy dal kapcsán.

- a/ Valamely dal vagy mondóka kiosztott szavai vagy szótagai tetszésszerű magasságban, tetszésszerű sorrendben szólalnak meg egy-egy kis csoport vagy egy-egy gyerek részéről, miközben a dalt vagy mondókát a csoport nagyobb része hangoztatja.
- b/ Az előbbi kötetlen munkát óvónői vagy gyermek dirigens kötétté is változtathatja. A dirigens mind a két kezét használja és alkalmanként egyszerre két szólamot is beindíthat.
- c/ A kiosztott ritmus és dallamhangszerek a fenti módokkal hasznosíthatók /a, b megoldások/, ahol a vokális effektusokat a hangszerek helyettesítik.
- d/ A vokális és az instrumentális hangzások a mondókával vagy dallal keverten ill. együtt is szerepelhetnek.

A gyakorlatok célja:

- a/ A kötetlen, szabad ritmus és dallam improvizatív gyakorlása.

b/ Mai zenei effektusok utánzása.

c/ Irányított zenekari hangkomplexum, hangzótér alkotása /képzeletfejlesztés/.

14. Tartott cluster mondókához vagy dalhoz, mint háttérzene.

A gyakorlat sok rokon vonást tartalmaz az előző pontban említettekkel.

a/ Kiválasztunk valamely már ismert dalt vagy mondókát és elmondatjuk ill. énekeltetjük.

b/ A félcsoport tagjainak egyénenként kiosztunk egy általunk tetszőleges magasságban megjelölt, bemutatott hangot, majd az egészet együtt kérjük, amiáltal egy fürtakkord szólal meg.

Ha a gyerek esetleg elcsúszik munka közben, semmi baj nem történik, legfeljebb a cluster változtatja a színét, sőt az elcsúsztatásokat a következőkben külön kérhetjük is, mert ez a látszólagos nagy szabadság mégis zenét fog szülni.

Tehát a cluster halkan megszólal, és ekkor indítjuk a kijelölt dalt vagy mondókát szépen, kiemelten.

A gyakorlat célja:

a/ Modern zenei hangzóanyag alkotása /a mai zenéhez való szoktatás/.

b/ A saját szerepnek egy szokatlan hangzóközegben való végigvitele. /a más hangzóközeggel szembeni türéshatár kiszélesítése, emelése/.

c/ A figyelemintenzitás fokozása.

15. Élő zongora

a/ Választunk egy mondókát és elpróbáljuk.

b/ A mondóka szavait vagy szótagjait kiosztjuk a félkörben ülő gyermekeknek egyenként.

c/ Az egész csoport a térdén ütögeti az egyenletest.

d/ Az óvónő a mondóka ritmusában egymásután beint a gyerekeket.

e/ Az óvónő minden szó vagy szótag között azonos hosszúságú szünetet tart, de az irány mindig előrehaladó.

f/ Az óvónő az egymásután következő szavak között a szüneteket hosszabbítja, rövidíti: az egyenletes lüktetésből nem szabad kiesnie!

g/ Az óvónő az egymásra következő szavak ill. szótagok között csak alkalmanként tart szünetet, de a szünetek sem egyformák.

Megjegyzés: A fent jelölt részgyakorlatokon nem kötelező végigmenni, bármely részgyakorlat választható önmagában is. A mondóka eredeti szöveg és szórendjén nem ajánlatos változtatni, mert a sorrendváltás és irányváltás a tapasztalat szerint meghaladja a gyerekek képességeit a 3-6 éves korosztályban, és ez egyezik Piaget-nak a sorrendiségről vallott nézeteivel.

A gyakorlat célja:

a/ A zenei figyelem és készenlét aktivizálása, a zenei memóriával való kapcsolása.

b/ A sorrendiség megszakítottságában való gyakorlása.

Megjegyzés: Az irányítói szerepet alkalmanként gyerek is vállalhatja, mert a dirigensi előzetes hang elképzelések, anticipációk elősegítik a belső hallással realizálható, előrevetített hangzások kialakulását.

16. Hangirány felfedezés

Mint korábban említettük az elektronikus zene képviselői foglalkoznak a hangiránnyal, mint külön dimenzióval.

A gyakorlat leírása:

A gyerekek valamely mondókát hangmagasságában az óvónő két kezes irányítása alapján változtatják. Két gyerek, kezükben valamilyen állatbáb, amelyekkel a magassat /egérke/ ill. a mélyet /mackó/ érzékeltetni tudják - elrejtőzik egy paraván mögé. Amikor szerepfigurájuk hangmagasságát a hangforrás helye szerint azonosítják, kidugják a báb fejét, válaszolva ezzel a hívó szóra. A gyerekeknek tilos a paraván mögül kinézniök.

A mondóka magasságában történő gyakori váltások a gyerekek és bábjaisik állandó helyváltoztatásait ösztönzik. Így a gyerek a hangirányt, mint negyedik dimenziót, a hangmagasság dimenziójával együtt ill. azzal összekötve gyakorolja.

Megjegyzés: A gyerekek élete folyamán erre is szüksége van, pl.: közlekedés.

A gyakorlat célja:

A hangmagasság és irány észlelésének gyakorlása.

17. Mozgás és zene kapcsolata

Dallam követése kézzel /magasságkövetés/, esetleg színes szalaggal. A dallam efféle követése az egykori gregoriánus cheironomia vonalát idézi.

A gyakorlat célja:

- a/ A hangmagasságok melodikus vonalának követése.
- b/ A zene és a mozgás ötvözése.
- c/ A melodikai folyamat belső löktetésének, csomópontjainak térbeli kirajzolása, érzékeltetése.

18. Hangszin és hangmagasság felismerése mozgással

Összekötve

- a/ Előgyakorlatként megmutatjuk a hangszereket pl.: fadob, triangulum, üveg pohár, majd egyenként megszólaltatjuk őket, mint az a hagyományos módszerben elő van írva. Ezután egyszerre is megütünk kettőt /fadob-üveg pohár, üveg pohár-triangulum, stb./ Egypár próbálkozás után feltesszük a kérdést, hogy csukott szemmel ki tudja felismerni, megnevezni, hogy melyik két hangszer szól. Ezután a gyerekek kinyitják a szemüket, viszont mi elrejtjük a hangszereket és hol egyet, hol kettőt ütünk meg egyszerre.

Ha a gyerekek feleleteiből azt látjuk, hogy továbbléphetünk /kb. 80 %-os teljesítési szintnél/, akkor egyszerre három hangszert is megszólaltathatunk. Természetesen ezt a variációt alacsonyabb csoport-teljesítési szintnél is kipróbálhatjuk, egyrészt érdekességképpen, másrészt, hogy tudomást szerezzünk a tehetségesebb gyerekekről.

Ezt a gyakorlatot kívánatos lenne dallamhangszerekkel is megoldani. Sajnos az óvónő erre egy személyben képtelen. Ha nem akad segítsége, akkor előre felvett, magnetofon anyaggal is megoldható a feladat a hangszerek élőben való szukcessziv bemutatása után. A dolog viszont annyival bonyolultabb, hogy a gép saját hangszíne modulálja az eredeti hangszíneket. Ugyancsak a gépi, vagy segítséggel megoldható gyakorlatok közé tartozik a ritmus és dallamhangszerek együttes bemutatása, bár felismerési szempontból a könnyebbek közé tartozik.

Végül elérkeztünk a címszavunkban jelölt mozgás bekapcsolásához. Az előzőekben ismerttetett előgyakorlat szükséges a feladat végrehajtásához. A második lépésben jelölt hangszerek képviseljenek magaszt és mélyet is egyben pl.: két dob különböző magassággal és színnel, vagy fadob és üveg pohár stb.

A gyerekek körben járnak, és aszerint, hogy az óvónő a magaszt hangoztatja, az egyenletes lüktetés ritmikájával, mind a két hangszert egyszerre, vagy a mélyet, a gyerekek járás

közben ritmikusan a vállukat ütögetik /magas/, a csipőjüket /mind a kettő egyszerre/, vagy a combjukat /mély/. Az átmenetek az óvónő részéről lehetnek élesek /hirtelen hangszer váltás/, de ritmusváltás ezt nem segíti; vagy fokozatosak, ahol a két hangszer egy darabig egybeolvad, majd ismét szétválik. Ha a gyerekek a két hangszer összeolvadását túl rövid ideig érzékelik, nem fognak rá reagálni. A váltásoknál egyébként is késnek. Itt jelentkezik a közösségi ösztön, a jobbak utánzása, ami ebben az esetben feltétlenül hasznosnak mondható. Amennyiben a két hangszer szimultán használata problémásnak bizonyul, visszalépünk a két hangszer szukcesszív használatára. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezt a variációt az óvodai év ötödik hónapjában már a kiscsoportosok is könnyűszerrel megoldják.

A gyakorlat célja:

- a/ A hangmagasság és hangszin azonosítása annak egyedi megszólalásában, valamint a hangmagasság és hangszin szelekció képességének fejlesztése több hang egyidejű használatával.
- b/ A hangmagassághoz tartozó hangszin térbeli mozgásos kivetítése, mozgáshoz és helyhez kötött asszociatív érzékeltetése, rögzítése.

19. Dal éneklése és d-s' váltott kezes hangoztatása metallofonon

/egyéni munka/. Pl.: Forrai: 157.

ének

A - ludj, ba - ba, a - lud - jál, nyu - szi - ka is al - szi - ka

metallofon

Es - te van a fa - lu - ban, es - te ha - rang hal - ló

a/ A gyermek énekli a dalt, miközben a metallofonon két ütővel d-s'-t hangoztat.

Megjegyzés: Javasolt a metallofon két hangjának megjelölése pl.: krétával.

A feladat célja:

A tonalitás érzék fejlesztése. Többféle hangzóanyag és mozgás alkalmazásával a figyelemmegosztás gyakorlása.

20. Dallambújtatás és megszakítás mozgással összekötve

Pl.: Láttál-e már valaha, Csipkebokor rózsát.

Lát - tál - e már va - la ha, Csi - pke bo - kor ró - zsát.

Csi - pke bo - kor ró - zsa közt, két szél ma - ja - ran - nőt.

a/ A gyerekek kört alakítanak és befelé lépve az egyenletes lüktetés szerint eléneklik az első motivumot /4 lépés/, majd kifelé lépnek négyet, miközben magukban éneklik a dalt tovább.

A befelé lépéseknél ismét énekelnek stb.

Ha már nagyon jól tudják a dalt, a játék a bújtatással is kezdődhet. Természetesen az óvónőnek meg kell adni a kezdő hangot, ahonnan a gyerekek elkezdhetik a bújtatást.

b/ A gyakorlat annyiban módosul, hogy a néma lépéseknél a gyerekek nem éneklik tovább a dalt magukban, hanem megszakítják a dallamvonalat, és mindig ugyanott folytatják, ahol abbahagyták, pontosabban a következő motivummal. A megszakítás ugyanis csak motivumhatároknál történik.

A gyakorlat célja:

A zenei memória és belső hallás fejlesztésén túl a zenei készenlét fokozása és a szünetek mozgással való kitöltése, érzékeltetése.

21. Mondóka és a mondókából kivett osztinátó mozgással összekötve

a/ A külső kör a mondókát, a belső kör a mondókából kivett motivumot, mint osztinátót hangoztatja egyelőre mozgás nélkül. Természetesen előzetes szereppróba itt is javasolt.

b/ A belső kör körbejárással elkezdí az osztinátót.

Ehhez csatlakozik a külső kör ellenkező irányú lépésekkel, miközben a mondókát hangoztatja.

c/ A belső kört egy gyermek járja az osztinátóval, a külső körben a mondóka szól ellenkező irányú lépésekkel.

A gyakorlat célja:

a/ A figyelemmegosztás fejlesztése

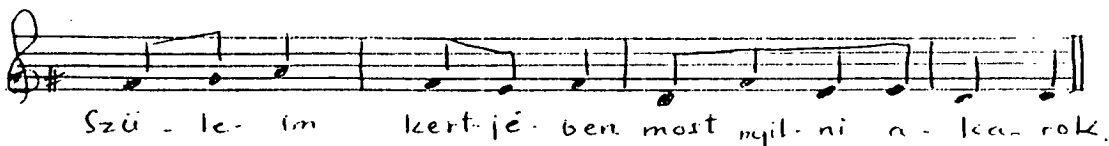
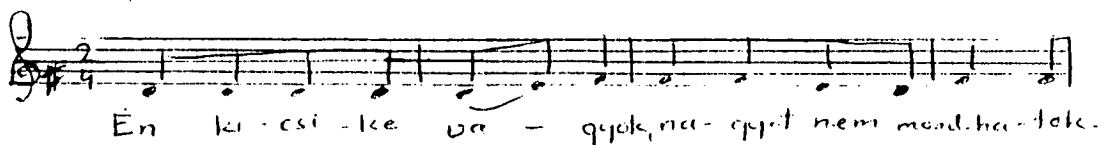
b/ Egyéni képességek kibontása

c/ A kánon előkészítése.

22. A dallamkánon közvetlen előkészítése

Megjegyzés: Erre akkor kerülhet sor, ha a korábban tárgyalt kánon-előkészítő gyakorlatok nem okoztak gondot.

A gyakorlat metodikája: Dallampélda Forrai: 101.



A dallamot szövegével együtt alaposan begyakoroljuk. A dallaméneklés intonációs biztonságát kis csoportban, majd egyénileg ellenőrizzük. A csoportot osztjuk és a dal felénél /2. motívum után/ az első félcsoport átadja szerepét a

másik félcsoportnak, amely a dalt stafétaszerűen folytatja. A következő lépésben a váltásokat szűkitjük motívumokra. Pl.: "Én kicsike vagyok" /első félcsoport/, "nagyot nem mondhatok" /második félcsoport/.

A csoportok sorrendjét mind a két gyakorlatnál felcseréljük. Ezután az egyik csoportfél énekli a dalt szöveggel, miközben a másik csoportfél "m" hangzóval követi a dallamot. A csoportfelek ekkor is cserélnek szerepet.

Harmadik lépésként az egyik csoportfél az alaphangot hangoztatja | ~ | ~ | ritmusban, mint dallamot kísérő osztinátót, a másik csoportfél a dalt énekli. Újbóli szerepcsere után sor kerül az igazi dallamkánonra.

Mint látható, a kánon, a többszólamúság "előszobája" alapos elő- és felkészítést igényel. A kánonéneklés gyakorlataink csúcsát, de nem mindenáron elérendő célját jelenti. Mint korábban jeleztük az effajta munkához csak a feladatra megérett csoportokkal kezdünk hozzá.

3. Improvizálás

Az improvizatív megnyilatkozások száma meghatározhatatlan. Valami vezérfonalat azért kell teremtenünk, amelynek alapján irányíthatjuk, fejleszthetjük a gyermekek ilyenfajta kreatív tevékenységét.

Köztudott, hogy a minta, a tapasztalati modell elengedhetetlen. Az improvizáció sokszor ezeknek a mozaikoknak más sorrendet állít fel, közben is szép fordulatokra tesz

szert, és önmagát akkumulálja újabb fordulatok keresésére. A gyermekdalok, mondókák, játékdalok már adnak némi támaszt a gyermeknek, amikor az improvizálást elkezdjük. Az 1. óvodai év vége felé kezdünk hozzá komolyabban. Először népi mondókák, kész szövegek dallamosítását kérjük. Mondóka kitalálás is nagyon szuggesztív feladat a játékos rimfaragás viszont az óvodai oktatás más területeit is érinti /beszédművelés és anyanyelv/, ezért a zenei foglalkozásokon mértékkel alkalmazzuk.

- a/ A mondókára improvizált dallamoknál kezdetben nem szabunk határt, a gyerekeknek adunk ugyan mintát, de az attól való eltérést elvi vonatkozásban sem marasztaljuk el. Pl.: m-r-d-r dallamkört énekelünk elő, s a gyerek oktávot jár be a dallamával.
- b/ Később próbáljuk megértetni, hogy nem az összevisszasággal, hanem a megadott modellek variálgatásával lehet igazán csodálatos munkát produkálni. Ezeket a modelleket próbáljuk trichord vagy triton hangterjedelemben ill. hangfokokon megadni. A hangterjedelem effajta szűkitése hasznosnak bizonyul.
- c/ A trichord és triton dallamok pentatonra és hexachordokra szélesítésével próbáljuk a magyar hangléjtésnek megfelelő lefelé induló, u.n. függesztett s'-d, tengely dallamokat előénekléssel motiválni. Próbálunk ösztönözni bizonyos formai építkezésre, hogy a dallam lehetőleg a közepe után térjen el a többitől pl.: a

harmadik motívumában, valamilyen variációval /arany-metszés/.



d/ Az a, b, c pontokban foglaltak az improvizálás hagyományos formáit idézték. Nem hagyományos, de Kokas Kláránál már megtalálható formációt szintén felvettük a programunkba, a szöveges dallam egy vagy több gyerek által megvalósított játékos koreográfiáját, amely ugyancsak a szabad improvizáció körébe sorolható. Ide sorolható a szabad kézzel, szalaggal, vagy kendővel a levegőbe írt dallamvonalábrázolás, követés /a régi gregorián gyakorlatban alkalmazott cheironomia vonal felidézése/.

A dallamvonal magasságingadozásainak kézzel való jelzéseit függőleges irányban való térbeli ábrázolását Forrai Katalin is beillesztette az óvodai gyakorlatba. Nálunk ez annnyival több, hogy a kendő fellibbenésével, a gyerek forduló mozgásával, alakzatoknak a térbeli rajzolásával a dallamnak nemcsak egy dimenzióját, a hangmagasságot érzékeltetik, hanem a térben való haladó mozgással a dallam időbeli dimenzióját is. Ha dinamikai, vagy hangzási effektus fordul elő a dalban, ami ugyan ritkább a folyamatos vertikális lineáris mozdulatokkal ez is kifejezhető, a kendő v. szalag

csupán kinagyítja, kecsesebbé, harmonikusabbá teszi a többször merev kézmozdulatokat.

e/ A második év közepe táján egy nagyobbfokú figyelem-megosztást igénylő feladat kerül terítékre, amelynek kiteljesedése a harmadik év végére tehető. Két különböző hangmagasságú és hangszinű dobon két ütővel játszik a gyermek, miközben valamely mondóka szövegére dallamot improvizál. Itt három irányban kiterjesztett improvizációról van szó. A kezek nem a dal ritmusát vagy az egyenletes lüktetést hangoztatják, hanem attól teljesen eltérő valamit /divergencia/.

Az ellenritmusok, szünetek tarkítják a két dob egymástól hangmagasságban és hangszinben elváló játékát, a mondóka dallamimprovizációja a harmadik sík, amely egyben a fő vonalát képezi. Az effajta megnyilatkozást elérendő több előgyakorlatot szoktunk beállítani. Pl. dalhoz vagy mondókához

1 dob szabad improvizációja /a gyerek csak a dobon
játszik/

2 dob szabad improvizációja / " " /

1 dob szabad improvizációja /a gyerek éneklí a dalt v.
mondja a mondókát a csoporttal együtt /

2 dob szabad improvizációja / " " /

1 dob szabad improvizációja /a gyerek egyedül mondó-
kázik v. énekel/

2 dob szabad improvizációja /a gyerek egyedül mondó-
kázik vagy énekel

1 dob szabad improvizációja /a gyerek mondókára
improvizál/

2 dob szabad improvizációja /a gyerek mondókára
improvizál/.

A fokozatokon csak akkor megyünk végig, ha a célgyakorlat sikertelennek bizonyul. A globalitás sokszor eredményesebb, mint a túldidaktizálás, talán mert a tevékenység megosztottságában nagyobb vonzerő rejlik, ha az egyfajta élményanyagot nyújt valamilyen nagyobb feladat azonnali leküzdését, a becsvágy és annak kielégülése hatványozza a gyermek figyelmét.

A feladat végrehajtása nem kötelező. Ha mégis olyan gyerek próbálkozik, aki a feladatot sikerrel nem tudja megoldani, a frusztrációt elkerülendő bármely előfeladathoz nyúlhatunk, sőt szisztematikusan végigmehetünk vele a feladatokon több foglalkozás keretén belül, ha a gyermekkel mindenáron a maximumot akarjuk elérni. A "mindenáron" szó viszont hiányzik a szótárunkból, mert felfogásunk szerint minden gyerek olyan nehézségű feladatot oldjon meg, amely az adott időpontban képességeit, tudását jelentősen nem haladja meg. Ez nem jelenti az önálló próbálkozás kizárását. Sikertelenség esetén azonos feladatkörből adjunk neki olyat, amelyet biztonsággal megoldhat, jelezve, hogy a feladat végső megoldásáig milyen feladatokat kell még megoldania. Perspek-

tívát nyitunk előtte, célt tűzünk elé. Az effajta megközelítés nemcsak a frusztráció élet veszi el, hanem egyfajta egészséges önérték elemzést szül. Ugyanakkor a perspektíva láttatásával belső célok tudatos felállítását ösztönzi.

Hangsúlyoztuk a belső cél fontosságát, mert ha bármilyen általam megfogalmazott cél a gyerektől idegen marad, nem tudom vele elfogadtatni, nem építi bele saját énjébe, mint szükségszerűséget, mint belső igényt, a cél elérését megvalósítandó fáradozásaim többnyire hiábavalóknak bizonyulnak. Ezért könnyebb a csoportos oktatás, ahol az empátia révén egy nagyobb csoport belső igénye v. igényei az energia mező erejével hatnak az oktatóra.

Az egyéni oktatás /éppen a kisebb energiamezők nehezebb érzékelése miatt / nagyobb tervezési lehetőségeket rejt magába. Még a szuperérzékeny pedagógus is könnyen tévedhet, ha éppen indiszponáltsága miatt nem áll be arra a sávra, amelyen növendéke fogadóenergiamezője pozitív irányban működésbe hozható. A csoportban divergálók belső igényei sokszor a többséghez alkalmazkodnak. A jó pedagógusnak azonban gondozni kell a divergensen megnyilvánulókat is, mert éppen ezek a gyerekek alkotják a csoportok kreatív magját.

Az eszmefuttatásra pontot téve megállapíthatjuk, hogy a pedagógiai-pszichológiai kapocsnak mind az elméleti, mind a gyakorlati munkában egyaránt érvényre kell jutnia.

f/ Ezután már közös improvizációk gazdagítják a programot.

A l-s-m és m-r-d pentaton szelvények egymással kánonikusan párbaállíthatók. Az egyik gyerek pl. l-s-m han-

gokon, a másik m-r-d körben improvizál adott mondóka szövegre.

Az indítás egymáshoz képest elcsúszhat egy motivummal. Előgyakorlatként lehet a két improvizációt egymásután, szukcesszive kapcsolni.

A kísérletek azt mutatják, hogy az egyszerre kezdés nehezebb, mint a kánonikus, mert az egyszerre kezdésnél a két improvizáló könnyen átvándorol társa rendszerébe és megszűnik a két szólam, az egyik vezetővé válik, a másik teljesen ugyanazt énekli, mint társa, azaz csak az egyik gyerek improvizál. A kánonikus belépésnél több remény van arra, hogy a szólamok nem esnek össze.

Gyakran előfordul, hogy a hangtartomány hamarosan azonosul, de a szövegénekklésben megmarad a kánon.

Az ellenkezője ugyancsak előfordul: a kánon megszűnik, de a hangtartományok párhuzamosak maradnak. Tehát a gyerekeknek a kánonikus kezdésnél két hibát kell elkövetnie, hogy teljesen társához hasonuljon, míg a párhuzamos, egyszerre indításnál csak egyet.

Ez a gyakorlat többnyire nagycsoportban fordul elő, de ott is az ügyesebbjeivel először.

g/ Az egész pentatonrendszerben, esetleg hexachordban történő páros improvizáció a dallam és ellenszólam relációt öltheti magára. Jó előgyakorlat ehhez a nálunk külön pontban is feltüntetett két egymással jól hangzó gyer-

mekdal szimultán osztott csoportos megszólaltatása
/hangszinmixturája./

A párokban lezajló célgyakorlat a lehetségszerűinti ellenmozgást ösztönzi. Alapvető feltétel, hogy a szólamok a megadott pentaton v. hexachord rendszerből ne lépjenek ki. A párhuzamos éneklés mellett itt is jó szolgálatot tesz a kánonikus improvizáció.

Bővebb tapasztalataink a fenti gyakorlatról még nincsenek.

- h/ Nem egészen egyértelműen improvizációs gyakorlat a közös improvizációt is magába foglaló gyermekzenekar. A szabadon beütögetett csengő-bongó hangok a szabadon bekiáltott v. énekelt szövegsorok v. szótagok nemcsak az improvizációs lehetőségeket gyarapítják, hanem a mai zene ametrius hangzásvilágából is izelítőt adnak. Az ametria éppen az egyenletes lüktetéshez képest jelenik meg. Azon esetleges ellenvetésre, hogy az efféle gyakorlat gyengíti a gyerek egyenletes lüktetés iránti érzékét, rokon a hagyományos óvodapedagógia azon elképzelésével, miszerint valamely feladat, probléma megoldásához csak a sallangmentes, önnönrepetíciós célgyakorlatok lehetnek megfelelőek, holott a csoport nagyobb része által produkált egyenleteshez képest az ametria csak erősíti az egyenleteshez való ragaszkodást, az egyenletesre való figyelmet. Az ametria megszűnése után az egyenletes szinte felerősödik saját mivoltában.

"Teher alatt nő a pálma" mondja a régi bölcs mondás. Ha jól belegondolunk, esetünkben nem is igazi ametriáról van szó, mert a szabadon felcsendülő hangok, szóttagok az egyenleteshez képest metrikusak lesznek. Esetünkben helyesebb inkább poliritmikus szövedék, vagy komplementer ritmusról beszélni. Hasonló jelenségnek lehetünk tanúi a mondóka ritmizált és szövegszerű, szabad elmondása, vagy valamely dal éneklése és szabad elmondása relációiban. Ezek szintén poliritmikus szövedékek, de egyik oldalról mindig benne rejlik az ametria/szabad szövegmondás, csengő-bongó hangok, szóttagok/ kibontásának a lehetősége, s ha egyszer kétszer sor kerül rá, /egyenletes lüktetés nélkül/ nem valószínű, hogy tönkreteszi a gyerekek egyenletes lüktetésben kiépült érzékrendszerét. Ilyen anyag lehet a csengő-bongó hangszerek szabad használata, valamilyen fűrtakkord elmozdulás nélküli tartása teljesen szabadon megadott hangokkal /ha elmozdul az sem nagy baj/ és valamely mondóka v. gyermekdal esetleg énekes mese /Árkot ugrott a szúnyog/ szabad szövegszerű előadása.

Improvizációk

I. a/ Adott mondóka szöveg s-m; l-s-m; és m-r-d improvizációja. /egyéni munka/.

b/ Az előbbi feladat két dob szabad improvizációs kíséretével.

Megjegyzés: a két dob lehetőleg ne az egyenletest vagy a

mondóka ritmusát adja. Szükséges az óvónői bemutatás.

A gyakorlat célja: a két kéz függetlenített mozgása, tempó tartás, többszörös figyelemmegosztás.

c/ Az a/ gyakorlat a metallofon két hangjának váltott kezes kíséretével /d-s'/.

d/ Az a/ gyakorlat és kötetlen ritmikájú kísérete 3 vagy 4 üvegpháron.

Megjegyzés: Az üvegpharakat lehet hangmagasság vagy egyéb ötlet szerint is felsorakoztatni. A váltott kezes játék nem zárja ki az egy kezes repetíciót sem. Ajánlatos a szüneteket is belekomponálni. A gyakorlat ilyen variációit az óvónőnek kell bemutatni.

e/ Az egyik l-s-m, a másik m-r-d körben improvizál, ha lehet kánonban.

Megjegyzés: Ezt a gyakorlatot csak a nagyon ügyeseknek és biztos hallású gyerekeknek ajánljuk.

Az óvónő a két gyerek között ül, beindítja az improvizátorokat és keze mozgásával szinkronban tartja őket.

f/ Mindkét gyermek d-l' körben improvizál.

Megjegyzés: A hangterjedelmet az óvónő példán érzékelteti.

Amennyiben a gyerek nem tölti ki a hexachord hangterjedelmet, vagy esetenként túlhaladja azt, nem marasztaljuk el érte. Az improvizációt akkor értékeljük pozitívan, ha a gyerek az elhajlások ellenére visszatér a tonalitásba.

II. Mondóka vagy dal tetszés szerinti erősítése vagy halkítása.

Megjegyzés: néhány próbálkozás után rávezetjük a gyermeket, hogy akkor erősítsen ill. halkítsa, amikor ezt a szöveg megkivánja Pl.: Forrai: 6. mondóka.

P Ber-da-cso-nyi ré-zsa-fán két szál vesz-sző.

P szőt-ték, fon-ták, ősz-szerop-pán-tet-ték. Ropp, ropp, ropp!
f *ff*

Forrai 95.

P Le-men-tem a pin-cé-be va-jat csi-pe-yet-ni.

mf U-ti-nam jött a-pám, a-nyám hát-ba ve-re-yet-ni.

P Nád kö-zé búj-tam, nád-si-pot fűj-tam, *mf* én si-pom

azt fűj-ta: gi-gá-gá. E-redj ki, te nagy ná-jú!
f *ff*

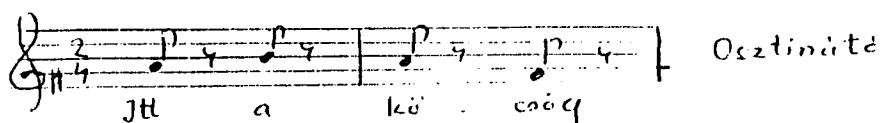
Természetesen a példaként idézett daltól jóval egyszerűbb megoldásúakat is választhatunk.

A gyakorlat célja: a hangerővel való bánni tudás kötetlen és kötött formájának gyakorlása.

III. Zenekari effektusok

a/ A kiosztott dallam és ritmushangszerek tetszés szerint csendülnek meg egy adott zenei folyamatban. Ezáltal dallami és ritmikai sűrűsödések és ritkulások keletkeznek. A zenei folyamat metrikus részét alkothatja valamely mondóka.

A hangszerek csengő-bongó szineihöz járulhat az alap mondókából kivett osztinató előre fixált hangmagasságokkal pl.: Forrai 39. /alapmondóka/ Itt a köcsög! Mi van benne.



Az anyag három rétegű is lehet: mondóka - mondókából kivett osztinató dallamosítva - csengő-bongó hangszerek.

b/ Teljes ametriát szül a mondóka szabad elmondása /egy gyerek/ és a hangszerek improvizatív kíséretének együttese.

A gyakorlat célja: A szabad improvizáció, hangszinjátékok gyakorlása, a mai zenei effektusokhoz való szoktatás, a kötött és kötetlen anyag kontrasztálása: metria-ametria érzékeltetése.

IV. Improvizáció mozgással összekötve.

a/ A csoport énekli a dalt, miközben néhányan megpróbálják azt mozgással kifejezni.

b/ A csoportos daléneklés közben egy vagy két gyerek szalaggal a kezében próbálja kifejezni a dallam mozgását.

c/ A csoport csak "m" hangzót hallat, miközben az egyéni szereplő vagy szereplők éneklik a dalt és mozognak rá.

d/ Az egyéni szereplők vagy szereplő maga énekel és mozog.

Megjegyzés: Az óvónő bemutatja a szalag használatát. A levegőben a dallamnak megfelelő íveket rajzol /cheironomia vonal/, de egyéb rajzolatú mozgások is lehetnek.

A gyakorlat célja: A dallamot passzív és aktív formában egyaránt tudja a gyermek mozgással kapcsolni, ezáltal a másrafigyelést önmagára való figyeléssé transzformálja. Mozgásával a dallami-ritmikai elemeket jobban kihangsúlyozottá teszi, és ezzel egyidejűleg saját belső átélési szintjét is emeli, a zenével való azonosulás kataraktikus motorját beindítja.

Az improvizációs feladatokhoz sorolható még a zenehallgatás b, c, d, f, g, i, pontja. Részletezésükre a következő fejezetben kerül sor.

Zenehallgatás

Azontúl, hogy szinte minden foglalkozás fő részében bennefoglaltatik a játék, megtartjuk a foglalkozás hagyományos,

többnyire záró momentumát, a zenehallgatást is. Helyeseljük annak kapcsolódását a foglalkozás anyagához. Amit hozzáteszünk valójában nem módszertanilag más, csupán variációs lehetőségeiben gazdagabb.

Az óvónői hangot mi is előnyben részesítjük, de ha lehet többszólamúsítjuk. Ha egy óvónő foglalkozik és a másik nincs jelen, akkor is lehet szó többszólamúságról. Vegyük sorra a zenehallgatás óvónői és gyermeki feldolgozásainak lehetőségeit.

- a/ Az óvónő felveszi a hangját magnetofonra és ahhoz kánont vagy kíséretet énekel. Ha zeneileg képzettebb, akkor saját hangjához improvizálhat is pl.: heterofoniában.
- b/ Az óvónő egyedül is énekelhet metallofon vagy zongorára kísérettel.
- c/ Valamely gyermek- vagy műdal megjelenhet lemezen, esetleg hangszeres feldolgozásban. Amennyiben a felvétel egyszólamú énekhangot produkál /esetleg hangszeres kísérettel/ és alkalmas kánonéneklésre, az óvónő énekelhet hozzá kánont. Ha a dal inkább kíséretet igényel, az óvónő improvizálhat hozzá heterofoniát vagy ellenszólamot.
- d/ Egyszerű zenei anyag gépilejátszásakor lehetővé kell tenni, hogy a gyermek mozgásos reakcióit, mint az interiorizációs folyamat külső megnyilvánulásait gyakorolhassa.

Erre találtuk ki a zenekar vezetői játékot. A gyermek, mint karmester 2 kézzel követi, irányítja a hallható zenét ill. a láthatatlan zenekart.

e/ Ha egyszerű, a gyermek számára ismert, hangszerkíséretes dalról van szó, megengedjük, hogy a gyermek "m" hangzóval vagy saját énekével bekapcsolódjon.

f/ A zenehallgatáshoz, de egyben az improvizációhoz is az alábbi feladatok kapcsolódnak.

A gyermek a hallott gépi-zenei anyaghoz saját ritmusimprovizációját applikálja.

1/ két dobütővel egy vagy két dobon

2/ két ütővel metallofonon

3/ két ütővel 3-4 üveg poháron

4/ fadobbal.

g/ A legnehezebb variáció szerint a gyermek valamely ismert dallamtól saját énekével időnként elhajlik, majd újra visszatér /heterofónia/. Ha ügyesebb, akkor félig ismeretlen dal hangszeres feldolgozása esetén saját dallamot is improvizálhat.

Az óvónő megfigyelése tárgyát képezi, hogy a gyermek megmaradt-e a tonalitásból, vagy kilépett belőle.

h/ A tonális vagy elektronikus zene hallgatása, majd a vele kapcsolatos fantáziaképek megbeszélése.

Ez utóbbi lehetőséget ad a gyermek önnön szóbeli megfogalmazásaira, a zene nyelvének verbális transzpozíciójára.

Érdekes, hogy beszámolóikban a különböző állatok, tárgyak /medve, nyúl, egérke, autó, vonat, űrhajó/ valamennyien mozognak. Sőt a zene egyes kulminációs pontjait felnagyított, intenzívebb mozdulattal képezik le. Pl.: felborult az autó, nagyot ugrott a nyúl.

A zenei mozgást a gyerek saját tapasztalatvilágával fordítja le, bár különbözőképpen, de ez nem is baj, mert a zene nem az exakt művészetek közé tartozik. Verbális átfordítása szinte behatárolhatatlan. Jelentéstartalma, éppen mozgása révén, inkább érzelmi jellegű.

Érzelemkiváltó sikja sem egyértelmű. Olyan széles sávon mozog /különösen a mai elektronikus zenében/, hogy ugyanazt a zenét hallgatva az egyik ember a "mennyben", a másik a "pokolban" érzi magát: a karkartikus mező két ellentétes pontján. A baj inkább ott jelentkezik, ha a zene hallgatóját érzelmi nyugvópontjáról egyik oldalra sem tudja kilendíteni, azaz érintetlenül hagyja. Ebben az esetben vagy a zene rossz, vagy hallgatója süllyedt olyan mély letargiába, ahonnan képtelen válaszolni bármiféle zene hívó szavára.

Visszatérve gyermekhallgatóinkhoz úgy gondoljuk, hogy a zenehallgatás - csukott szemmel - fantázia képek - verbális visszaadás gyakorlatunkkal jó irányban haladunk. Ezzel az eljárással nemcsak ellenőrizhetjük

gyermekünk benyomásait, hanem elemi, zenéhez kötődő verbális-érzelmi tapasztalatanyaggal asszociatív úton erősíthetjük és elősegíthetjük a zene lényegével való kapcsolatteremtésüket.

- i/ Érdekes gyakorlatnak bizonyult a gyermeki improvizáció ismert versre.

A gyermek meghallgatja a vers zenei feldolgozását óvónői vagy gépi előadásban, majd kérésre dallamot improvizál a versre. A kreációk általában igen jól sikerülnek, köszönhető ez az ismert vers érzelmi indíttatásának és az impozáns énekes-hangszeres modellnek. Sokszor még a melizmataikat is megismétli, de néha más irányban. Az egyszeri meghallgatás ugyanis felületes emlékképet biztosít. De itt éppen a divergencia a cél, s a tapasztalatok szerint ez kitűnően megvalósul.

Ha áttekintjük a felsorolt variációkat, láthatóvá válik a gyermek fokozatos aktivizálása, amely ezidő szerint a hagyományos zenehallgatásnál erőteljesen elsikkad.

Továbbá említésre méltó a mai zene bevezetése, amely kis adagban, megfelelő helyen és időben helyet kell, hogy kapjon a hagyományos zenék mellett. Téves dolog arra hivatkozni, hogy a gyerekeknek az még túl nehéz. A gyermeknek még minden nehéz, mert minden új, s azáltal lesz könnyűvé, ha megismertetjük vele.

Most pedig tekintsük meg a három korosztály havi programbeosztását.

Alapelvek:

- a/ Ha a csoport nem éri el az adott feladat teljesítésének szintjét, a feladatot későbbre kell halasztani.
- b/ A hivatalos programot maradéktalanul teljesíteni kell.
- c/ A dalokat, mondókákat alaposan meg kell tanítani, mielőtt azokat osztott munkában alkalmaznánk.
- d/ Nagy gondot kell fordítani a ritmus és intonálás képességének kialakítására és állandó fejlesztésére. Az intonációs gyakorlatokat a hivatalos programban előírtak szerint végeztetjük.
A ritmusképzésre a kísérleti program is nyújt további lehetőségeket.

Kiscsoport - 3-4 éves korosztály

Szeptember: Beszoktatás ideje - sok éneklés, dudolgatás, kétszemélyes játékok, a munka nincs beosztott időhöz kötve.

Október: A beszoktatás még mindig folyhat. Mondókázás, éneklés játék közben /elsősorban az óvónő/. Feladat: az érdeklődés felkeltése.

November: A foglalkozásokon való részvétel nem kötelező.

Az érdeklődés felkeltése óvónői feladat.

Hetente 2x15/20 perces foglalkozás.

4-5 mondóka egyenletes lüktetéssel /taps v. térdütögetés páros kézzel. S-m hangkészletű darabok közül néhány pl.: Zsipp-zsupp.

A dalok lehetőleg játékkal kapcsolódjanak.

Cél: az egyenletes lüktetés kialakítása, a s-m hangköz stabilizálása.

December: A kísérleti program beindulása: mondóka halk-hangos feldolgozása osztatlan csoportban, jelre kb. 2 motívum után váltás /halk-hangos/.

A halk-hangos sorrendjének megváltoztatása. A halk-hangos egymásutániségában csoportfeleléssel, majd szerepcsere /játékos megismerkedések: mackó mély, egérke magas/. Mondókára járnak. Néhány m-r-d hangkészletű dal v. s-m, s-l-m dalok mellé.

Január: Az osztott csoport az alábbi fokozatokon keresztül eljut a halk-hangos együtthangoztatásához, fontos a sze-

repcsere.

Osztatlan csoport egymásután f-p

Osztott csoport egymásután f-p

Osztott csoport egyszerre f-p

Váltások kézjelre motivumonként, majd csere /szabályos váltások/.

s-l-m; m-r-d; hangterjedelmű improvizatív kérdések megválaszolása improvizatív szöveggel és dallammal.

Február: mondóka magas és mély fekvésben először szabad, majd megadott hangmagasságban.

Osztatlan csoport egymásután váltása a felénél, majd
sűritve: 2 motivum, 1 motivum.

Osztott csoport egymásután

Osztott csoport egyszerre.

Az egyenletes lüktetés gyakorlása a térden: páros és váltott kézzel is.

m-r-d dallamok halk-hangos éneklése.

Osztatlan csoport szukcesszive

Osztott csoport szukcesszive

Osztott csoport szimultán.

Hangváltás a felénél, majd 2 motivumonként egyszerre.

Hangszin gyakorlatok.

Március: A tá-tá ti-ti-ti-ti gyakorlása tapssal és mondva.

Játékos megnevezés: a/ öregember - mackó - ta-ta

b/ kis gyerek - egérke - ti-ti-ti-ti.

1. Osztatlan csoportban 4 motivum után váltás, majd
gyakoribb váltások /2, 1 motivum/.

2. Osztott csoport - szerepek begyakorlása, váltás
először 4 motivumnál, majd 2 ill. 1 motivum vál-
tások.

Improvizáció m-r-d dallamkörben /hangterjedelem inspirá-
lás bemutatással/, esetleg más megoldásokat is el kell
fogadni.

Április: Jól tudott dalok "m" hangzóval való kipróbálása.

Mondóka hangerőváltásai osztott csoportban, kézzelre
szabálytalan elosztásban pl. 2 motivum - 1 motivum -
3 motivum.

Dalra járás és ritmustaps, dallambújtatás. Dallamimpro-
vizáció képről, ha lehet m-r-d körben.

Mondókára járás - egyenletes tapssal, majd tempóváltások
óvónői irányítással.

Mondóka és kiemelt motivuma /szövegszerűen v. dallamo-
sitva/ mint osztinato.

Május: Dal éneklése és mondása osztott csoportban.

Előkészítés osztott csoportok szereppróbájával, majd csere.

Közös mondóka improvizáció - szöveges hangoztatása, majd
csere.

Június: Az évi anyag ismétlése, játékdalok felelevenítése,
improvizációk.

A zenehallgatás 90 %-ban óvónői ének-bemutatás, 10 %-ban
gépi, esetleg annak egyszerűbb mozgásos v. ritmus improvi-
zációs változata.

Középső csoport

Szeptember: A kiscsoportos anyag ismétlése, különös tekintettel a mondóka dimenzionális szembeállításaira, továbbá a tudott dalok egyéni előadására, amire minden alkalommal a csoportos ismétlés után kerülhet sor.

Október:

- a/ csoportos ének és 1, 2 vagy 3 hangos furulyaosztinató az óvónő részéről. Az osztinátónak tonálisan illeszkedni kell a dallamhoz. Ritmusában lehet / \underline{d}_1 | \underline{d}_2 v. $\underline{r} \underline{r} \underline{d}_1$ | $\underline{r} \underline{r} \underline{d}_2$ / nyújtott vagy aprózott is az egyenletes mellett.
- b/ Mondóka prózai előadása szabadon, majd ritmikusan, esetleg közös dallamimprovizációval pl.:
- c/ Mondóka elmondása közösen /csoport/, egy gyerek dallamot rögtönöz rá.
- d/ Hangszinfelismerés mozgással összekötve /2 hangszer egyszerre is/.

November:

- a/ Dalszöveg szabad deklamálása, majd elemzése.
- b/ A dallam előadása /csoport/ és egy gyerek szabad szövegtársítása /szavalatszerűen/.
- c/ Mondókához fürtakkord "la" v. "m" hangzóval /kiosztott szerepek/. A mondóka először csoportosan, majd egyénileg szólal meg.

d/ Játékdalok mozgásvariációi /ism./.

e/ Mondóka és kiemelt motivuma osztinátószerűen /elkülönítés hangerő v. magasság szerint/.

Fokozatok az osztott munka alapján.

December:

a/ A dal ritmusa és az egyenletes hangoztatása /menetelés - taps/. Osztott csoportban /taps + térdütögetés/.

b/ Egyszerű osztinató és a dal hangoztatása osztott csoportos munkával /pl.: | □ v. □ | /. Majd csere.

c/ Dallambújtatás és dallammegszakítás lépésekre. Lehet kört alakítva befelé ill. kifelé lépegetni a szünetekben. /pl. Láttál-e már valaha.../.

d/ Mondóka m-r-d-r /trichord/ improvizációja.

Óvónő kezd 1 motivumot - a gyermek folytatja.

Január:

a/ A mondóka halk-hangos ismétlése, de osztott csoportban egyszerre /váltás kézjelre./

b/ Dalok suttogással és normál hangerős változatainak szembeállításai a szokásos fokozatok szerint.

1. egész csoport szukcesszive

2. osztott csoportok szukcesszive

3. osztott csoportok szimultán, majd csere.

c/ Játékdalok új mozgásvariációi - dallamvonal követése puszta kézzel, majd szalaggal, dallamvonal kirajzolás v. szabad improvizáció szalaggal, közben táncmozdulatok.

- d/ Dalból kiemelt osztató és dal együtt. Elkülönítés hangerő szerint. Feldolgozás a szerepek próbája után.

Február:

- a/ Dalok improvizatív, mozgásos előadása /egyéni munka/
- a csoport énekel. Egyéni próba is lehet: ének és mozgásimprovizáció együtt.
- b/ Mondóka és szabad ritmusimprovizáció két kézzel poharakon v. metallofonon.
- c/ Dal és egyéni improvizáció 1 majd 2 dobon, 1 majd két ütővel. Az improvizált ritmus lehetőleg térjen el a dal ritmusától és az egyenletes lüktetéstől - fontos az óvónő bemutatása.
- d/ Ismert dallam egyéni előadása szabad két dobos improvizációval /kiséret/.

Március:

- a/ Mondóka lánc improvizáció: 1. óvónő, 2. gyerek, 3. gyerek stb. Ha lehet maradjanak a tonális körben /pl. s-l-m, v. m-r-d rendszerek/.
- b/ Elő zongora mondóka szótagokból, majd dal motívumokból. A mondókánál időnként összezsenghet 2 szótag is, amelyet az óvónő 2 kézzel irányít. A kötött sorrend felbontható 1-3-5-7 vagy 2-4-6-8 szerepekre, miközben a többi térden az egyenletest hangoztatja.
- c/ Mondóka a csoport részéről és egyéni dallamimprovizáció a mondókára, közben dallam és ritmushangszerimprovizáció a kiosztott szerepekben /ne sok hangszerrel/,

a zenekar tagjai cserélődnek.

d/ Dallamirány felfedezése: A paraván mögül előbújik a mackó ill. egérke /két gyermek bábbal/, amikor saját hangját hallja. Az osztott csoport a magaszt és mélyet együtt hangoztatja, az óvónő két kezes irányítására /emelés, süllyesztés/ hirtelen váltásokkal.

Április:

a/ 2 dal egymáshoz illesztése /lehetőleg m-r-d és s-l-m hangkészlettel/.

b/ 2 mondóka illesztése fixált hangmagassággal /d-s'/.

A gyakorlatokat az óvónő indítja, lehetőleg késleltetett belépésekkel /kánonikusan/.

c/ Kánon előgyakorlatai:

1. A csoport fele a dallamot "m" hangzóval énekli.

/Szereppróbák, cserével/, majd együtt a két csoportfél: szöveg és "m" hangzó.

2. A kánon beindítása azonnal szöveggel.

Megjegyzés: Egyszerűbb dallal /m-r-d/ pl. Katalinka ... kell először próbálkozni.

Május:

a/ Játékdal ismétlése. Jellemző motívum mondókából v. dalból kiemelve, mint osztinató. /ism./

Megosztás formája: csoport - kis csoport

csoport - egyén

kiscsoport-egyen

- b/ Az improvizált /dallamosított/ mondóka v. kész dal, dob v. poharakon improvizált ritmussal /ism./.
- c/ Valamely mondóka tetszésszerű halkanítása-erősítése, tempóváltásai szabadon egyéni munkában.
- d/ Dal szövegszerű elmondása és annak énekes változata szabad váltásokkal /egyéni munka - 1 motívumnál kevesebb ne legyen/.

Zenehallgatás:

- a/ 2 óvónő Kánont, Biciniát v. egyéb kétszólamú művet mutat be.
- b/ 1 óvónő előrefelvett hangjához kánont ill. ellenszólamot énekel.
- c/ Az egyszerű gépi dallamot /gyermekdal/ a csoport "m" hangzóval kíséri.
- d/ Poháron, dobon, metallofonon, vagy térden gépi zenéhez szabad ritmusimprovizáció /1 majd 2 gyermek egyszerre/.
- e/ Az előbbi gyakorlat kis ritmus zenekarral. Majd a gépi hangot hagyva csak ritmuszenekar.
A csoport egyenletest hangoztat a térden páros kézzel.
- f/ A zeneművet elvezényli valamelyik gyerek.

Október:

1. Egyéni improvizáció s-l-m dallamkörben /fűzér dallam/
 - a/ Mondóka v. dalszövegre
 - b/ Saját szövegre.
2. Egy v. kéthangos hangszerosztinátó dalhoz.
 - a/ csoport /dal/ + egyén /osztinátó/
 - b/ csoport /dal/ + egyén /dal + osztinátó/
 - c/ 4 gyermek /dal/ + egyén /dal + osztinátó/
 - d/ egyén /dal + osztinátó/
3. Hangszinfelismerés mozgással összekötve /1, 2 ill. 3 hang egymásután és egyszerre is/.

November:

1. Dalhoz kendővel táncos mozgás improvizáció /4, 2, 1 fő/.
 - a/ Csoport /ének/, egyének /mozgás/
 - b/ Csoport /ének/ egyének /ének + mozgás/
 - c/ Egyének ének + mozgás.
2. Hangrendszerben összeilleszthető dalok megszólaltatása osztott csoportban esetleg ellentétes irányú körbenjárással /egyenletes lépések/
Pl.: Csett Pápára /ENO 118./ és Kocsit, kocsit /ENO 220/.
3. Gyermekdal és hangszeres effektus zene improvizatív jelleggel /ismétlés/.

December:

1. Ritmusosztinátó saját mondokához /ritmus v. dallamhangszeren pl.:

Fokozatok: a/ csoport is mondja

b/ 2 segít

c/ 1 segít

d/ egyéni munka

2. Tempóváltások menetdaloknál pl.: Kodály kisemberek
6. - Megy az úton a katona./ A gyors lassú váltakozása mellett megpróbálható a lassítás, gyorsítás is.
3. Az ausztrál mesekazetta dallama és dallamhangszerek szabad improvizációja /karácsonyi hangulatkeltés/.
4. Hangerőváltások a mondóka ill. dal szövegértelmezése alapján /egyéni munka/

Január:

1. Improvizálás d-l' dallamkörben mondókára v. saját szövegre.
Ha lehet hívjuk fel a figyelmet az ismétlésekre és lezárásra.
2. Erősítés és halkítás mindkét irányban szerepcserékkel.
a/ osztatlan cs. szukcesszive
b/ osztott cs. szimultán.
3. Mondóka kánon halk-hangos v. magas-mély relációban.
/Az utóbbi lehet fixált hangmagasság, pl.: d-s'/
4. Zenére egyéni mozgás improvizáció /ismétlés/.

Február:

1. Dallamkánon, a halk-hangos relációban.
2. Dal és szabad szövegmondás ismétlése /csoport + egyén/.

3. Dallamátalakítás pl. Fehér liliomszál
főleg a záródaloknál
de folytatva az eredeti dallamot /egyéni munka/

Március:

1. Két hangkészletű dal összetétele kis csoportos osztott munkában, majd 2+2 ill. 1+1 variációban
2. Mondóka improvizáció l-s-m és m-r-d körben
/páros munka/
3. Dallamkánon 1+1 megoldásban Pl.: Én kicsike vagyok
/ÉNO 101./

Április:

1. Dallamhoz heterofonikus elhajlások a dallamzáradéokban.
Kis csoport + egyén /elhajlás/.
2. Mondóka és tartalmilag vele összeillő dal hangoztatása
párban pl.: Tente baba /59-79/ Ez elment vadászni /ÉNO
28./ mondóka és a Kerekecske c. dal /ÉNO 102/.
3. Dallam /csoport/ és hozzá egyéni dallamimprovizáció.
Az ambitust példával szorgalmazzuk.

Május: Általános ismétlés: - játékdalok, kánonok, osztinátók
stb.

Zenehallgatás: A középső csoportban leírtak szerint, kibővit-
ve az ismert vers zenei feldolgozását /majd egyéni impro-
vizáció/ és mai zene verbális transzpozícióját magába
foglaló gyakorlatokkal.

Mint korábban jeleztük, a gyakorlatok időbeli beosztása, korcsoporton belüli alkalmazása nem jelent végleges sorrendiséget. Gyakorlatokat lehet előrehozni, régieket ismételni. A legfontosabb azokat a csoport zenei fejlettségi szintjéhez méretezni.

Mint látható, az ütemezésben nem minden gyakorlat fordul elő azok közül, amelyeket korábban elemeztünk, ugyanis a program így is zsúfoltnak tűnik, különösen a középső csoportban. A gyakorlatban ennél kevesebb kísérleti elem kerül feldolgozásra, a kísérleti óvodák aszerint dolgoznak.

A dolgozatban ugyanakkor megpróbáltuk az eddig összegyűjtött elemeket korcsoportonként elrendezni.

A nehézségi sorrend a kis- és nagy csoport viszonylatában szembetűnő, a középső csoport anyaga ezt nem tükrözi, mivel előre nehéz megtervezni egy csoport fejlettségi szintjét. A plussz elemek válogatást tesznek lehetővé, amelynek segítségével a csoportszintnek megfelelő egészséges anyagselekción hajtható végre ill. állítható össze.

Mérések

A kísérleti és kontroll csoportok mérésére évenként kerítettünk sort. Alapvetőnek tartottuk, hogy először zeneileg térképezzük fel a csoportokat. Sajnos a mérőeszközünk erre alkalmatlannak bizonyult.

Valójában a harmadik évben tudtunk standardizált, zenei képességmérő tesztet beállítani. A teszt anyagát Dr. Nagy József egyetemi tanár és Dr. Pethő István kollega /Kiskőrös/, mint saját kutatási eredményeiket bocsátották rendelkezésünkre. A teszt 1979-80-ban készült és nem elsősorban óvodások számára.

Zenei feladatbankja alapján a 3-20 éves korosztály zenei képességeinek feltérképezésére alkalmas.

Írásos-olvasásos feladatai miatt a teszt teljes óvodai adapolálása nem megvalósítható.

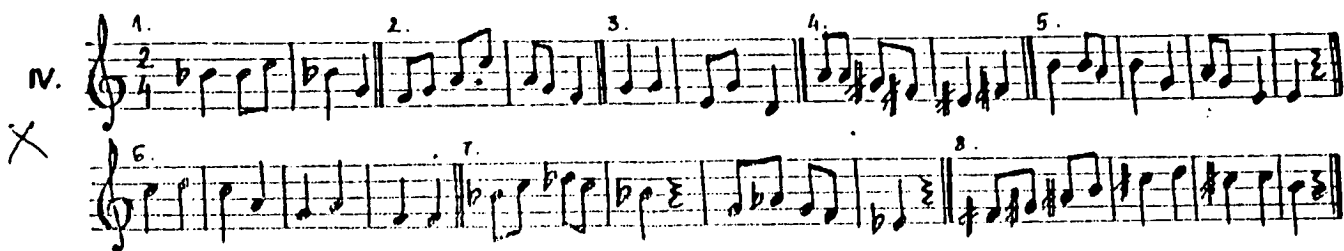
Hosszas töprengés után végül négy feladatot választottunk a hallás utáni gyakorlatokból, amelyek megítélésünk szerint az óvodai méréseknél is sikeresen alkalmazhatók.

Az általunk kiemelt feladatok a következő instrukciókat tartalmazzák.

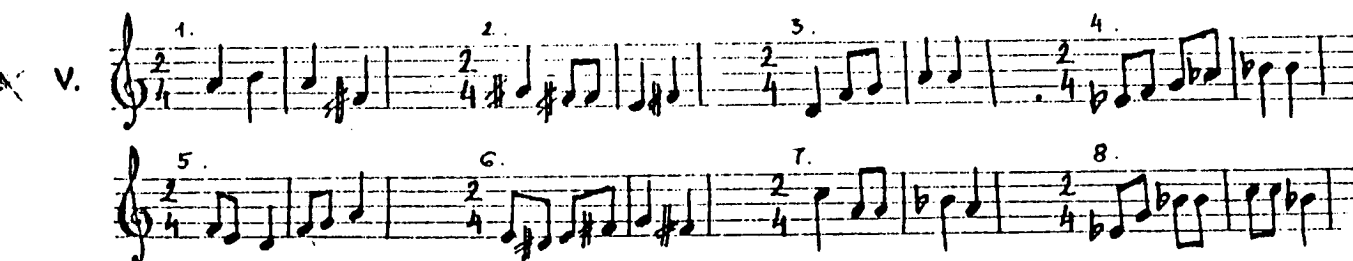
I. feladat: Énekeld vissza a hallott hangközöket la-szótaggal!



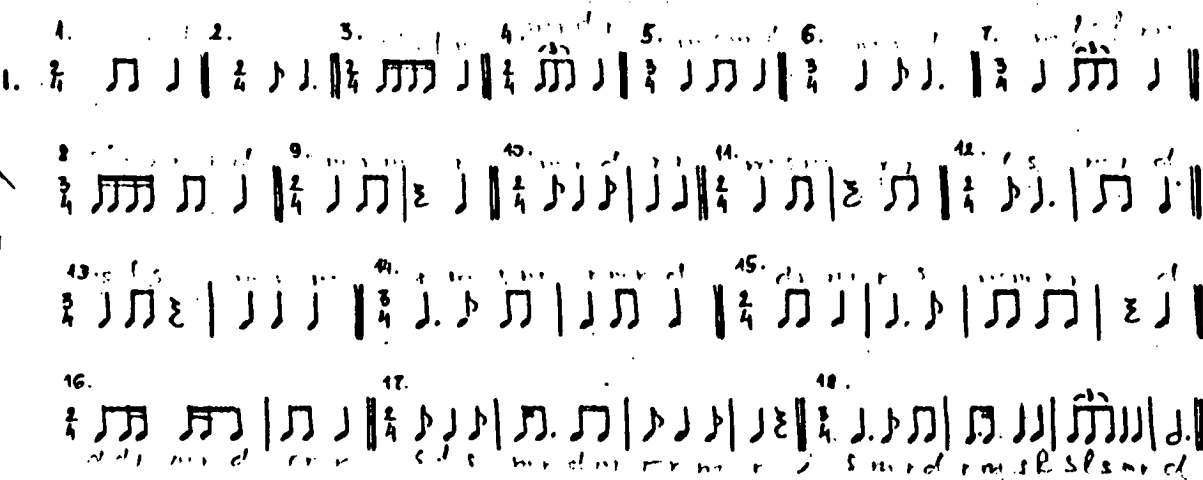
IV. feladat: Énekeld vissza la-szótaggal a hallott dallamokat!



V. feladat: Dallamrészeket fogsz hallani. Minden részlet egy-egy dallam első fele. Találj ki hozzájuk illő második, befejező részt! Az elhangzás után folytatd a dallamokat!



VII. feladat: Rövid dallamokat hallasz. Az elhangzás után kopogd vissza a dallamok ritmusát!



Az egyes feladatok értékelése:

- I. A vizsgálat vezetője ferde vonallal áthúzza annak a hangköznek a kottaképét, amelyet a tanuló hibásan énekelte vissza, vagy nem tudott visszaénekelni.
- IV. Ferde vonallal át kell húzni azt az ütemet, amelyben a tanuló hibázott, akár csak egyetlen hangot is!
- V. A vizsgálat vezetője az alábbi három kategória egyikébe sorolja a tanuló megoldását, és ennek betűjelét a dallam száma mellé írja.
- A - tonikai funkción fejeződik be a dallam.
 - B - hangnemben folytatódik a dallam, de tonális szempontból befejezetlen.
 - C - a folytatás más tonalitásban van, vagy nincs válaszadás.
- VII. A tévesztett ütemet ferde vonallal át kell húzni - egyetlen érték tévesztése esetén is!

A teszt felvételére mind a három óvodában 1984 januárjában került sor. A két kísérleti csoportot egymáshoz illesztettük. Az első 17 k.sz. a László Károly utcai óvodából való, míg a 18-30-ig számozott k.sz.-ek a Szabadka utcai óvodából. Az összeillesztésnek technikai oka volt. A kísérleti csoport így könnyebben volt összevethető a kontroll /Hosszú utcai óvoda/ csoporttal, mivel létszámuk /30-30/ megegyezett/.

A szignifikancia vizsgálat /két átlag különbségének szignifikanciája/ eredményét csak az V. feladat kapcsán közöljük, mivel a többi feladatban a vizsgálat eredménytelen volt.

Most pedig vegyük szemügyre az eredményeket csoportonként a k.sz.-ek egy-egy feladatban elért eredménye alapján.

Zenei feladatok I. feladat

<u>Kísérleti csoport</u>			<u>Kontroll csoport</u>		
K.sz.	Ny.p.	%	K.sz.	Ny.p.	%
1.	22	= 88	1.	3	= 12
2.	21	= 84	2.	11	= 44
3.	6	= 24	3.	0	= 0
4.	23	= 92	4.	10	= 40
5.	21	= 84	5.	25	= 100
6.	0	= 0	6.	24	= 96
7.	19	= 76	7.	19	= 76
8.	17	= 68	8.	17	= 68
9.	15	= 60	9.	13	= 52
10.	17	= 68	10.	2	= 8
11.	19	= 76	11.	10	= 40
12.	14	= 56	12.	11	= 44
13.	8	= 32	13.	14	= 56
14.	20	= 80	14.	4	= 16
15.	23	= 92	15.	1	= 4
16.	9	= 36	16.	22	= 88
17.	8	= 32	17.	14	= 56
18.	17	= 68	18.	4	= 16
19.	13	= 52	19.	3	= 12
20.	22	= 88	20.	1	= 4
21.	15	= 60	21.	18	= 72
22.	14	= 56	22.	15	= 60
23.	4	= 16	23.	25	= 100
24.	16	= 64	24.	19	= 76
25.	23	= 92	25.	9	= 36
26.	20	= 80	26.	8	= 32
27.	17	= 68	27.	12	= 48
28.	13	= 52	28.	23	= 92
29.	19	= 76	29.	24	= 96
30.	7	= 28	30.	20	= 80
$\bar{x} = 61,566$			$\bar{x} = 50,8$		
$s = \pm 24,752$			$s = \pm 32,243$		
$s^2 = 612,6678$			$s^2 = 1039,611$		
25 nyp = 100 %			25 ny.p. = 100 %		

IV. feladat

Kísérleti csoport

K.sz. ny.p. %

1.	3 = 37,5
2.	1 = 12,5
3.	2 = 25
4.	5 = 62,5
5.	4 = 50
6.	0 = 0
7.	2 = 25
8.	2 = 25
9.	1 = 12,5
10.	0 = 0
11.	2 = 25
12.	1 = 12,5
13.	0 = 0
14.	1 = 12,5
15.	3 = 37,5
16.	2 = 25
17.	3 = 37,5
18.	0 = 0
19.	1 = 12,5
20.	2 = 25
21.	2 = 25
22.	1 = 12,5
23.	0 = 0
24.	1 = 12,5
25.	4 = 50
26.	2 = 25
27.	2 = 25
28.	2 = 25
29.	1 = 12,5
30.	0 = 0

$$\bar{x} = 20,8333$$

$$s = \pm 15,9208$$

$$s^2 = 253,4722$$

$$8 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

Kontroll csoport

K.sz. ny.p. %

1.	2 = 25
2.	4 = 50
3.	0 = 0
4.	1 = 12,5
5.	5 = 62,5
6.	4 = 50
7.	3 = 37,5
8.	2 = 25
9.	2 = 25
10.	1 = 12,5
11.	2 = 25
12.	4 = 50
13.	0 = 0
14.	0 = 0
15.	0 = 0
16.	4 = 50
17.	2 = 25
18.	0 = 0
19.	0 = 0
20.	0 = 0
21.	3 = 37,5
22.	1 = 12,5
23.	5 = 62,5
24.	3 = 37,5
25.	1 = 12,5
26.	0 = 0
27.	0 = 0
28.	4 = 50
29.	3 = 37,5
30.	3 = 37,5

$$\bar{x} = 24,5833$$

$$s = \pm 21,1428$$

$$s^2 = 447,01868$$

$$8 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

V. feladat

Kísérleti csoport

K.sz.	ny.p.	%
1.	4A + 2B	= 62,5
2.	6A + 1B	= 81,25
3.	4A	= 50
4.	7A + 1B	= 93,75
5.	5A + 2B	= 75
6.	4A + 3B	= 68,75
7.	1A + 1B	= 19
8.	3A + 3B	= 56,25
9.	3B	= 18,75
10.	1A + 2B	= 25
11.	2A + 3B	= 43,75
12.	3A + 4B	= 62
13.	2A + 1B	= 31,25
14.	5A + 2B	= 75
15.	4A + 1B	= 56,25
16.	3A + 3B	= 56,25
17.	3A + 3B	= 56,25
18.	4A + 3B	= 68,75
19.	1A + 2B	= 25
20.	1A + 3B	= 31,25
21.	2A + 3B	= 43,75
22.	1A + 3B	= 31,25
23.	1A + 4B	= 37,5
24.	3B	= 18,75
25.	1A + 3B	= 31,25
26.	4A + 2B	= 62,5
27.	3A + 1B	= 43,75
28.	4A + 3B	= 68,75
29.	2A + 6B	= 62,5
30.	1A	= 12,5

$$\bar{x} = 48,95$$

$$s = \pm 21,319653$$

$$s^2 = 454,52759$$

$$8A \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$16B \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$C = 0 \%$$

normális eloszlás 66,66 %

Kontroll csoport

K.sz.	ny.p.	%
1.	0	= 0
2.	3A + 2B	= 50
3.	0	= 0
4.	4A + 2B	= 62,5
5.	4A + 2B	= 62,5
6.	2A + 3B	= 43,75
7.	2A	= 25
8.	2A + 1B	= 32,25
9.	1A	= 12,5
10.	2B	= 12,5
11.	3A + 1B	= 43,75
12.	2A + 1B	= 31,25
13.	2A	= 24,75
14.	2A + 1B	= 31,25
15.	2A + 1B	= 31,25
16.	0	= 0
17.	0	= 0
18.	0	= 0
19.	0	= 0
20.	2B	= 12,5
21.	1B	= 6,25
22.	0	= 0
23.	1A + 6B	= 50
24.	1A	= 12,5
25.	0	= 0
26.	1A	= 12,5
27.	3A	= 37,5
28.	4A + 2B	= 62,5
29.	2A + 4B	= 50
30.	1A + 1B	= 18,75

$$\bar{x} = 24,191667$$

$$s = \pm 21,395464$$

$$s^2 = 457,76588$$

$$8A \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$16B \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$C = 0 \%$$

Eloszlás: 53,33 %

$$F = 1,007126$$

homogén

VII. feladat

Kísérleti csoport

K.sz.	ny.p.	%
1.	11	= 61,11
2.	8	= 44,44
3.	8	= 44,44
4.	9	= 50
5.	13	= 72,22
6.	10	= 55,55
7.	10	= 55,55
8.	9	= 50
9.	7	= 38,88
10.	10	= 55,55
11.	9	= 50
12.	13	= 72,22
13.	7	= 38,88
14.	12	= 66,66
15.	9	= 50
16.	6	= 33,333
17.	11	= 61,11
18.	6	= 33,33
19.	10	= 55,55
20.	5	= 27,777
21.	1	= 5,555
22.	8	= 44,44
23.	10	= 55,55
24.	4	= 22,22
25.	11	= 61,11
26.	10	= 55,55
27.	11	= 61,11
28.	7	= 38,88
29.	8	= 44,44
30.	6	= 33,33

$$\bar{x} = 47,959$$

$$s = \pm 14,841$$

$$s^2 = 220,268$$

$$18 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

Kontroll csoport

K.sz.	ny.p.	%
1.	11	= 61,11
2.	12	= 66,66
3.	10	= 55,55
4.	7	= 38,88
5.	13	= 72,22
6.	7	= 38,88
7.	9	= 50
8.	7	= 38,88
9.	6	= 33,33
10.	7	= 38,88
11.	7	= 38,88
12.	4	= 22,22
13.	7	= 38,88
14.	5	= 27,77
15.	13	= 72,22
16.	7	= 38,88
17.	5	= 27,77
18.	3	= 16,66
19.	12	= 66,66
20.	8	= 44,44
21.	9	= 50
22.	8	= 44,44
23.	8	= 44,44
24.	9	= 50
25.	5	= 27,77
26.	7	= 38,88
27.	0	= 0
28.	9	= 50
29.	10	= 55,55
30.	5	= 27,77

$$\bar{x} = 42,587$$

$$s = \pm 16,399$$

$$s^2 = 268,93$$

$$18 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

A zenei képességmérő teszt értékelése

Az V. feladat eredményei tehát így alakultak:

$$\bar{x} = 24,19 \quad s = \pm 21,39 \quad \bar{x} = 48,95 \quad s = \pm 21,32$$

$$\text{Eloszlás} = 53,33 \% \quad \text{Eloszlás} = 66,66 \%$$

$$F = 1,007 \text{ homogén} \quad 8A = 100 \% \quad 16B = 100 \% \quad C = 0$$

$t = 2,25$ 2,000 értéknél a táblázatban tehát szignifikáns
/elemszám = 60/ 95 %-os megbízhatósági szinten.

1. A Ki. és Ko. csoportok az V. zenei feladatban a két csoport átlagának különbségét vizsgálva megállapítható a táblázatban található t értéktől /2,000/, 0,25-ös eltérés, azaz a két átlag különbsége 95 %-os megbízhatósági szinten szignifikáns.

Az eredményvizsgálat bizonyítja azt a tételezésünket, miszerint a megosztott zenei munka /prepolifonia/ fejleszthetőleg hat a zenei kreativitásra /improvizációra/. Számításaink hipotézis vizsgálatot támasztottak alá, szélesebb körű érvénnyel nem bírnak.

2. A zenei teszt többi feladatai így alakultak:

	<u>Kontroll</u>	<u>Kísérleti</u>
I. feladat	$\bar{x} = 50,8$ $s = \pm 32,24$	$\bar{x} = 61,56$ $s = \pm 24,75$
IV. feladat	$\bar{x} = 24,58$ $s = \pm 21,14$	$\bar{x} = 20,83$ $s = \pm 15,92$
VII. feladat	$\bar{x} = 42,58$ $s = \pm 16,39$	$\bar{x} = 47,96$ $s = \pm 14,84$

Ezek a hagyományos képzés feladatai. A kísérleti csoport kisebb előnye azonban itt is megfigyelhető /I., VII. feladat/.

A reprodukтив memória talán éppen az eltérések előnyben részesítése miatt maradt el kissé. /IV. feladat/.

A Torrance féle általános kreativitás tesztet az ELTE Társadalom és Nevelépszichológiai Tanszékén Dr. Kalmár Magda vezette team adaptálta óvodás korosztályra 1982-83 folyamán. A feladatbankból hármat választottunk ki: 1. konzervdoboz, 2. képkonstrukció, 3. körök. A teszt felvételére 1984. február-márciusában került sor.

Az egyes feladatok az alábbi instrukciókat tartalmazzák.

1. Konzervdoboz. /bármilyen kör, hosszúkás/

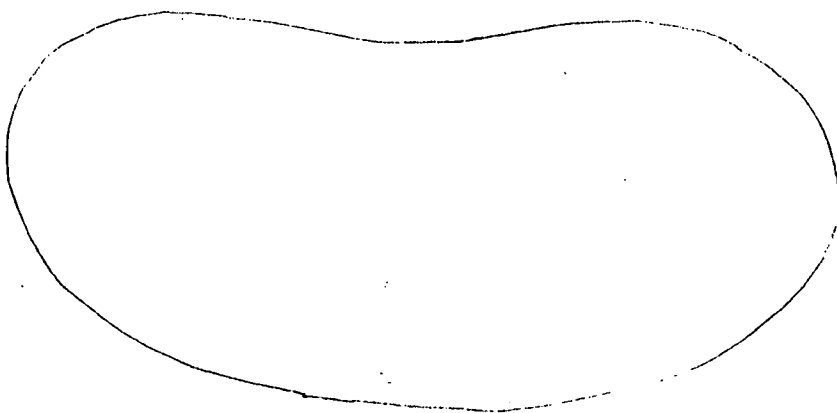
"Tudod-e mi a konzervdoboz? A legtöbb ember el szokta dobni a konzervdobozokat, pedig sok mindenre lehetne használni őket. Gondolkozz csak, mit lehetne csinálni a konzervdobozokkal? Bármilyen konzervdobozra gondolhatsz és akármenyire. Ne csak olyasmit mondj, amit már láttál, hanem találj ki magad is érdekes és szokatlan dolgokat, amire a konzervdobozokat fel lehet használni."

2. Képkonstrukció

"Nézd meg a színes papírlapot! Képzeld el egy képet, vagy gondoldj egy olyan tárgyra, amit le lehet rajzolni úgy, hogy ez a darab papír legyen az egyik része! A színes papírt le lehet ragasztani akárhova, ahol szükség lesz rá azon a képen, amit elképzeltél. Ragaszd rá a lapra oda,

ahova akarod. Próbálj olyan képet elképzelni, amelyen senki másnak nem jut eszébe. Ha kitaláltál valamit, törd a fejed tovább és tégy a rajzhoz új dolgokat, hogy olyan izgalmas és érdekes mese legyen belőle, amelyen csak lehet. Ha befejezted a rajzot, mondd el majd a mesét. Kezdjél hozzá: olyan legyen, amelyet senki más nem csinál." Eszköz: műszaki fehér rajzlap, sárga babalakú papírdarab, színes ceruzák.

Kérdés: mi a rajz? Mi a neve, címe a képnek, amit rajzolt?



A standardizált babalak.

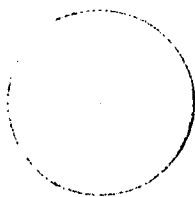
3. Körök módosított változat /Kalmár/

"Lássuk csak hány olyan képet tudsz 10 perc alatt rajzolni, amelyekben ilyen kör van. A teljes képet rajzold le. A kör mindig fontos része legyen annak, amit rajzolsz! Rajzolhatsz akárhová, ahol a képhez kell. Próbálj olyan dolgokat kitalálni, amire senki más nem gondol. Annyi különféle dolgot rajzolj, amennyi csak eszedbe jut, minél ötletesebben. Adjál mindegyik rajzhoz címet!

Most kezdj hozzá!

Eszköz: műszaki rajzlap egy körrel a sarkában, színes ceruzák.

A rajzok sorrendjének a jelölése 1, 2, 3.



standardizált kör

Az eredmények az alábbiak szerint alakultak.

Kísérleti csoport

1. Szokatlan használat

Flu.	
K.sz.	ny.p. %
1.	0 = 0
2.	2 = 13,33
3.	8 = 53,33
4.	15 = 100
5.	7 = 46,66
6.	2 = 13,33
7.	3 = 20
8.	3 = 20
9.	8 = 53,33
10.	12 = 80
11.	6 = 40
12.	6 = 40
13.	2 = 13,33
14.	7 = 46,66
15.	5 = 33,33
16.	1 = 6,66
17.	7 = 46,66
18.	4 = 26,66
19.	5 = 33,33
20.	3 = 20
21.	6 = 40
22.	4 = 26,66
23.	10 = 66,66
24.	3 = 20
25.	5 = 33,33
26.	4 = 26,66
27.	6 = 40
28.	4 = 26,66
29.	4 = 26,66
30.	9 = 60

$$\bar{x} = 35,774 \%$$

$$s = \pm 21,76$$

$$s^2 = 473,5$$

$$15 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz.átlag} = 37,8 \%$$

Kontroll csoport

Flu.	
K.sz.	ny.p. %
1.	5 = 33,33
2.	2 = 13,33
3.	2 = 13,33
4.	4 = 26,66
5.	3 = 20
6.	5 = 33,33
7.	5 = 33,33
8.	3 = 20
9.	3 = 20
10.	3 = 20
11.	1 = 6,66
12.	3 = 20
13.	3 = 20
14.	4 = 26,66
15.	15 = 100
16.	0 = 0
17.	3 = 20
18.	6 = 40
19.	3 = 20
20.	7 = 46,66
21.	2 = 13,33
22.	8 = 53,33
23.	3 = 20
24.	0 = 0
25.	2 = 13,33
26.	4 = 26,66
27.	8 = 53,33
28.	7 = 46,66
29.	3 = 20
30.	-

$$\bar{x} = 26,892 \%$$

$$s = \pm 19,72$$

$$s^2 = 388,87$$

$$15 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz.átlag} = 37,8 \%$$

Kísérleti csoport

Fle.

Ksz. ny.p. %

1.	0	=	0
2.	2	=	40
3.	2	=	40
4.	1	=	20
5.	1	=	20
6.	2	=	40
7.	2	=	40
8.	2	=	40
9.	1	=	20
10.	4	=	80
11.	1	=	20
12.	2	=	40
13.	2	=	40
14.	1	=	20
15.	3	=	60
16.	1	=	20
17.	3	=	60
18.	4	=	80
19.	3	=	60
20.	1	=	20
21.	2	=	40
22.	3	=	60
23.	5	=	100
24.	1	=	20
25.	4	=	80
26.	3	=	60
27.	3	=	60
28.	4	=	80
29.	3	=	60
30.	1	=	20

$$\bar{x} = 44,66 \%$$

$$s = \pm 24,457$$

$$s^2 = 598,14$$

$$5 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 62,95 \%$$

Kontroll csoport

Fle.

K.sz. ny.p. %

1.	2	=	40
2.	2	=	40
3.	2	=	40
4.	3	=	60
5.	1	=	20
6.	3	=	60
7.	5	=	100
8.	3	=	60
9.	1	=	20
10.	2	=	40
11.	1	=	20
12.	2	=	40
13.	1	=	20
14.	1	=	20
15.	1	=	20
16.	0	=	0
17.	2	=	40
18.	4	=	80
19.	1	=	20
20.	3	=	60
21.	2	=	40
22.	2	=	40
23.	3	=	60
24.	0	=	0
25.	1	=	20
26.	1	=	20
27.	3	=	60
28.	3	=	60
29.	1	=	20

$$\bar{x} = 38,62 \%$$

$$s = \pm 23,256$$

$$s^2 = 540,84$$

$$5 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 62,95 \%$$

Kísérleti csoport

Orig.

K.sz. ny.p. %

1.	0	=	0
2.	12,43	=	14,47
3.	42,46	=	49,42
4.	85,9	=	100
5.	33,64	=	39,16
6.	9,77	=	11,37
7.	14,899	=	17,34
8.	18,77	=	21,85
9.	39,319	=	45,76
10.	75,86	=	88,31
11.	37,03	=	43,1
12.	32,01	=	37,26
13.	10,8	=	12,57
14.	36,987	=	43,05
15.	30,4	=	35,38
16.	4,76	=	5,541
17.	48,77	=	56,77
18.	26,778	=	31,16
19.	34,659	=	40,33
20.	12,57	=	14,63
21.	32,4	=	37,71
22.	20,126	=	23,42
23.	62,63	=	72,91
24.	15,36	=	17,88
25.	27,93	=	32,51
26.	23,21	=	27,01
27.	42,53	=	49,51
28.	23,15	=	26,94
29.	21,989	=	25,58
30.	54,6	=	63,56

$$\bar{x} = 36,15 \%$$

$$s = \pm 23,2068$$

$$s^2 = 538,24$$

$$85,9 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 42,43 \%$$

Kontroll csoport

Orig.

K.sz. ny.p. %

1.	29,245	=	34,03
2.	12,925	=	15,04
3.	16,68	=	19,41
4.	21,35	=	36,24
5.	15,09	=	17,56
6.	10,175	=	46,76
7.	30,326	=	35,29
8.	20,33	=	23,66
9.	15,61	=	18,61
10.	18,23	=	22,38
11.	9,19	=	10,69
12.	16,12	=	18,76
13.	19,576	=	22,78
14.	26,44	=	30,78
15.	84,75	=	98,66
16.	0	=	0
17.	13,977	=	16,26
18.	36,95	=	43,01
19.	15,61	=	18,17
20.	43,87	=	51,07
21.	12,67	=	14,75
22.	43,31	=	50,42
23.	17,24	=	20,07
24.	0	=	0
25.	13,95	=	16,24
26.	23,99	=	27,92
27.	48,63	=	56,61
28.	47,63	=	55,44
29.	14,43	=	16,79

$$\bar{x} = 28,875 \%$$

$$s = \pm 20,288$$

$$s^2 = 411,63$$

$$85,9 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 42,43 \%$$

2. Képkiegészítés

Kísérleti csoport

Orig.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	0	= 0
2.	4,68	= 49,57
3.	3,95	= 41,84
4.	9,44	= 100
5.	7,12	= 75,42
6.	4,858	= 48,6
7.	4,688	= 49,66
8.	4,688	= 49,66
9.	6,27	= 66,41
10.	6,27	= 66,41
11.	6,27	= 66,41
12.	4,688	= 49,66
13.	4,688	= 49,66
14.	3,95	= 41,84
15.	4,688	= 49,66
16.	4,688	= 49,66
17.	4,688	= 49,66
18.	4,05	= 42,9
19.	4,05	= 42,9
20.	4,05	= 42,9
21.	5,536	= 58,64
22.	7,44	= 78,81
23.	7,44	= 78,81
24.	8,44	= 89,4
25.	4,858	= 51,46
26.	8,44	= 89,4
27.	6,44	= 68,22
28.	8,44	= 89,4
29.	6,665	= 70,6
30.	6,27	= 66,42

$$\bar{x} = 59,132 \%$$

$$s = \pm 20,05$$

$$s^2 = 402$$

$$9,44 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz.átlag} = 63,64 \%$$

Kontroll csoport

Orig.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	7,12	= 75,42
2.	3,95	= 41,84
3.	7,12	= 75,42
4.	4,0506	= 42,9
5.	7,12	= 75,42
6.	5,742	= 60,82
7.	5,742	= 60,82
8.	4,12	= 43,64
9.	4,12	= 43,64
10.	4,12	= 43,64
11.	7,12	= 75,42
12.	7,858	= 83,24
13.	7,12	= 75,42
14.	4,05	= 42,9
15.	8,44	= 89,4
16.	6,12	= 64,83
17.	6,858	= 72,64
18.	9,44	= 100
19.	5,355	= 56,72
20.	8,44	= 89,4
21.	4,688	= 49,66
22.	4,858	= 48,6
23.	4,12	= 43,64
24.	8,44	= 89,4
25.	0	= 0
26.	7,12	= 75,42
27.	5,74	= 60,8
28.	6,44	= 68,22
29.	0	= 0

$$\bar{x} = 60,3196 \%$$

$$s = \pm 23,786$$

$$s^2 = 565,77$$

$$9,44 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz.átlag} = 63,64 \%$$

3. Körök

Kísérleti csoport

	Flu.	
K.sz.	ny.p.	%
1.	3	= 23,07
2.	10	= 76,92
3.	8	= 61,53
4.	2	= 15,38
5.	2	= 15,38
6.	2	= 15,38
7.	5	= 38,46
8.	9	= 69,23
9.	3	= 23,077
10.	13	= 100
11.	4	= 30,77
12.	3	= 23,077
13.	5	= 38,4615
14.	6	= 46,15
15.	5	= 38,46
16.	3	= 23,077
17.	6	= 46,15
18.	3	= 23,077
19.	2	= 15,38
20.	4	= 30,77
21.	3	= 23,077
22.	2	= 15,38
23.	5	= 38,46
24.	6	= 46,15
25.	3	= 23,077
26.	2	= 15,38
27.	3	= 23,077
28.	5	= 38,46
29.	5	= 38,46
30.	4	= 30,77

$$\bar{x} = 34,87$$

$$s = \pm 20,17$$

$$s^2 = 406,8289$$

$$13 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. átlag} = 65,77 \%$$

Kontroll csoport

	Flu.	
K.sz.	ny.p.	%
1.	10	= 69,23
2.	4	= 30,77
3.	5	= 38,46
4.	5	= 38,46
5.	6	= 46,15
6.	6	= 46,15
7.	4	= 30,77
8.	8	= 61,53
9.	2	= 15,38
10.	5	= 38,46
11.	8	= 61,53
12.	6	= 46,15
13.	5	= 38,46
14.	5	= 38,46
15.	7	= 53,84
16.	4	= 30,77
17.	4	= 30,77
18.	8	= 61,53
19.	5	= 38,46
20.	8	= 61,53
21.	10	= 69,23
22.	5	= 38,46
23.	2	= 15,38
24.	6	= 46,15
25.	8	= 61,53
26.	7	= 53,84
27.	3	= 23,077
28.	11	= 84,615
29.	5	= 38,46

$$\bar{x} = 45,089 \%$$

$$s = \pm 16,5384$$

$$s^2 = 273,52$$

$$13 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. átlag} = 65,77 \%$$

Kísérleti csoport

Fle.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	3	= 50
2.	4	= 66,66
3.	2	= 33,33
4.	1	= 16,66
5.	1	= 16,66
6.	1	= 16,66
7.	3	= 50
8.	3	= 50
9.	2	= 33,33
10.	6	= 100
11.	2	= 33,33
12.	3	= 50
13.	2	= 33,33
14.	2	= 33,33
15.	3	= 50
16.	2	= 33,33
17.	4	= 66,66
18.	2	= 33,33
19.	2	= 33,33
20.	4	= 66,66
21.	2	= 33,33
22.	1	= 16,66
23.	2	= 33,33
24.	3	= 50
25.	3	= 50
26.	2	= 33,33
27.	2	= 33,33
28.	2	= 33,33
29.	2	= 33,33
30.	4	= 66,66

$$\bar{x} = 41,6633 \%$$

$$s = \pm 18,44$$

$$s^2 = 340,03$$

$$6 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 59,39 \%$$

Kontroll csoport

Fle.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	4	= 66,66
2.	2	= 33,33
3.	3	= 50
4.	2	= 33,33
5.	3	= 50
6.	3	= 50
7.	3	= 50
8.	5	= 83,33
9.	2	= 33,33
10.	4	= 66,66
11.	4	= 66,66
12.	3	= 50
13.	2	= 33,33
14.	2	= 33,33
15.	4	= 66,66
16.	2	= 33,33
17.	4	= 66,66
18.	6	= 100
19.	2	= 33,33
20.	5	= 83,33
21.	4	= 66,66
22.	2	= 33,33
23.	1	= 16,66
24.	3	= 50
25.	4	= 66,66
26.	5	= 83,33
27.	2	= 33,33
28.	5	= 83,33
29.	4	= 66,66

$$\bar{x} = 54,594 \%$$

$$s = \pm 20,843$$

$$s^2 = 434,43$$

$$6 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 59,39 \%$$

Kisérleti csoport

Orig.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	18,91	= 22,51
2.	67,01	= 79,78
3.	54,84	= 65,29
4.	10,75	= 19,8
5.	12,73	= 15,15
6.	11,39	= 13,56
7.	30,37	= 36,15
8.	54,789	= 65,23
9.	28,5	= 33,93
10.	83,99	= 100
11.	24,808	= 29,53
12.	22,696	= 27,02
13.	36,1	= 42,98
14.	36,6	= 43,57
15.	23,5	= 27,98
16.	16,49	= 19,63
17.	35,9	= 42,74
18.	16,42	= 19,59
19.	13,17	= 15,68
20.	22,778	= 27,14
21.	15,886	= 18,9
22.	7,63	= 9,084
23.	37,76	= 44,957
24.	28,79	= 34,27
25.	19,7	= 23,45
26.	9,59	= 11,418
27.	14,67	= 17,46
28.	26,56	= 31,62
29.	29,47	= 35,08
30.	28,18	= 33,55

$$\bar{x} = 33,5683 \%$$

$$s = \pm 20,7889 / 20,439$$

$$s^2 = 432,22$$

$$83,99 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 57,6 \%$$

Kontroll csoport

Orig.		
K.sz.	ny.p.	%
1.	65,468	= 77,93
2.	20,676	= 24,61
3.	36,98	= 44,029
4.	33,81	= 40,25
5.	32,938	= 39,2
6.	36,847	= 43,86
7.	34,23	= 40,75
8.	49,76	= 59,24
9.	13,045	= 15,52
10.	27,285	= 32,48
11.	54,24	= 64,58
12.	34,99	= 41,66
13.	27,21	= 32,39
14.	27,96	= 33,289
15.	47,02	= 55,98
16.	29,26	= 34,83
17.	36,846	= 43,86
18.	48,6	= 57,86
19.	22,07	= 26,27
20.	53,37	= 63,54
21.	63,37	= 75,45
22.	24,03	= 28,61
23.	9,56	= 11,38
24.	32,5	= 38,69
25.	45,04	= 53,62
26.	44,06	= 52,45
27.	15,86	= 33,33
28.	77,89	= 92,73
29.	29,48	= 35,09

$$\bar{x} = 44,6027 \%$$

$$s = \pm 18,5$$

$$s^2 = 342,25$$

$$83,99 \text{ ny.p.} = 100 \%$$

$$\text{Orsz. \u00e1tlag} = 57,6 \%$$

Az eredmények alapján megállapítjuk, hogy sem a kísérleti, sem a kontroll csoport nem érte el az országos átlagot. A kontroll csoport a rajzos feladatokban bizonyult jobbnak, a kísérleti csoport a verbális /szokatlan használat/ feladatokban múlta fölül a kontroll csoportot.

Mint ahogy a korreláció számítások bizonyítják szignifikáns korrelációs érték a zene és kreativitás között nem volt kimutatható.

1. Ko.cs. Körök flu.

Ko.cs. Zene IV.

1. Adatsor

2. Adatsor

átl.: 45,09

25,43

szo: 16,25

20,63

var: 264,09

425,46

korr. együtt: -.236

F: 1,61 homogén

szign. együtt: 4,032

2. Ki.cs. Szokatl.h.Flu.

Ki.cs. Zene V.

1. Adatsor

2. Adatsor

átl: 35,77

48,95

Szo: 21,39

20,96

var: 457,74

439,38

korr. együtt: -0,001

F: 1,041 homogén

szign.együtt: 2,409

3. Ki.cs. Szokatlan h.Fle.

Ki.cs.Zene V.

1. Adatsor

2. Adatsor

Atl: 44,67

48,95

Szo: 24,05

20,96

Var: 578,22

439,38

Korr.együth: -.073

F: 1,315 homogén

Szign.Egy.: 0,735

4. Ki.cs.Szokatl.h.Orig.

Ki.cs. Zene V.

1. Adatsor

2. Adatsor

Atl: 36,15

48,95

Szor: 22,82

20,96

Var: 520,61

439,38

Korr.együtt.: -.016

Szign.együtt.: 2,263

Megjegyzés: A kreativitási értékek kiszámítását Győri Judit, az ELTE Neveléstudományi Tanszékének tudományos munkatársa végeztette, így bővebb technikai információt erről adni nem áll módunkban.

A harmadik teszt, amelyhez szintén csak később 1983-ban jutottunk hozzá a Budapesti Binet típusú értelmi fejlődési vizsgálat volt. A tesztet Lénárt Edit és Baranyai Erzsébet állította össze. A teszt közismertségére való tekintettel a próbák ismertetésétől eltekintünk. A vizsgálatra 1984. márciusában és áprilisában került sor. A teszt eredmények a következőképpen alakultak:

Kísérleti csoport

Intelligencia

K.sz.

1. = 113,92
2. = 98,66
3. = 94,28
4. = 90,66
5. = 153,75
6. = 80
7. = 160
8. = 109,85
9. = 69,23
10. = 111,11
11. = 124,63
12. = 118,91
13. = 147,22
14. = 94,73
15. = 112,82
16. = 127,53
17. = 117,14
18. = 115,15
19. = 118,91
20. = 137,14
21. = 118,91
22. = 65,78
23. = 105,71
24. = 86,84
25. = 134,17
26. = 81,57
27. = 140,25
28. = 102,2
29. = 144,44
30. = 92,75

$$\bar{x} = 112,275$$

$$s = \pm 24,32$$

$$s^2 = 591,36$$

Kontroll csoport

K.sz.

1. = 118,91
2. = 111,39
3. = 100
4. = 98,66
5. = 101,29
6. = 113,74
7. = 112,67
8. = 108,86
9. = 111,39
10. = 104
11. = 107,89
12. = 129,72
13. = 98,55
14. = 83,54
15. = 108,33
16. = 100
17. = 100
18. = 117,8
19. = 117,8
20. = 118,84
21. = 110,25
22. = 112,67
23. = 98,73
24. = 129,37
25. = 106,66
26. = 88,31
27. = 121,12
28. = 104
29. = 107,69
30. = 98,12

$$\sum = 3240,3$$

$$\bar{x} = 108,01$$

$$s = \pm 10,5889$$

$$s^2 = 112,1259$$

A kísérleti csoport átlaga bár minimálisan nagyobb, szórása kedvezőtlenebbül alakult, mint a kontroll csoporté.

Igy azt mondhatjuk, hogy a két intelligencia érték kiegyenliti egymást.

A kontroll csoport intelligencia értékeit megpróbáltuk a kreativitási teszt /képkieg. orig./ egyik feladatának és a zenei teszt IV. feladatának értékeivel korreláltatni, de mindez, valamint a kísérleti csoport intelligencia és zene V. feladatai közötti korreláció eredménytelennek bizonyult.

1. Ko.cs. intelligencia	Ko.cs. Képkieg. orig.
1. Adatsor	2. Adatsor
Atl: 108,35	60,32
Szo: 10,42	23,37
Var: 108,64	546,29
Korr. együtt: 0,261	F: 5,028 heterogén
Szign. együtt: 10,107	/szignifikáns/

2. Ko.cs. intelligencia	Ko.cs. Zene IV.
1. Adatsor	2. Adatsor
Atl: 107,81	24,58
Szo: 10,04	20,79
Var: 100,86	432,12
Korr. együtt: 0,082	
Szign. együtt: 19,745	

3. Ki.cs. intelligencia

Ki.cs. Zene V.

1. Adatsor

2. Adatsor

Átl: 112,28

48,95

Szo: 23,91

20,96

Var: 571,65

439,38

Korr.együtt: -.06

F: 1,3 homogén

Szign. együtt: 10,908

Az 1981-84-es kísérleti eredmények további vizsgálódásra ösztönöztek. 1984-87-ben a kísérletet újból beállítottuk két városi óvodában:

1. Széchenyi sétányi óvoda /kísérleti/
2. Szabadka utcai óvoda /kísérleti/
3. Széchenyi városi lakásóvoda /kontroll/

A Szabadka utcai óvodában különböző csoportösszevonások miatt a kísérleti csoportunk felbomlott, így a kísérletet csak a Széchenyi sétányi óvodában tudtuk folytatni.

A kísérleti anyagot az előző három év tapasztalatai alapján újra rendeztük. Ebben kitűnő segítséget adtak a két havonként megrendezett bemutató foglalkozások és az azokat követő szakmai viták.

A kísérletet véleményeztettük hazai, külföldi szakemberekkel pl.: a Kecskeméti Óvónőképző vezető és beosztott zene-tanáraival, a Kodály Intézet vezető szakemberével, NDK óvónőképző szakembereivel, angol, amerikai, ausztrál, osztrák, német, finn óvodai szakemberekkel.

Véleményük ismertetésétől eltekintünk, megjegyzésünk csupán annyi, hogy a kísérlet további formálódása szempontjából a szakemberekkel lefolytatott tapasztalatcsere, még akkor is, ha az többször kritikát is tartalmazott, egyértelműen hasznosnak bizonyult. Az első kontroll kísérlet eredményei megerősítettek bennünket abban, hogy jó irányban haladunk.

A második kontroll kísérletet ismét minisztériumi támogatással indítottuk be 1987-ben. Eredményeket egyelőre nem tudunk közölni, mivel az első méréseink 1988 februárjában és márciusában fognak lezajlani. A zenei teszt kiscsoportos felvételétől többéves tapasztalatunk alapján eltekintettünk, mivel bebizonyosodott, hogy a hároméves gyerekek 30-40 %-a teszt megoldására sem értelmileg, sem fizikailag nem érett. Más zenei tesztet nem tartottunk célszerűnek beállítani, mert a korábbi eredményekkel való szembesítés problémásnak bizonyult volna.

Most pedig tekintsük meg az 1984-87-es kísérlet eredményeit.

I. zenei feladat

Kísérleti csoport

K.sz.	%
1.	= 76
2.	= 92
3.	= 100
4.	= 92
5.	= 92
6.	= 64
7.	= 60
8.	= 60
9.	= 44
10.	= 48
11.	= 100
12.	= 100
13.	= 92
14.	= 44
15.	= 60
16.	= 16
17.	= 100
18.	= 96
19.	= 80
20.	= 64
21.	= 12
22.	= 100
23.	= 88
24.	= 96
25.	= 0
26.	= 20
27.	= 16
28.	= 20
29.	= 100
30.	= 56

$$\bar{x} = 65,27$$

$$s = 33,44$$

Kontroll csoport

K.sz.	%
1.	= 68
2.	= 88
3.	= 80
4.	= 12
5.	= 80
6.	= 60
7.	= 16
8.	= 80
9.	= 16
10.	= 20
11.	= 36
12.	= 32
13.	= 0
14.	= 48
15.	= 8
16.	= 24
17.	= 72
18.	= 60
19.	= 4
20.	= 16
21.	= 24
22.	= 8
23.	= 60
24.	= 0
25.	= 8
26.	= 0
27.	= 84
28.	= 28
29.	= 24
30.	= 56

$$\bar{x} = 37,07$$

$$\text{Korr. } s = 29,47$$

$$F = 1,288 < F_p / \text{Tábl.} / 2,09$$

2 mintás t próba

$$t = 3,5827 > t_p / \text{Tábl. 2. szignifikáns}$$

IV. zenei feladat

Kísérleti csoport

K.sz:	%
1. =	50
2. =	50
3. =	50
4. =	50
5. =	50
6. =	50
7. =	50
8. =	12,5
9. =	0
10. =	25
11. =	37,5
12. =	37,5
13. =	62,5
14. =	37,5
15. =	37,5
16. =	12,5
17. =	25
18. =	50
19. =	12,5
20. =	12,5
21. =	12
22. =	37,5
23. =	37,5
24. =	50
25. =	12,5
26. =	0
27. =	0
28. =	0
29. =	37,5
30. =	0

$$\bar{x} = 30,42$$

$$s = 19,61$$

Kontroll csoport

K.sz.	%
1. =	37,5
2. =	25
3. =	25
4. =	0
5. =	37,5
6. =	12,5
7. =	0
8. =	25
9. =	0
10. =	12,5
11. =	12,5
12. =	12,5
13. =	0
14. =	12,5
15. =	0
16. =	0
17. =	25
18. =	12,5
19. =	0
20. =	0
21. =	0
22. =	0
23. =	12,5
24. =	0
25. =	0
26. =	0
27. =	37,5
28. =	12,5
29. =	37,5
30. =	37,5

$$\bar{x} = 12,92$$

$$\text{Korr. } s = 14,21$$

$$F = 1,93 < F_p \text{ /tábl/ } 2,09$$

2 mintás t. próba

$$t = 4,1019 > t_p \text{ /tábl/ } 2.$$

szignifikáns

V. zenei feladat

Kísérleti csoport

K.sz. %

1. = 50
 2. = 50
 3. = 94
 4. = 87,5
 5. = 31,25
 6. = 56,25
 7. = 12,5
 8. = 62,5
 9. = 37,5
 10. = 18,75
 11. = 43,75
 12. = 75
 13. = 56,25
 14. = 81,25
 15. = 37,5
 16. = 18,75
 17. = 87,5
 18. = 62,5
 19. = 37,5
 20. = 50
 21. = 50
 22. = 18,75
 23. = 68,75
 24. = 81,25
 25. = 25
 26. = 6,25
 27. = 25
 28. = 37,5
 29. = 62,5
 30. = 56,25

$$\bar{x} = 49,38$$

$$s = 24,05$$

Kontroll csoport

K.sz. %

1. = 62,5
 2. = 50
 3. = 56,25
 4. = 12,5
 5. = 37,5
 6. = 50
 7. = 0
 8. = 12,5
 9. = 0
 10. = 18,75
 11. = 6,25
 12. = 18,75
 13. = 0
 14. = 18,75
 15. = 12,5
 16. = 12,5
 17. = 31,25
 18. = 25
 19. = 0
 20. = 0
 21. = 0
 22. = 0
 23. = 18,75
 24. = 6,25
 25. = 37,5
 26. = 25
 27. = 56,25
 28. = 18,75
 29. = 25
 30. = 31,25

$$\bar{x} = 21,46$$

$$\text{Korr. } s = 19,05$$

$$F = 1,5936 < F_P / \text{tábl.} / 2,09$$

2 mintás t próba

$$t = 5,155 > t_p / \text{tábl.} / 2$$

szignifikáns

VII. zenei feladat

Kísérleti csoport

K.sz. %

1. = 72,22
2. = 50
3. = 77,77
4. = 77,77
5. = 55,55
6. = 33,33
7. = 61,11
8. = 55,55
9. = 0
10. = 55,55
11. = 38,88
12. = 66,66
13. = 66,66
14. = 11,11
15. = 11,11
16. = 16,66
17. = 50
18. = 55,55
19. = 55,55
20. = 11,11
21. = 27,77
22. = 11,11
23. = 50
24. = 38,88
25. = 33,33
26. = 33,33
27. = 38,88
28. = 33,33
29. = 38,88
30. = 11,11

$\bar{x} = 41,29$

$s = 21,87$

Kontroll csoport

K.sz. %

1. = 50
2. = 61,11
3. = 38,88
4. = 5,55
5. = 61,11
6. = 66,66
7. = 0
8. = 55,55
9. = 11,11
10. = 61,11
11. = 66,66
12. = 22,22
13. = 16,66
14. = 33,33
15. = 27,77
16. = 5,55
17. = 38,88
18. = 16,66
19. = 5,55
20. = 0
21. = 16,66
22. = 44,44
23. = 44,44
24. = 16,66
25. = 16,66
26. = 38,88
27. = 55,55
28. = 11,11
29. = 50
30. = 38,88

$\bar{x} = 32,59$

Korr. $s = 21,58$

$$F = 1,027 < F_p \text{ /tábl/ } 2,09$$

2 mintás t próba

$$t = 1,6044 < t_p \text{ /tábl/ } 2$$

a két minta nem szignifikáns

Az eredmények összehasonlítása alapján kiderült, hogy az 1987-es kísérleti csoport az V. feladatban /improvizációs/ ismételten jobbnak bizonyult, mint az 1984-es kontroll csoport. A többi feladatban is tapasztalható némi eltérés, de ezek nem szignifikánsak.

1. Adatsor: Kontr. 1984. V. feladat

2. Adatsor: Kísérlet. 1987.

	1. Adatsor	2. Adatsor
Átlag:	24,19	49,38
K. Szórás	21,4	24,05
F.:	1,2631	FP /tábl./: 2,09

Mivel $F < FP$, így a szign. számítás kétmintás T próbával történt!

T: 4,4322 TP /tábl./: 2

$T > TP$, így a két minta eltérése szignifikáns!

Konklúziók, - hipotézis vizsgálat

A mérés eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy a kísérleti zenei program beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

Általános kreativitás és intelligencia vonatkozásában nem jutottunk szorosabb korrelációs értékekhez, de ez részben igazolja a Pléh - Barkóczi féle zenei hatásvizsgálat méréseit, miszerint "az intelligencia színvonal a zenei nevelés hatására nem változik." /Id.m. 141.p./.

Kísérletünk leírása során hivatkoztunk a globális nevelési módszer előnyeire, a prepolifonia kialakítására, a figyelmintenzitás és megosztás fejlesztésére. A személyiség-fejlesztés ezen formáinál óvodás korosztályra alkalmazható standardizált zenei teszt hiányában nem tudtunk méréseket beállítani. Saját vizsgálati módszert több ízben dolgoztunk ki, de mivel a kontroll csoportok zenei programjában az általunk használt prepolifonikus gyakorlatok kis hányada szerepel, nem tartottuk "fair" eljárásnak, hogy a mi gyerekeink "ráképzéséből" származó értéktöbbletet a kontroll csoport tagjaitól számonkérjük. Így megmaradtunk a közös platformot biztosító Nagy - Pethő-féle teszt mellett, amelyben tulajdonképpen a négy közül egy feladat /V./, mérte a kísérlet céljából levezethető zenei képességet: az improvizációt. A többi három feladat a kísérleti munkából származó transzfer értékeket tükrözi, amelyek összességükben pozitív eltérést mutatnak a kísérleti csoportok javára a második /kontroll/ kísérletnél, de az eredeti, Hosszú utcai

/1984/ kontroll csoporttal összevetve szignifikáns eltérést csak az V. feladatban találunk.

A zenei figyelemmegosztás terén elért eredményeket video-felvételeken mellékeltek, ahol nyilvánvalóvá válik, hogy nemcsak a speciális prepolifonikus, hanem az improvizációs gyakorlatok is nagymértékben támaszkodnak a gyermek figyelemmegosztására.

A video-felvételeken azt is bemutatjuk, hogy a gyengébb képességű gyerekek hogyan találják meg helyüket a közös munkában.

A gyermekcsoport terhelhetősége az egyének különböző szintjei miatt szűkebb határok között nivellálódik. Gyakorlataink ezért használnak osztott- v. kiscsoportos munkát, amelyben a képességszintek nagymértékben közelítőek. Az effajta átmenetek csoport és egyéni munka között feltétlen hasznosnak mondhatók. Mind a csoportos, mind az egyéni munkának megvan a sajátos "eleganciája". A kísérleti munka jellegéből következően, amely az egyéni képességek kibontását súlyozottan veszi célba, a hét év alatt az volt megfigyelhető, hogy a gyerekek az egyéni szerepléseket szinte az extázisig menő lelkesedéssel fogadják, függetlenül a gyakorlat nehézségétől, minőségétől, vagy a gyermek felkészültségétől.

Ez a versenyszellem kialakulása egészségesnek mondható.

Az egyéni képességek visszajelzésén túl csoportformáló ereje is van. A csoport többi tagja fegyelmezetten hallgatja

társát, beleélve magát annak helyzetébe, szinte előre próbálgatva magában, hogy ő miként szerepelne, ha rákerül a sor. Ez a belső izgalom arra készíti, hogy szedje össze minden tudását, s ennek a szintetizáló folyamatnak a megnyírási felhalmozás elve alapján sokszor minőségi ugrás az eredménye. Az egyéni szereplések a nehezebben megnyírázó, esetleg gátlásos gyermekekben is ezt a hatást idézik elő, s ha a közösség elé nem is "merészkednek" tudásukkal, a szereplés lehetősége /semmiképp nem kötelezettsége/ a bennük végbemenő folyamat a belső akkumuláció olyan stádiumát érheti el, amely fejlettség tekintetében meghaladja az előzőt, és amelyet a közösség oldottabb közegében, a közösség javára bizvást kamatoztatnak.

Mi ebben látjuk az egyéni és közösségi munka összhangját. Minthogy a kísérlet hipotézise és célja a fent idézett pedagógiai elvek közvetlen kimunkálását szorgalmazza és szolgálja, a kísérleti módszer és munka a zenei képességfejlesztés lehetőségeinek a korosztálynak megfelelő optimumát nyújtja, megállapíthatjuk, hogy a munka során született eredmények, azok összetettségükben is, a kísérlet hipotézisének és céljának megfelelnek.

Megjegyzés: A mellékletben feltüntetett számításokat

Brindza Attila tanársegéd, a Kecskeméti

Tanítóképző Főiskola Természettudományi

Tanszékének matematikusa végezte Commodore

64-es gépen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Az óvodás korú gyermek /Gyermekeklélektani előadások/
1958/59. Tankönyvkiadó 32-33.p.
2. Rubinstein, Sz.L.: Általános pszichológia alapjai
1983. Akadémia Kiadó Bp. 691.p, 704.p, 700.p, 699.p.
3. Richterné, Kropf Anikó: Kenyeremmé vált a zene 1985.
Ma és Holnap XIII. évf. 1.sz. 29.p.
4. Dimény Judit: Hang-Játék 1981. Zeneműkiadó, Bp.
5. Forrai Katalin: Ének az óvodában 1977. Zeneműkiadó
Bp. 77-78.p.
6. Ivanov, V.V.: Neuropszichológia és zeneelmélet 1985/2.
Pszichológia, 286.p, 287.p.
7. Kodály Zoltán: Visszatekintés I. Énekeljünk tisztán I.
Előszó. Zeneműkiadó 1982. Bp. 83.p.
8. Kodály Zoltán: Magyar hangszertanítás - előadás és
vita - 1982. Kodály Intézet Évkönyve, 13.p.
9. Rostetter Szilveszter: Harmóniahallás, mint intelligen-
cia alkotó 1981. december, Parlandó, 17.p.
10. Buday Péter: A zenei képességek kialakításának hely-
zete Szolnok m. ált. iskoláiban, 1980/3.
Ének-zene tanítása 103.p.
11. Kocsárné Herboldy Ildikó: Többszólamúság, harmónia és
forma tanítása az általános iskolában, 1976.
Zeneműkiadó Bp. 5.p, 18.p, 22.p, 27.p.
12. Papp Géza: Képességfejlesztés az általános iskolai
ének-zene órán 1981. Tankönyvkiadó, Bp.

13. Szabó Helga: Énekes improvizáció az iskolában
1967. Zeneműkiadó, Bp.
14. Whimbey, Arthur; Shaw; Linda; Intelligence can be
taught, 1975. Dutton. New York.
15. Kokas Klára: Képességfejlesztés zenei neveléssel 1972.
Zeneműkiadó Bp. 47.p, 48.p, 32.p, 27.p, 44-45.p.
16. Selmeczi Marcella: Csigabiga Palota 1971. Kriterion
Bukarest. 136.p, 138.p.
17. Faragó László - Kiss Árpád: Az új nevelés kérdései, 1949.
Egyetemi Nyomda, Bp. 16.p, 118.p, 119.p, 116.p, 117.p.
18. Handbuch der Früh-und Vorschulpädagogik 1978. Bd.II.
Düsseldorf 145.p.
19. Gonobolin, F.N.: A figyelem fejlesztése, 1979.
Tankönyvkiadó, Bp. 45.p, 54.p, 55.p, 56.p, 57.p.
20. Rápolthy Viktor: A játékos módszerek szerepe a zenei
készségek megalapozásában 1979/5. Ének-zene tanítása
212-219.p; Ének-zene tanítása 1979/6. 264-268.p.
21. Székácsné, Vida Mária: Művészeti nevelés hatásrendszere
1980. Akadémia Kiadó, Bp. 14.p.
22. Torrance, E.P.: A Torrance-féle kreatív gondolkodási
teszt értelmezése, Issues and advances in educational
psychology, 1969. ed. by E.P.Torrance, W.F. hite,
120-26.p.
23. Kalmár Magda: Óvodapedagógiai Nyári Egyetem 1980.
Kecskemét, 228.p.
24. Óvodai Nevelési Program 1973. Tankönyvkiadó, Bp.278-79.p.
25. Árvay Ágnes: A zenei alkotókészség jelentősége a tanulók
személyiségének fejlődésében. 1980/1. Ének-zene tani-
tása 45-48.p.

26. Delhess, K.H.: A kreatív személyiség képességei, tulajdonságai és indítékai. 1975/No 9. Schweizer Erziehung-Rundschau 15.p.
27. Barkóczi Ilona - Fléh Csaba: Kodály zenei nevelési módszerének pszichológiai hatásvizsgálata 1977.
Kecskemét, 141.p.
28. Az 1982-85. évi állami megbizási kutatások 1. Társadalomtudományok, 1985. Bp. 117.p.
29. A Magyar Népzene Tára I. 1951. Zeneműkiadó Bp.
268. 1096. 847. dalok.
30. Kerényi György: Gyermekekjátékdalok 1957. Zeneműkiadó Bp.
70, 79, 80, 71, 75, 84, 87, 88, 89, 90. dalok.
31. Gazdag Klára: Gyermekevilág Esztelneken 1980.
Kriterion, Bukarest, 537, 539. dalok.
32. Ének-zene szakköri füzetek 1980/2. 69.p.
33. Dobozay László: A Magyar Dal könyve, 1984. Zeneműkiadó,
Bp. 17.p.
34. Népi kultúra, népi társadalom 1980. Akadémia Kiadó
Bp. 548.p.
35. Magyar Népzene 3. LPX 180. 50-53. Előszó 12.p;
III/A/6; IV/A; III/B/56.
36. Lajtha László: Egy "hamis" zenekar, 1953. Kodály Emlékkönyv I. Zenetudományi tanulmányok, Akadémia Kiadó
Bp. 171-172.p.
37. Tyeplov, B.M.: A zenei képességek pszichológiája 1960.
Tankönyvkiadó Bp. 217, 218-19.p, 220.p, 221.p.

A KISÉRLETTEL KAPCSOLATOS CIKKEK, TANULMÁNYOK

1. Burián Miklós - Győri Julianna: Új kreativitást fejlesztő oktatási eljárás kidolgozása az óvónőképző intézetek hallgatóinak énekórájára, valamint pszichológiai hatásvizsgálata. 1981. május. Óvónőképző Intézetek IV. tudományos ülésszaka Sopron, Műv. Minisztérium kiadványa Bp. 316.p.
2. Burián Miklós: Játék-e vagy teher? Kreativitás és komplexitás az óvodai ének-zene oktatásban. 1984/május. Parlando, 15.p.
3. Burián Miklós: Harmónikus hallásfejlesztés lehetőségei az óvodában 1982-85. évi állami megbízási kutatások I. Társadalomtudományok 117.p.
4. Burián Miklós: Többdimenziós zenei feladatok az óvodában 1986/2. Ma és holnap XIV. évf. 247.p.
5. Burián Miklós: A zenei kreativitás és figyelemmegosztás fejlesztésének lehetőségei az óvodában. 1988. tavaszán jelenik meg Az Óvónőképzők Tudományos Közleményei-ben.
6. Kormos Emese: Egy zenei kísérlet nyomában: Óvodások kánonban 1986. június 4. Petőfi Népe napilap, Kecskemét, 4.p.

M E L L É K L E T E K

(1) Ko. Körök Flu

1. ADATSOR

ATL: 45.09

SZO: 16.25

VAR: 264.09

KORR. EGGYUT.: -.236

SZION. EGGY.: 4.032

1/o. Zene IV.

2. ADATSOR

25.43

20.63

425.46

1,64

Ko cs: Intelligencia

1. ADATSOR 29 fs

ATL: 108.35

SZO: 10.42

VAR: 108.64

KORR. EGGYUT.: .261

SZION. EGGY.: 10.107

Ko. cs. Képtiek Orig.

2. ADATSOR 29 fs

60.32

23.37

546.29

F = 5,028 *intrapulchrum*
heterogen

(2) Ki. sz. Szok. h. Flu

1. ADATSOR

ATL: 35.77

SZO: 21.39

VAR: 457.74

KORR. EGGYUT.: -1E-03 - 0.001

SZIGN. EGGY.: 2.409

Ki. sz. Zene V.

2. ADATSOR

48.95

20.96

439.38

Fr 1,041 *bernogies*

Ki. sz. Szok. h. Flu

1. ADATSOR

ATL: 44.67

SZO: 24.05

VAR: 578.22

KORR. EGGYUT.: 0.073

SZIGN. EGGY.: 0.735

Ki. sz. Zene V.

2. ADATSOR

48.95

20.96

439.38

1,315 *bernogies*

Ki. co . Szokatl. Orig .

1. ADATSOR
ATL: 36.15
SZO: 22.82
VAR: 520.61
KORR.EOBYUT.: -.016
SZIGN. EOBY.: 2.263

Ki. co. Zene V.

2. ADATSOR
48.95
20.96
439.38

$\bar{r} = 1,18$ homogén .

Ki. co. Intelligencia

1. ADATSOR
ATL: 112.28
SZO: 23.91
VAR: 571.65
KORR.EOBYUT.: -.06
SZIGN. EOBY.: 10.908

Ki. co. Zene V.

2. ADATSOR
48.95
20.96
439.38

$\bar{r} = 1,3$ homogén

Kontroll intelligencia

1. ADATSOR 30 adat

ATL: 107.81

SZO: 10.04

VAR: 100.86

KORR. EDOYUT.: .082

SZION. EDOY.: 19.745

Kontroll Zene IV.

2. ADATSOR

24.58

20.79

432.12

F. 4, 28 *felekezési
megfigyelés*

1.ADATSOR :KOHT 1.F/1987
2.ADATSOR :KIS 1.F/1987

1.ADATSOR 2.ADATSOR

ATLAG 37.87 65.27

K. SZORAS 29.47 33.44

F: 1.28806443 FP(TABL): 2.09
MIVEL F<FP,IGY A SZIGN.SZAMITAS KETMINTAS T PROBAVAL TORTENT !

T: 3.58271695 TP(TABL): 2
T>TP,IGY A KET MINTA ELTERESE SZIGNIFIKANS !

1.ADATSOR :KOHT 4.F/1987
2.ADATSOR :KIS 4.F/1987

1.ADATSOR 2.ADATSOR

ATLAG 12.92 30.42

K. SZORAS 14.11 19.61

F: 1.93056808 FP(TABL): 2.09
MIVEL F<FP,IGY A SZIGN.SZAMITAS KETMINTAS T PROBAVAL TORTENT !

T: 4.101932 TP(TABL): 2
T>TP,IGY A KET MINTA ELTERESE SZIGNIFIKANS !

1.ADATSOR :KOHT 7.F/1987
2.ADATSOR :KIS 7.F/1987

1.ADATSOR 2.ADATSOR

ATLAG 32.59 41.29

K. SZORAS 21.58 21.87

F: 1.02709601 FP(TABL): 2.09
MIVEL F<FP,IGY A SZIGN.SZAMITAS KETMINTAS T PROBAVAL TORTENT !

T: 1.60444454 TP(TABL): 2
T<TP,IGY A KET MINTA ATLAGANAK ELTERESE NEM SZIGNIFIKANS !

V feladat

1. ADATSOR : KONT 1987.
2. ADATSOR : KISE 1987

1. ADATSOR 2. ADATSOR

ATLAG 21.46 49.38

K. SZORAS 19.05 24.05

F: 1.59362534 FP(TABL): 2.00
MIVEL F<FP, IGY A SZIG. SZAMITAS KETHINTAS T PROBAVAL TORIENT !

T: 5.15500902 TP(TABL): 2
T>TP, IGY A KET HINTA ELTERESE SZIGNIFIKANS !

V feladat

1. ADATSOR : 85/KONTROLL
2. ADATSOR : 87/KISERLETI

/Kosnád utca/
/Kochenyi/

1. ADATSOR 2. ADATSOR

ATLAG 21.19 49.38

K. SZORAS 21.4 24.05

F: 1.26313189 FP(TABL): 2.00
MIVEL F<FP, IGY A SZIG. SZAMITAS KETHINTAS T PROBAVAL TORIENT !

T: 4.43223456 TP(TABL): 2
T>TP, IGY A KET HINTA ELTERESE SZIGNIFIKANS !